

TARTALOM Mécses a te igéd

PINTÉR KÁROLY: *Et in lumine tuo videbimus lumen* 401

Tanulmányok

CSERHÁTI MÁRTA: *Erőszakmentesség és a Jézus-mozgalom* 402

Figyelő

Előadás

MARTIN MODÉUS: *Raoul Wallenberg* 405

Beszámoló

JOHANN GYULA: *LMK-lelkigyakorlat. Egy közös úton próbálkozó
lelkészi közösségről* 408

MESTERHÁZY BALÁZS: *Merítettünk. Visszatekintés a 9. Szélrózsára* 412

Krisztusban mindnyájan életre kelnek

KEVEHÁZI LÁSZLÓ: *Emlékezés Brebovszky Gyula (1945–2012) evangélikus
lelkész szolgálatára* 417

GÁNC S PÉTER: *Igehirdetés Brebovszky Gyula temetésén* 419

FABINY TAMÁS: *„Ezüstöm és aranyam nincs nekem...” Igehirdetés
Záborszky Csabának, a szegények papjának temetésén* 419

GÁNC S PÉTER: *„Tágas térre vitt ki engem...” Igehirdetés
Wiszkidenszky András temetésén* 421

Az igehirdető műhelye

VÉGHÉLYI ANTAL: *Szentháromság ünnepe után utolsó előtti megelőző
(Ítélet) vasárnap (Mt 13,47–50)* 422

KOVÁCS VIKTOR: *Szentháromság ünnepe után utolsó előtti
(Reménység) vasárnap (Mt 24,1–14)* 425

SZABÓ VILMOS: *Szentháromság ünnepe után utolsó (Örök élet)
vasárnap (Mt 25,14–30)* 428

CSERHÁTINÉ SZABÓ IZABELLA: *Advent 1. vasárnapja (ApCsel 17,22–23)* 431

SOLYMÁR PÉTER TAMÁS: *Advent 2. vasárnapja (Zsid 10,35–39)* 434

SZABÓ ANDRÁS: *Advent 3. vasárnapja (Kol 2,1–7)* 436

Igehirdetés

MARTIN MODÉUS: *Kapcsolatkeresésben (Ezékiel 18,25–32)* 439

Et in lumine tuo videbimus lumen

■ PINTÉR KÁROLY

Minden könyvemben ez az *ex libris* található: Krisztus-monogramos ókori mécses, amelyből árad a fény. Fölötte kedvenc igém: „...*et in lumine tuo videbimus lumen*”, „...*a te világosságod által látunk világosságot*.” (Zsolt 36,10b).

A fény nélkülözhetetlen, az élet egyik feltétele. Elúzi a homályt, a sötétséget, ugyanakkor utat is mutat.

Az ember keresi a világosságot, mert látni és érteni akar. Az ember homo sapiens. Az egyetlen lény, akit izgat a „honnán?” és a „hová?” kérdése. És valójában az is, hogy ő kicsoda, és mi a dolga ebben a világban. Az egyetlen lény, aki tud a születéséről és a haláláról.

Legkedvesebb Petőfi-verseim egyike a *Világosságot* című költemény. A költő megrázó módon vall erről a gyötörő vívódásáról.

(...)	De mindegy: aki áldozatnak
Nyomorú ész,	Od'adja életét,
Ki fénynek hirdeted magad,	Ezt nem díjért teszi,
Vezess, ha fény vagy,	De hogy használjon társinak.
Vezess csak egy lépésnyire!	S használ-e vagy sem?
Nem kérlek én, hogy átvilágíts	A kérdések kérdése ez,
A másvilágnak fátyolán,	És nem a „lenni vagy nem lenni?”
A szemfedőn.	Használ-e a világnak aki érte
Nem kérdem én, hogy mi leszek?	Förládozó magát?
Csak azt mondd meg, hogy mi	Eljő-e a kor,
vagyok	Melyet gátolnak a rosszak
S miért vagyok?...	S amelyre a jók törekednek,
Magáért születik az ember,	Az általános boldogság kora?
Mert már magában egy világ?	S tulajdonképen
Vagy ő csak egy gyűrűje	Mi a boldogság?
Az óriási láncnak,	Hisz minden ember ezt más-
Melynek neve emberiség?	ban leli;
Éljünk-e önnön öröminkek,	Vagy senki sem találta még meg?
Vagy sírjunk a síró világgal? –	(...)
Hány volt, ki más szívéből	Bár volna célja a világnak,
Kiszíta a vért	Bár emelkednék a világ
Saját javára,	Folyvást, folyvást a cél felé,
És nem lett büntetése!	Amíg előbb-utóbb elérné!
S hány volt, ki más javáért	De hátha úgy vagyunk,
A vért kiontá	Mint a fa, mely virágzik
Saját szívéből,	És elvirít,
S nem lett jutalma!	Mint a hullám, amely dagad

Aztán lesimul,
Mint a kő, melyet földhajtának,
Aztán lehull,
Mint a vándor, ki hegyre
mászik,
S ha a tetőt elérte,
Ismét leballag.
S ez így tart mindörökké:
Föl és alá, föl és alá...
Irtóztató, irtóztató!

Kit még meg nem szállott e
gondolat,
Nem fázott az soha,
Nem tudja még: mi a hideg?
E gondolathoz képest
Meleg napsugár a kígyó,
Mely keblünkön jégcsap gyanánt
Vérfagyalón végigcsuszik,
Aztán nyakunkra tekerőzik,
S torkunkba fojtja a lélekzetet

Petőfi tépelődésének különös súlyt ad, hogy az ész világosságát a racionalizmus korában vonja kétségbe, akkor, amikor az ész mindenhatósága és az ésszerűség mindenek mértékévé, etalonjává vált. És akkor feszegeti az ember erkölcsi felelősségét a közért, amikor a kibontakozó individualizmus eszmévé és életformává formálódik.

A Petőfi által is felvetett kínzó kérdésekre egyedül Isten adhat választ. Csak az Istennel való kapcsolat által érti meg az ember az életet. Már az Őszövetség istenes embere is ezt ismeri fel: „*A te világosságodban látjuk a világosságot!*” Mi pedig – az Újszövetség népe – már azt is tudjuk, hogy Isten világossága Jézus Krisztusban jelent meg és tört be a mi sötét világunkba. A sátoros ünnep utolsó estéjén, amikor a templom udvarát fákllyák és kandeláberek fénye világítja meg, és az emberek emelkedett, vidám hangulatban táncolnak, Istennek adva hálát gondviselő szeretetért, Jézus akkor kiált bele a hangzavarba: „*Én vagyok a világ világossága! Aki engem követ, nem jár sötétségben, hanem övé lesz az élet világossága.*” (Jn 8,12) Az ő világosságában látjuk *valóságosan* (Jn 14,6) a múltat, a jelent és a jövőt, és kap értelmet a létünk.

Az emberek vágynak az *értelem* és az *erkölcsi magatartás* világosságára, mégis – amikor meghallják Jézus hívását –, azt elutasítják, és ellenkezőleg cselekednek (Jn 3,19–21). Jézus kortársait, de bennünket is figyelmeztet: nincs mindig lehetőségünk kitörni a sötétségből a fényre: „*Még egy kis ideig közöttetek van a világosság. Addig járjatok a világosságban, amíg nálatok van, hogy a sötétség hatalmába ne kerítsen titeket; mert aki a sötétségben jár, nem tudja, hová megy. Amíg nálatok van a világosság, higgyetek a világosságban, hogy a világosság fiait legyetek!*” (Jn 12,35–36)

Erőszakmentesség és a Jézus-mozgalom

■ CSERHÁTI MÁRTA

A történeti Jézussal és a korai keresztyénséggel foglalkozó kutatók többsége számára nem kétséges, hogy Jézus tanításában és a körülötte kialakult közösség(ek) életfolytatásában az erőszakmentesség alapvető szerepet játszott. Gerd Theissen szerint, ahogyan például a magától növekedő vetés példázata (Mk 4,26–29) tanúsítja, a Jézus-mozgalom lemondott arról, hogy a társadalmat annak ellenállásával szemben akarja átformálni, s mivel Isten cselekvésében, Isten közeli beavatkozásában reménykedett, ezért gyakorlati magatartása, az erre vonatkozó szövegekből megismerhető stratégiák arra irányultak, hogy az emberi kapcsolatokban megnyilvánuló agressziót redukálják, az ellenség szeretete révén saját magatartásukból pedig száműzzék. Az evangéliumi hagyományban számos példát találunk az agresszió nélküli cselekvésmódokra, amelyek ugyanakkor nem a meglévő konfliktusok elkerülésére vagy passzív elfogadására irányulnak, hanem az Isten uralmának közel jöttével lehetővé váló radikális megújulásra. Ilyen cselekvésmód a gyógyítás, különösen a démonok kiűzése, vagy a szimbolikus prófétai cselekedetek, mint a templomtisztítás a hozzá kapcsolódó próféciával, az egyszerű nép soraiból származó tanítványok kiválasztása és felhatalmazása Izrael tizenkét törzse bírójának tisztére, a Jeruzsálembé való bevonulás mint a római prefektus bevonulásának ellenképe stb.¹

Mégis, annak ellenére, hogy a jézusi tanítás erőszakmentessége általában nem vitatott, annak ellenére, hogy történt néhány kísérlet Jézusnak mint a Róma-ellenes fegyveres mozgalmak támogatójának ábrázolására, például S. F. G. Brandon *Jézus és a zélóták* című művében, sőt a Society of Biblical Literature 2012 júliusában Amszterdamban tartott konferenciáján is elhangzott olyan előadás, amely ezt az elképzelést elevenítette fel (BERMEJO-RUBIO 2012),

ez a gondolat nem talált széles körben elfogadásra. Ugyanakkor magának az erőszakmentességnek a konkrét célja és tartalma szempontjából koránt sincs egyetértés. Richard HORSLEY számos művében (pl. 2003, 2008) felhívja a figyelmet arra, hogy a jézusi erőszakmentesség sok Újszövetség-kutató számára politikai kvietizmust, az erőszaknak ellent *nem* állást jelent. A szembeállítás legtöbbször a két szélsőséges lehetőségre: a fegyveres erőszakra, illetve a politikai passzivitásra korlátozódik. Horsley hangsúlyozza, hogy e két végpont között a politikai cselekvés széles skálája húzódik, s csak az adott történelmi-társadalmi helyzet alapos ismeretében dönthetjük el, hogy Jézus és követői a saját életvilágukban milyen válaszokat találtak a társadalmat feszítő ellentétekre, konfliktusokra. Hiba lenne azt feltételezni, hogy ha egy történelmi időszak mentes a véres lázadásoktól, fegyveres felkeléstől, ez azt jelenti, hogy az alul levők elégedettek a helyzetükkel, és elfogadják az elit által diktált hatalmi viszonyokat. Ilyen helyzetekben az ellenállás rejtett formái, a kódolt beszéd, a közös hagyomány felszabadító és szubverzív elemeinek felelevenítése (Izrael esetében az exodus-tradíció vagy az Illés-Elizeus-elbeszélések, a prófétai hagyomány) jelentik az ellenállás lehetséges formáit.²

Hogy ez a lehetőség, azaz annak felismerése, hogy a jézusi erőszakmentesség nem jelent politikai passzivitást, a történeti Jézus-kutatásban többnyire mégis kihasználatlan marad, annak több, egymáshoz szorosan kapcsolódó oka van.

Az egyik ok az, hogy a modern bibliakutatásban sokszor szinte kizárólagosan a szövegek vallásos és kulturális dimenzióira esik a hangsúly, a politikai, társadalmi, gazdasági aspektusok kárára, holott, mint számos antropológus, történész és szociálpszichológus rámutat, ezek a szférák, különösen a hagyományos társadalmakban, elvá-

¹ THEISSEN 2004, IV. 2. fejezet: Az erőszakmentes stratégiák víziója. Lemondás a politikai forradalomról.

² HORSLEY 2008, IV. 8. fejezet: *Hidden Transcripts and the Arts of Resistance*.

laszthatatlanul összefonódnak egymással. Így például állandó vita tárgya, hogy Jézus tanítása vajon az apokaliptika vagy a bölcsességirodalom keretei között értelmezhető-e inkább, holott mindkét műfaj az úgynevezett „nagy hagyomány”, az írástudó elit által létrehozott szövegek perspektíváját tükrözi. Ezzel szemben, állítja Horsley, az evangéliumok kutatói tulajdonképpen kivételezett helyzetben vannak, hiszen az evangéliumok azon kevés ránk maradt ókori szöveg közül valók, amelyek a „kis hagyományt”, az alul lévők, a marginalizáltak, a napi megélhetéssel küszködők perspektíváját szolgáltatók meg (HORSLEY 2008, 169–170. o.), elég, ha csak az 1. században nyomasztó méreteket öltő eladósodásnak az evangéliumokban minduntalan megjelenő problémájára gondolunk.

A másik probléma a történeti Jézus-kutatás bevett módszereihez kapcsolódik. Különösen a formatörténet nyomán a kutatás egyik fő célja a „hiteles” jézusi logionok elkülönítése, a szövegbeli kontextusból való kiemelése volt. Kontextus híján azonban ezek az egyes elkülönített mondasok nem értelmezhetők, vagy ami valószínű, maga a kutató fogja a saját kontextusa, teológiai hangsúlyai szerint értelmezni őket. Igen gyakran ez azt jelenti, hogy a kutató nem boldogul azzal a kérdéssel, hogy volt-e köze Jézusnak a politikához, részben mert a saját kultúrája előfeltevéseit követve elválasztja a vallásos szférát a politikaitól, részben pedig mert a politikát szűken értelmezve a politikai cselekvést a hatalom megszerzésére és megtartására irányuló magatartásként fogja fel.

Ha azonban Jézus tanítását és cselekedeteit saját, szövegbeli és társadalmi kontextusukban vizsgáljuk (Horsley elsősorban Márkot mint legkorábbi evangéliumot, illetve a Q-forrást mint Jézus beszédeinek gyűjteményét említi), számos olyan elemet találunk, amelyek arra mutatnak, hogy Jézustól távol állt az a fajta életidegen spiritualitás, amely távol tartja magát a konkrét emberi nyomorúság, a saját társadalmát feszítő ellentétek világától. Horsley például Q/Lk 6,20–49-et olyan performatív beszédként értelmezi, amely mintegy a mózesi szövetség megújítása a hozzá kapcsolódó áldásokkal és átkokkal, amelyek itt a boldogmondások és jajmondások formájában jelennek meg a szegényekre, éhezőkre, megszorítottakra, illetve a gazdagokra, jóllakottakra, nevetőkre vonatkoztatva. A gyógyítással együtt járó bűnbocsánat-hirdetés (Mk 2,1–12) közvetve a Templom áldozati apparátusának kritikája is, amely emberek tömegeit önhibájukon kívül kirekeszti az Istennel való megbékélés lehetőségéből. A Mk 10,32–45 az egyenlőségen alapuló politikai vezetést állítja szembe a pogányok vezetőinek hatalmaskodásával: „Tudjátok, hogy azok, akik a népek fejedelmeinek számítanak, uralkodnak rajtuk, és nagyjaik hatalmaskodnak rajtuk. De nem így van közöttetek...” Az adópénzről szóló vita („Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek, ami az Istené” – Mk 12,13–17) sem az egyház és az állam szétválasztása modern kori fejlemé-

nyének megelőlegezése, hanem Horsley értelmezésében a kódolt beszéd egy formája: Izraelben minden az Istené, az a föld is, amelynek terméséből a befizetendő adó származik. Mégsem szólít ezzel Jézus a rómaiak elleni fegyveres lázadásra: ez a kijelentés, mint a többi szimbolikus politikai cselekmény, tehermentesíti a hallgatókat a konfrontáció alól, és helyettesíti a tényleges konfrontációt. Abban a viszonylag rövid, békésebb periódusban, amely Palesztina történelmében Jézus idejére esett, Galileai Júdás lázadása és a Caligula-krízis között, a feszültségek inkább szimbolikus konfliktusokban jelentek meg (THEISSEN 2004, 271. o.). A jeruzsálemi vezetőkkel való nyílt konfrontáció az úgynevezett templomtisztítás jelenetében csúcspontot ért el, amely jelenet a hozzá kapcsolódó próféciával együtt értelmezhető, s nem egyszerűen a templom megtisztításáról, hanem annak megérdemelt pusztulásáról beszél, amiért nem tölti be Istentől rendelt feladatát. A júdeai templomállam, középontjában a Heródes építtette templommal kezdettől fogva a birodalmi rendszer helyi arculata volt, és annak az intézményesített eszköze is, hogy a jeruzsálemi arisztokrácia a júdeaiak, galileaiak és mások javait magához vonhassa.³

A harmadik ok a Jézus-kutatás egyik bevett kategóriájával, a karizma fogalmával kapcsolatos. Ha a karizmat mint egy kivételes személy különleges képességét, auráját értelmezzük, ahogyan ez gyakran megtörténik, akkor ezzel még inkább elválasztjuk Jézust, a magányos karizmatikus környezetétől, feloldva egy történelem feletti kategóriában. A karizma azonban, mint sok társadalomtudós rámutat, viszonyfogalom: a karizmatikus nem választható el annak a közösségnek a vágyaitól, szenvedéseitől, céljaitól, amelynek a fókuszpontjában van, és akiknek az érdekében cselekszik, s attól a „kis hagyománytól”, amely előképeivel, történeteivel, szimbólumaival táptalajt nyújt egy karizmatikus megújulási mozgalomnak (HORSLEY 2008, 202. o.).

Ha mindezeket az akadályokat leküzdve az evangéliumi szövegeket saját történelmi-társadalmi kontextusukban próbáljuk értelmezni, nemcsak az erőszakmentes ellenállás szimbolikus kifejezéseivel találkozunk, hanem az erőszakmentes ellenállás gyakorlatának konkrét, mindennapi példáival is. A példa, amellyel ezt illusztrálni szeretném, Máté evangéliumából való, az 5. fejezet 35–41. verse.

Walter Wink: Jézus harmadik útja

Az erőszakmentes ellenállás jézusi módszerének egyik legmeggyőzőbb kifejtését Walter Wink nemrégiben elhunyt amerikai teológusnak köszönhetjük.⁴ *The Powers that Be: Theology for a New Millenium* és *Jesus and Nonviolence:*

³ HORSLEY 2008, IV. 9. fejezet: *Jesus and the Arts of Resistance*.

⁴ Az alább ismertetett gondolatmenetet a trilógia (*The Powers that Be*) harmadik kötetében találjuk (WINK 1992, 175–193. o.).

A *Third Way* című műveiben többek között Mt 5,38–41 („Hallottátok, hogy megmondattok: Szemet szemért, fogat fogért. Én pedig azt mondom nektek: ne szálljatok szembe a gonosszal, hanem annak, aki arcul üt jobb felől, tartsd oda a másik arcodat is. Ha valaki pereskedni akar veled, és el akarja venni alsóruhádát, engedd át neki a felsőt is. Ha pedig valaki egy mérföldnyi útra kényszerít, menj el vele kettőre.”) értelmezése révén mutatja meg, hogy Jézus tanítása nem a passzív ellen *nem* állást hirdeti (mint ahogyan Jézus maga is minden szavával és cselekedetével ellenállt a gonosznak), sem pedig, ahogyan Augustinus értette, az önvédelem tilalmát (amely azonban a felebarát védelme érdekében megengedi az erőszakot), hanem az erőszak nélküli ellenállást. A Mt 5,39 „szembeszállni” szava (ἀντιστῆναι) a Septuagintában leggyakrabban a fegyveres harc kifejezése. Ebben az értelemben használja az Ef 6,13 is („vegýetek fel az Isten fegyverzetét, hogy ellenállhassatok a gonosz napon, és mindent leküzdve megállhassatok”).

A gonosszal nem szembeszállni eszerint azt jelenti, hogy ne engedjük, hogy az ellenfél diktálja ellenállásunk feltételeit, vagyis ne fizessünk gonosszal a gonoszáért (Róm 12,17; 1Pét 3,9).

A szövegbeli három példa alátámasztja ezt az olvasatot. *Annak, aki arcul üt jobb felől, tartsd oda a másik arcodat is.* Ha az ütés jobb kézzel történik (és nem történhetett másként, hiszen a bal kezét csak tisztátalan feladatokra lehetett használni), akkor annak a bal arcot kellene érnie, nem a jobbat. Jobb kézzel a jobb arcot csak fonákkal lehet megütni. A kézhát használata azonban sértést és megalázást fejez ki. A szolgát üthette meg így a gazdája, a gyereket a szülője, de egyenlő felek között nem fordulhatott elő. Ha azonban a megalázott fél odatartja a másik arcát, amit így már csak a megfelelő módon, tenyérral üthet meg az agresszor, ezzel visszaállítja emberi méltóságát.

Jézus második példája a bíróságon játszódik. A hitelező bepereli a szegény adóst, aki csak a ruháját adhatja zálogba a tartozásaiért. 5Móz 24,10–13 szerint azonban ezt minden este vissza kellett kapnia, hogy éjjel betakarózhasson. Mi történik akkor, ha az adós nemcsak a felsőruháját (a sorrend a párhuzamos helyen, Lk 6,29-ben valószínűleg helyesebb), hanem az alsót is odaadja a hitelezőnek? Nyilván azt, hogy a bíróságon meztelenre vetkőzik. A meztelenség a judaizmusban, többek között az 1Móz 9,20–27 tanúsága szerint elsősorban annak szemlélőjére vagy okozójára nézve jelentett szégyent, ebben az esetben a hitelezőre, egyik kezében az adós felső-, másik kezében az alsóruhájával. Raj-

ta keresztül pedig arra az egész rendszerre, amely hatalmas adóival nincstelenségbe taszította emberek tömegeit.

A harmadik példa a rómaiak által alkalmazott kényszermunkára (ἀνγαρεία) vonatkozott, amelyet egy mérföldnyi útra korlátoztak: a meghódított területek lakóit kötelezhették, hogy például egy légiós hadifelszerelését egy mérföldnyi úton cipeljék. Bárki járhatott így, akit az utakon vagy utcákon találtak (lásd például Cirénei Simont, akinek Jézus keresztjét kellett vinnie [Mk 15,21]). Ha az így munkára fogott civil önként még egy mérföldre vállalkozik, ezzel zavarba hozza a katonát, hiszen az akció katonai szabályzatot sért, s azt sem tudhatja, mik lehetnek a másik motivációi, aki kényszer nélkül vállalkozik a kényszermunkára. Kérje vissza a felszerelését? Vagy köszönje meg az önkéntes segítséget?

Mindhárom példa (időnként humorosan) arra biztatja az alul levőket, hogy vegyék a kezükbe a kezdeményezést, érvényesítsék emberi méltóságukat, és talán a meglepetés erejével ráébrednek a másik felet is a helyzet méltatlan voltára. Jézus hallgatósága azokból áll, akikkel naponta megtörténhetnek ilyen és hasonló megaláztatások, vagyis a címzettek az erőszak áldozatai, azok, akik alávetettek ezekben az egyenlőtlen helyzetekben. Azzal azonban, hogy meglepő reakcióikkal kizökkentik az elkövetőt a mindennapi rutinból, arra kényszerítik, hogy egyenlő félként tekintsen rájuk, és így megváltoztatják a helyzet hatalmi dinamikáját.

Erőszakkal és fenyegetéssel szembesülve rendszerint két, biológiai belénk kódolt válasszal reagálunk: vagy menekülünk, megadjuk magunkat, passzívává válunk, vagy visszatámadunk, fellázadunk, bosszút állunk. Jézus harmadik útja, az erőszakmentes ellenállás azonban lehetővé teszi, hogy szembeszálljunk a gonosszal anélkül, hogy a tükörképévé válnánk.

Hivatkozott művek

- BERMEJO-RUBIO, Fernando: *Jesus and the Anti-Roman Resistance. A Reappraisal.* Előadás. Society of Biblical Literature, 2012 International Meeting, Amsterdam, 2012. 07. 22–26.
- HORLSEY, Richard 2003. *Jesus and Empire.* Fortress Press, Minneapolis.
- HORLSEY, Richard 2008. *Jesus in Context.* Fortress Press, Minneapolis.
- THEISSEN, Gerd 2004. *A Jézus-mozgalom. Az értékek forradalmának társadalomtörténete.* Kálvin Kiadó, Budapest.
- WINK, Walter 1992. *Engaging the Powers. Discernment and Resistance in a World of Domination.* Fortress Press, Minneapolis.

Raoul Wallenberg*

■ MARTIN MODÉUS

Személyes indíttatásom

Amikor a hidegháborús évek idején fiatal svéd kamasz voltam, két izgalmas történet szerepelt igen nagy rendszerességgel az újságokban. Nagyon jó történetek voltak, mert a svéd–szovjet kapcsolatokról szóltak, és azokban az időkben ez nagyon érdekelte az embereket.

Az első történet egy svéd DC-3-as repülőgépről szólt, amelyet egy Balti-tengeri küldetés során szovjet gépek lőttek le 1952-ben. A másik történet pedig Raoul Wallenberg-ről szólt. Az események mindkét esetben sok találgatásra adnak okot mind a mai napig arról, hogy az érintettek hogyan kerülhettek szovjet koncentrációs táborokba. A DC-3 repülőt 2003-ban találták meg, és csak a legénység fele volt meg. A többiek elvesztek, talán a Balti-tengerben vagy talán a Szovjetunióban börtönözték be őket. Raoul Wallenberget soha nem találták meg. A Szovjetunióhoz való svéd hozzáállást nagymértékben befolyásolta a hidegháború idején az, hogy addig nyomon követhető emberéletek minden nyom nélkül tűntek el a Balti-tenger másik oldalán.

A Linköpingi Egyházkerület püspökeként különösen is érdeklődöm e kérdés iránt. Raoul Wallenberg nagypapjának nagypapja Marcus Wallenberg volt, aki püspökként elődöm volt 1819–1833-ig. Fia, André Oscar Wallenberg, akit a Wallenberg család alapítójaként tartanak számon, abban a házban nőtt fel, ahol a feleségemmel együtt most mi is élünk. André Oscar Wallenberg a felnőttkort elérve megalapította a Stockholmi Enskilda Bankot, és jelentős befolyással bírt a svéd bankrendszer fejlődésére. Barátja, Louis De Geer egy időben a szomszédos házban élt. Louis De Geer sikereit ipari területen érte el, hozzájárult a svéd politikai rendszer reformjához, és ő volt az első modern típusú

miniszterelnök. Az 1800-as évek svéd politikai és gazdasági élete szoros összefüggésben van azzal a házzal, amelyben élünk, ezért valóban úgy érzem, megalapozott az érdeklődésem a téma iránt.

Raoul Wallenberg életében is találkozott a politika és az üzlet, de egészen más módon. Kapcsolatait Magyarországgal a zöldségkereskedelmen keresztül építette ki. Hálózatot épített ki kapcsolataiban, kulturálisan is ismerte az országot, mindemellett nagyon jól beszélt németül. Budapesten svéd diplomáciai státuszban volt, de feladatai összekapcsolódtak az amerikai háborús menekültbizottsággal, és amerikai tartalékos tiszt is volt.

Wallenberg érdekes és egyre befolyásosabb személyiség volt. Már egészen közel jár a mai hásszá váláshoz, legalábbis Svédországban. A Wallenberget övező lelkesedés nem csupán azon alapul, hogy mit tett, hanem azon is, hogyan tette ezt. Először hadd vázoljam fel röviden azt, hogyan vezetett Wallenberg személyes élete azokhoz az eseményekhez, amelyek itt, Budapesten történtek. Hogyan vált Raoul Wallenberg azzá a személlyé, akinek itt megismerték?

Raoul Wallenberg neveltetése

Raoul Wallenberg élete tragikusan kezdődött. Még mielőtt megszületett, az édesapja, akit szintén Raoulnak hívtak, agresszív rákbetegségben halt meg. Csak találgatni tudunk, hogy ez a kis Raoul életének lehetőségeit hogyan befolyásolta, de a legfőbb következmény az volt, hogy a nagypapja, André Oscar Wallenberg vette át Raoul felnevelésének és taníttatásának felelősségét. Ezt a feladatot a legnagyobb komolysággal végezte, még akkor is, amikor ő maga többször volt távol külföldön Raoul gyermekkorában. Leginkább leveleken keresztül tartották a kapcsolatot, és Raoul komolyan vette nagypapja akaratát és javaslatait.

* Előadás a Deák Téri Evangélikus Gimnáziumban a Raoul Wallenberg születésének 100. évfordulóján rendezett megemlékezésen.

Azt hiszem, érzékelhető, hogy a nagypapa a saját fiába vetett ambícióit vitte át unokájára, de lehet, hogy ezek a saját ambíciói is voltak.

Wallenberg neveltetésének néhány momentumát jól ismerjük. A nagypapa még az 1800-as évek gyermeke volt, ezért mindaz, ami értéknek számított, még az erkölcsi kötelességből származott, amit meghatározott a család és a családi küldetés. Raoul nem olyan volt, mint a többiek, ő különleges volt, és erre gyakran emlékeztették is. Fontos tény az, hogy már szinte a tökéletes korban volt arra, hogy a Wallenbergklánban vezető pozíciót töltsön be. Generációja legidősebbje volt, és ezért ő volt a nyilvánvaló örökös is. De nem ment minden ilyen könnyen. A Wallenberg-szférában abban az időben leginkább a hozzáértés számított abban, hogy ki veszi át a vállalat vezetését. A nagypapa ezért egy ambíciózus tréningprogramot szervezett. Arra külön is odafigyelt, hogy Raoul nemzetközi tapasztalatokat szerezzen, amelyek előnyt adhatnak neki versenytársaival szemben.

Iskolai évei alatt Raoul nem mindig a legjobb eredményeket érte el. Úgy tűnt, hogy óriási energiákat tud belefektetni dolgokba, amelyek érdekelték, de ugyanúgy el is feledkezett a számára érdektelen dolgokról. Ettől függetlenül befejezte tanulmányait, még ha erőfeszítéseket is kellett ezért tennie. Az egyértelmű volt, hogy igen tehetséges. 19 éves korában egy tanulmányt írt ezzel a címmel: *Egyesült Európai Államok*, és ebben arra figyelmeztetett, hogy a nemzeti érdekek a közös európai érdekek útjában állhatnak. Művészi vénája is volt, amelyet apjától örökölt, és néhány év múlva édesanyja svéd művészi családba házasodott, a Dardel családba.

Raoul Wallenberg oktatásának egyik legfontosabb momentuma volt az, hogy nagypapjának gondja volt arra, hogy sokat utazzon külföldre. Nagypapa azért tartotta ezt szükségesnek, hogy távol tartsa őt Stockholm csillogó fényeitől és leginkább az ifjú hölgyektől. Gustaf Wallenberg attól tartott, hogy unokája vegyül majd a stockholmi fiatal hölgyekkel, beleszeret valakibe, és fiatalon megházasodik. Ez megakadályozta volna a karrierjét és a tanulását. Nem annyira az erkölcsről szólt ez, hanem egészen egyszerűen a karrierje tervezéséről.

Ahogy már említettem, a külföldi utazások célja legfőképpen az volt, hogy Raoul mind jobban megismerje az üzleti életet és profitáljon egy dinamikusabb gondolkodásmódból. Ezért az Amerikai Egyesült Államokba küldték, ahol építészetből szerzett diplomát. Ha a nagypapa megengedte volna, hogy építészként dolgozzon, valószínűleg nagyon jó építész lett volna. De az ott töltött idő célja a nemzetközi tapasztalatszerzés volt, nem maga a tanulás. Raoul élt és dolgozott Dél-Afrikában és Izraelben is, így valóban világpolgár és kozmopolita vált belőle. Az utazás az életstílusa lett, és gyakran választott olcsó közlekedési módot, hogy olyan közel lehessen az emberekhez, amilyen közel csak lehet. Ha most azon gondolkodunk el, hogy Ra-

oul Wallenbergben volt-e kalandvágy, akkor a válasz határozottan igen.

Láthatta a világ nagy részét, és nagypapa tervei szerint megismerhetett idegen kultúrákat. A széleslátókörűséget és a képzelőerőt bátorították benne. Raoul Wallenberget arra tanították, hogy értse az életet, legyen életcélja, és hogy különleges ember legyen. De a küldetése az üzleti élet volt.

A Wallenbergről alkotott vélemény a saját korában

Raoul Wallenberg sorsa befolyásolta a hidegháborúról alkotott képet Svédországban, de a hidegháború is befolyásolta a Raoul Wallenberg-ről kialakult képet. A hazájától való távolléte sokszor a cselekedetei értékelésének az útjában állt. A Wallenberg-ről Svédországban feltett első kérdés nem az volt, hogy mit tett, hanem az, hogy hol van. Ez eredményezte azt, hogy a róla szóló témákban a tettei nem kaptak akkora súlyt, mint a hollétéről szóló kérdések.

Ahogy már említettem, ami igazán jelentős Raoul Wallenberggel kapcsolatban, az az, hogy hogyan tette mindazt, amit tett. Ez a kétségtelenül a szokványostól eltérő embereken való segítség, ami még a saját életét és munkatársait is veszélybe sodorhatta, egy öltönybe öltözött cowboy képét idézi elénk.

Még ha a mai időkben meg is nőtt Wallenberg iránt a figyelem, az idáig vezető út Svédországban nem volt egyszerű. A második világháborút követő években Wallenberggel alig foglalkoztak, legfőképpen azért, mert a svéd hatóságok nem voltak hajlandóak az eltűnését kivizsgálni. Politikai okok miatt egyszerűbb és praktikusabb volt azt feltételezni, hogy Wallenberg halott, és a felelősség nem a szovjet hatóságokat terheli. Minden jel arra mutat, hogy a Wallenberg után tapogatózókat kidobták az Szovjetunióból, és a svéd hatóságok sem voltak felkészülve egy ilyen politikai játékra. Sok a spekulatív részlet ebben a kérdésben, de az egész helyzet arra utal, hogy a svéd hatóságok szarvashibákat követtek el, amelyek még további hibákhoz vezettek. A svéd kormány hivatalos bocsánatkérése a család felé csak 2000 elején érkezett meg. Mindez azt jelentette, hogy Wallenberg cselekedeteiről a figyelem az ügyben eljáró hatóságok felé irányult.

Ez az év az első, hogy néhány Wallenberg-ről szóló életrajzi könyv kiadásra került, és Stockholmban az első neki szentelt emlékmű is csupán tíz éves. Iskolákban alig említik nevét. Svéd oktatási anyagok között keresve azt találjuk, hogy huszonhárom, gimnáziumi korúaknak íródott könyvből csupán nyolcban említik nevét, azt is csak egy mondatban.

Raoul Wallenberg-ről az utolsó adatok 1947 nyaráról származnak Moszkvából, és úgy tűnik, akkor meg is ölhették. Még ha ez nem is igaz, gyanakodhatunk arra, hogy a százéves jubileum visszatekintésében ez lesz az utolsó év, amikor még életben lehetett. A hatóságok hibáit is valószí-

núleg kinyomozták már addig. A középpontba kerülhetne újra az, amiről eddig sokkal több szónak kellett volna esnie: Raoul Wallenberg élete és munkássága. Raoul Wallenberg előjöhetne már mint személy, és háttérbe szoríthatná a Raoul Wallenberg-mítoszt.

A Raoul Wallenberg iránti érdeklődés nagyrésztben nemzetközi, mert sajnos helye a svéd nemzeti lelkiismeretben nem volt túl nagy. A nemzetközi érdeklődés okát nem olyan könnyű megemészteni. A Wallenberg-propaganda az amerikaiak eszköze volt a hidegháborúban arra, hogy Wallenberg sorsán keresztül hiteltelenné tegyék a szovjetek szándékait világszerte. A negatív megítélést tökéletesen fenn lehetett tartani azzal, hogy az oroszok egy svéd hőst vetettek börtönbe. Az amerikaiaknak különösen is érdekében állt, hogy életén és sorsán keresztül megismertessék Wallenberget mint olyan svéd diplomatát, akinek amerikai feladatköre és felkészítése volt. Nem véletlen egybeesés, hogy Wallenberg 1981-ben tiszteletbeli állampolgárságot kapott az USA-ban, amit előtte csak Winston Churchill kaphatott meg.

Wallenberg személyisége

Hogyan rajzolja meg az ember a ma elénk kerülő képet Wallenbergről? Vonzó, humoros, vicces és beszédes ember volt. Bőbeszédűsége, ami a család egy másik ágáról öröklődött, olyan extrém volt, hogy az idősebb rokonok is úgy emlegették, mint ami hátrányt okozott neki a vállalati karrierjében is. Úgy tűnik, Raoul Wallenberg vállalkozó szellemű volt, néha mégis a kalandvagy is jelen volt az életében. Leveleiből az látszik, hogy börleszkszerű humora volt. Intenzíven és megbecsülten vett részt a társasági életben. Jó színész volt, és ügyesen mérte fel környezetét. Tudott alkalmazkodni a körülményekhez vagy a meggyőző, jéghideg alkut választva, vagy éppen a hangos dühöt, ami annyira meg tudta ijeszteni még a német SS-tiszteket is, hogy elmenekültek az irodájából. Mindezt össze lehet azzal foglalni, hogy önbizalom áradt személyiségéből, ami mindenképpen fontos kulcsa volt sikerének.

Önmagában is okosnak kellett lennie, hogy meg tudjon felelni idősebb rokonai elvárásainak. Amikor megkapta feladatát, többek szerint ezt válaszolta: „Ha egy Wallenberget az állam külföldre küld, mindig is a kötelessége megtenni mindent, ami erejéből telik a hazájáért, amelyért elkötelezte magát.” (JANGFELDT 2012, 231. o.)

Mindezek mellett különösen jó szervezési képességei voltak, és ezeknek a különleges képességeinek köszönhetően vált sikeressé a merész védelmi útlevelek kiadásában, az élelmezés és oltalom ezek számára való megszervezésében is. Kedvesség, energia, merészség és adminisztratív tehetség tette teljessé Wallenberg kvalitásait.

Wallenberg személyisége rendelkezett egy bizonyos határtalansággal, és elképzelhető, hogy ez a határtalan-

ság és a felnőttkorában megnyilvánuló kalandszellem vezetett két dologhoz is az életében: egyfelől nehéznek találta, hogy alkalmazkodjon a Wallenberg-környezethez, másfelől nem tudta megszokni a diplomáciai diszkréció íratlan szabályait. Nem biztos, hogy mindenki számára jól hangzott az, hogy egy diplomata zavarba sem jön, ha valakit meg akar vesztegetni, megfenyegetni vagy üzletelni – különösen egy idegen állam, az Amerikai Egyesült Államok szolgálatában. Kritikai hangok hangoztak el ezzel kapcsolatban legközelebbi kollégái részéről is a budapesti nagykövetségen is.

És még ezek a néha kritikus budapesti kollégák is fantasztikus szolgálatot végeztek a zsidók megmentésében, és sokan, köztük Wallenberg is, abban a kitüntetésben részesültek, hogy a Yad Vashem jeruzsálemi emlékhely igaz emberei között kaphattak helyet. Ebben a megtiszteltetésben részesülhetett még Nina és Valdemar Langlet, Per Anger, Lars Berg és Ivan Danielsson. Még akkor is, ha többen kritikusak voltak merész cselekedeteivel szemben, valószínűleg pont ez a szabadjára engedett energia tette lehetővé akciói sikerességét, és talán a lelkesedése hatott inspirálóan másokra is.

Életrajzainak egyik írója azon morfondírozott, hogy lehetett Wallenberg sérthetlenségében egy olyan alapvető érzés, amely fiatalkori egyesült államokbeli merész utazásainak eredménye volt. Egy alkalommal autóbalesete volt, és azok az emberek, akik segítettek neki, tulajdonképpen rablók voltak. Raoul úgy írta le magát ebben a „fel a kezekkel” helyzetben, hogy olyan nyugodt tudott maradni, amitől még a rablók is megijedtek. Saját leírása szerint az incidens inkább érdekes volt, mint ijesztő.

Talán a sérthetlenség érzése növekedett, amint a háború vége felé sikeresen tudott embereket megmenteni a náci támadások során, szó szerint a farkas torkából.

Wallenberg indítékai

Már kezdetben észrevettem, hogy Raoul Wallenberg nagyon egyházas háttérből származik. Ez a megállapítás azonban pontosításra szorul. A nyilvánvaló egyházi háttér négy generációra tekint vissza, és életrajzai nem mutatnak vallásos indítékot. A *Jó estét, Mr. Wallenberg* című 1990-ből származó életrajzi indíttatású film alapján Raoul Wallenberg válasza arra a kérdésre, hogy hisz-e Istenben, az, hogy nem. A film egyébként egészen keveset mond Raoul Wallenberg vallásosságáról.

Tulajdonképpen az Istennel való kapcsolata annyira hiányzik, hogy már ez magában érdekes tény. Vajon egy tehetséges, széles látókörű, gondolkodó és sokat utazott ember nem is gondolkodik egzisztenciális kérdésekről és az Istenbe vetett hitről? Nem hiszem. Ez valószínűleg egy érdekes bepillantás a svéd kulturális életbe, amelyben a fontos kulturális tényezők teljesen süketek voltak az élet spi-

rituális dimenziójára. Ha egy kicsit túlozni akarnék, úgy fogalmaznék, hogy a svédok valláshoz való hozzáállásának tipikus jellegzetessége az, hogy az ember tisztában van saját vallási hitével, de úgy gondolja, hogy ennek az interpretációját önmagának kell megoldania.

Semmi sem utal arra, hogy úgy általában szerette volna megváltoztatni a világot, de néhány dokumentált esemény arra utal, hogy tudatosan vagy tudattalanul ez a típus megvolt Raoul Wallenbergben. Fiatalkorában az USA-ban találkozott a híres Elsa Brändströmmel, akit Szibéria angyalának is neveztek a hadifoglyok cseréjében való aktív szerepe miatt. Kettejük munkásságának hasonlósága érdekes, és érdemes átgondolni Raoul Wallenberg személyiségének erkölcsi alapját. Miután 1942-ben látta a *Pimpernel Smith* című filmet, állítólag a következőt mondta: Én magam is valami hasonlót szeretnék tenni (JANGFELDT 2012, 231. o.). Az evangélikus, lutheri elhívásnak a lényege az, hogy nem szükséges hozzá látványos vallási hajtóerő, hogy értékes lehessen. A jócselekedetekre való elhívás a *coram hominibus*ra vonatkozik, nem a *coram Deo*ra, vagy még egyszerűbben megfogalmazva: a jócselekedeteket nem az embernek azon akarata befolyásolja, hogy értékes legyen Isten előtt, hanem az a szükség, amit az ember a felebarátja szemében lát. Mindez könnyen kiteheti az evangélikus teológiát a szekularizáció veszélyének. A bűn elveszítheti egzisztenciális dimenzióját, és egy jó élethez szükségesnek látszó gyakorlati kompromisszumok szolgálatába állhat.

Ezzel a kérdéssel most ennél bővebben nem foglalkozom, de láthatjuk, hogy ebben a vitában a szekuláris etika egyszerre vezethet altruisztikus és totalitárius következményekhez. Egy szekuláris társadalomban nem nehéz fenntartani az ember abszolút értékét addig, amíg az egyik oldalon többség áll, de mi történik, ha ez nem így van?

Wallenberg arra emlékeztet bennünket, hogy mindenkinek vállalnia kell a rá rótt felelősséget. Élete megmutatta, hogy a megfelelő kontextusban és történetben ennek milyen hatalmas jelentősége lehet. Amikor arról olvastam, hogy Wallenberg hogyan volt hatással erre a kontextusra, biztos voltam benne, hogy több élet menekült meg a segítségével, mint amelyekben személyes szerepe is volt, csupán azáltal, hogy hatással volt másokra, hogy ők is éljenek ezzel az emberi felelősséggel. Egy, a Talmudból származó idézettel szeretném befejezni. Ez az idézet mottó azok számára, akik az emberek között az igazságot képviselik, és most ez a mottó áll azokra a svéd emberekre is, köztük Wallenbergre és másokra – ismertén és ismeretlenül is –, akik az életüket kockáztatták azért, hogy felebarátjuknak segítő kezet nyújtsanak. Az idézet így hangzik: „Aki megment egy embert, a világot menti meg.”

Hivatkozott művek

JANGFELDT, Bengt: *Raoul Wallenberg. En biografi*. Wahlström & Widstrand, Stockholm, 2012.

Fordította Pángyánszky Ágnes

BESZÁMOLÓK ◀

LMK-lelkigyakorlat

Egy közös úton próbálkozó lelkési közösségről

■ JOHANN GYULA

„A lelkipásztorok nem szemétürítéssel foglalkoznak. Személyiségük a gyógyszer és a módszer, amelyet ők is törékeny edényben hordoznak. Gyöngyhalászok ők, akik nehéz munkájukhoz jó felkészítést, embertársi segítséget, megértést várnak. Magukra hagyatva elnyeli őket a tenger.” (MAGYAR 2004, 353. o.)

A teológiai lelkési munkám során, természetesen különböző szinteken, kapcsolatba kerültem az ország szinte mindegyik evangélikus lelkészével és az ökumené szintjén több lelkészképző intézettel. A látókörömbe került több száz lelkészen és személyes kapcsolatokon, informális csatornákon keresztül egyre mélyebben megérintett a lelkési, papi hivatás, szolgálat, munka különlegessége a mai

Magyarországon. Érdekelt, hogy a teológusokat *mire* képezzük, *hová* akarjuk őket vezetni, és mindehhez milyen *apparátus* áll a rendelkezésünkre. Milyen örökséget kaptunk az ősoktól, és milyen örökséget akarunk az utódainkra hagyni? Ebben a folyamatban egyre élesebbé váltak számomra azok a mentális problémák, amelyek támogatás, segítés után kiáltanak.

A lelkészek, lelkigondozók életét jellemzően nemcsak saját életük nehézségei, krízisei keretezik, hanem – hivatásukból adódóan – mások terheivel is rendszeresen szembekerülnek. A segítő jellegű foglalkozásukat kísérő terhelés intenzív, hatékony problémafeldolgozást igényel. Az egyház keresi ezen a téren is az új utakat, miközben szembenéz a lelkészek mentális erodálódásának

következmenyeként bekövetkező krízisekkel (elmagányosodás, depresszió, alkoholbetegség, válás, öngyilkosság). A lelkészek problémái pedig nemcsak egyéni vagy családi következményekkel járnak, hanem az általuk vezetett közösségek is szembesülnek velük. Mivel a lelkész munkája során mély lelki-spirituális-érzelmi kapcsolatba kerül a gyülekezeti tagokkal, kíséri őket életük nagy eseményei mentén, a mentális zavarok hatásai a közösségen belül is jelentkeznek. Sokunk tapasztalata, hogy eltitkolt, elhallgatott problémák olyan mértékben eszkalálódtak mind az egyén, mind a közösség szintjén, amit kezelni már nem lehetett, csak a „kenyértörés” maradt mint „egyetlen” eszköz (amely sokszor nem nélkülözötte a nyilvános megszégyenítést, a közös felelősség okozta büntüdat generálását).

Az egyház működését alapvetően meghatározó kérdésekről van szó. Pál apostol az Első korinthusi levél 1. fejezetében arról beszél, hogy a kegyelmi ajándékok a gyülekezetben teljesekek, szüksége van a közösségnek a lelkileg „egészséges”¹ egyénekre, a belőlük összeálló együttműködő közösségre. Az egyház számára küldetése szempontjából elengedhetetlen, hogy a hozzá tartozó, sokszor nagyon különböző identitású emberek a közösséghez tartozónak érezzék magukat, egyfajta „otthonélményhez” jussanak, ahol elfogadják őket különböző lehetőségeikkel és meggyőződésükkel együtt a közös cél, a közös út megélése érdekében (TOMCSÁNYI 2002, 12. o.).

Úgy látom, hogy az az ember (*a lelkész*), akinek terhelése fokozottan jelentkezik, több segítségre szorul. Fontosnak látom, hogy az egyház keresse e téren az új utakat, lehetőségeket. Nagyon hangsúlyosnak érzem az önsegítő csoportok mintájára szerveződő lelkészi közösség mentálhigiéniás szemléletű támogatási lehetőségeinek vizsgálatát, kialakítását.

Egyre több szinten fogalmazzák meg a magyarországi evangélikus lelkészek azt az igényüket, hogy olyan elfogadó, empatikus lelkészi csoporthoz tartozzanak, ahol a hivatalos/hivatásos jelleg mellett a személyes karakter is megjelenhet. Kérdés, hogy az egyház hivatalos struktúrájából adódó különböző lelkészskörök, csoportok, bizottságok tagjai az előírt feladatok és a hierarchikus tagozódás mellett megtalálhatják-e egymást mint szolgáló és zarándoktársakat, akikben megbízhatnak, akikkel közös úton járnak. A legtöbb professzionális segítőkkel foglalkozó tanulmány szerint nem lehet a munkát és a magánéleti kérdéseket „összemosni”, természetesen a szakma szabályai szerint az eredményes segítő melléállás egy olyan jelenlétet feltételez, amelyben a segítő egyfajta kontrollált „önátadással” van jelen. A lelkészi

hívásban járók azonban egyre inkább igénylik egymás támogató jelenlétét személyes gondolataik, kérdéseik kapcsán. Úgy látom, a lelkészi életünk hitele is egyben, hogy a hivatalos kapcsolati viszony szintek mögött felfedezzük egymást mint Krisztus elhívott tanúit, akik – a hivatásukból adódóan – számtalan közös örömben és nehézségben részesülnek. Akik félszavakból is értik egymást (ha akarják). *Bízni szeretnénk egymásban egy alapvetően bizalmatlanságra épülő és nevelő közegben, de nem találjuk a módját. Vágyunk arra a tanúságtévő közösségre, amely minket is hordoz és gyógyít a jelen lévő Krisztuson keresztül, mégis „áttörhetetlen” falak válszatanak el egymástól.*

A személyes lelkigondozó által biztosított intimitás egy olyan gyors bizalmi viszony kialakulását és megtartását eredményezi, amelyre a lelkigondozott mint „biztonságos helyre” gondol, és ahol támogatást kap a terhek letételében. A közösség mint lelkigondozó közeg mégis sokban különbözik az egyéni lelkigondozástól. A már említett kegyelmi ajándékok a csoportban teljesebbek, többértékek. Olyan gyógyító, hordozó, energetizáló közeg alakulhat ki, amely feltétlenül szükséges a megfelelő szintű problémafelismeréshez és a megoldási mechanizmusok fenntartásához. A kialakuló bizalmi közeg jó eséllyel véd az elszigetelődéstől és az elmagányosodástól (*engem senki nem érthet meg, magányosan kell megküzdenem a nehézségekkel*).

Az Észak-Pest Megyei Egyházmegye lelkészei évente egyszer háromnapos *LMK-lelkigyakorlatot* szerveznek a területükön élő lelkészek számára. Kialakult az évek alatt egy olyan közösség, amely már várja a találkozást, akik kísérik egymást, akik meg tudnak nyílni egymás előtt. Az idei találkozónk visszajelzéseiből szeretnék most néhány szemelvényt közölni. Bízom abban, hogy az eddigi gondolataim a lelkész kollégák visszajelzéseivel együtt erősíthetik egymást.

Három kérdésre vártam a válaszokat:

1. Mi ragadott meg leginkább a három nap során?
2. Mi jelentett számomra megerősítést?
3. Mit jelent a számomra az évenkénti LMK-lelkigyakorlat?

Mi ragadott meg leginkább a három nap során?

– Számomra még mindig és újra meg újra a legizgalmasabb élmény a másik ember. Megragadott, hogy milyen sok tekintetben van közünk egymáshoz. Bonhoeffer írja valahol: „Meg kell tanulnunk, hogy az embereket úgy szemléljük, hogy mit szenvednek el, és nem úgy, hogy mit tesznek és mit mulasztanak el.” Nagy kegyelem, ha egymás cipelni való terheihez is közünk lehet.

– Az a nagyon személyes hangnem, ami egyébként

¹ A lelki egészség pozitív életérzéssel járó belső folyamategyensúly és ebből következő viselkedés, amely jelentősen hozzájárul az egyén belső stabilitásának biztosításához. TOMCSÁNYI 2002, 8. o.

az LMK-közösségünkre nem jellemző, itt most végre kialakulhatott. Véleményem szerint egyházunk egyik legnagyobb problémája a lelkészek közötti bizalmi válság, amely részben történelmi okokra, részben pedig emberi gyarlóságra és általános cinizmusra vezethető vissza. Ez a probléma természetesen továbbgyűrűzik a gyülekezeteink felé, és mérgezi azok légkörét. Ez alatt a három nap alatt mindnyájan meg tudtunk nyílni egymás előtt, és „egyetlen testvéri közösséggé” válhattunk abban a szent erőterben, amelyet véleményem szerint Isten köztünk, általunk munkálkodó Lelke hozott létre. Véleményem szerint nagyon nagy szükség lenne sokkal több ilyen jellegű hivatásgondozó és lelkési közösséget építő alkalomra, mert ez az egyház egésze számára rengeteg áldást jelenthetne.

– Csodálatos volt a környezet, az időjárás – már megint. És természetesen a lelki környezet is, utólag visszagondolva szinte hihetetlen, hogy ennyire őszintén tudott kivétel nélkül mindenki megnyilvánulni saját magával kapcsolatban, ami persze ott és akkor a legtermészetesebb dolognak tűnt mindenki számára és az én számomra is.

– A három nap során leginkább a közösség megtapasztalása volt számomra a legfontosabb. Az, hogy milyen gyorsan és milyen könnyen tudott kialakulni a bizalom köre. Nekem mint a közösség egyik új tagjának ezt különösen is jó volt megtapasztalni.

– Csak annyit tudok hozzátenni a véleményekhez, hogy számomra az volt fantasztikus élmény, hogy megismerhettem az évek óta együtt dolgozó kollégáim élettörténetét és személyes gondolatait, vívódásait.

– Az, hogy a lelkésztársak (velem együtt) mennyire igénylik a megkérdezést, az érdeklődést. Az, hogy őszinte válaszokat hallhattunk. Az, hogy rendezett formában, jó szakmai vezetéssel sokkal pontosabban ki lehetett hozni mindenkiből a hivatásáról, elhívásáról szóló gondolatokat. Az, hogy felteszünk, feltesznek nekünk olyan kérdéseket, amelyeket már évtizedek óta senki nem fogalmazott meg.

Mi jelentett számomra megerősítést?

– Az, hogy a többiek nagyjából ugyanazokkal a gondokkal küzdenek, azaz nem vagyok egyedül. Az, hogy viszsza lehet nyúlni a jelenlegi szolgálat hétköznapijaitól az ordináció előtti elhívás erős alapjaihoz. Az, hogy még van remény az őszinte és közös gondolkodásra a legbensőbb kérdésekről.

– Örültem annak, hogy bizonyos kérdések nemcsak nekem kérdések a szolgálatban és a hivatásban, hanem másoknak is.

– A lelkési munkámban az jelentette a megerősítést, hogy mennyi közös pont található a más korú, más nemű,

más gyülekezetekben szolgáló lelkészek között. Nagyon hasonlóak az örömeink, nagyon hasonlóak a küzdelmeink. Természetesen nem egyformán találunk meg ezek az érzések. Nem biztos, hogy az okoz nekem örömet, ami a másoknak, és nem biztos, hogy ugyanazokat a válaszokat adom egy adott problémára, de mégis tanulhatok a másik lelkész munkájából. És így mindenféleképpen könnyebb elhordozni a terheket is, ha tudom, hogy másokkal sorsközösségben vagyok.

– Az egymás történeteiben való részesedésnek rám három fontos hatása volt:

1. Hihetetlenül megtisztelve érzem magam attól, hogy részese lehettem annak a körnek, amelyben a többiek megosztották az élettörténetüket. Úgy érzem, hogy olyan kincseket kaptam, amelyekkel nagyon komolyan és felelősen kell bánnom, ezek nem valami felszínes trécselés sztorizgatásai, hanem inkább teljes életek „cserepes virágai”, amelyeket ezentúl nekem is öntöznöm és ápolnom kell, viszont egészében gyönyörködhetem is bennük.

2. Számomra teljesen hitelessé váltak a lelkésztársaim. Az embernek könnyen vannak előítéletei (pedig én nagyon igyekszem küzdeni ellenük). Könnyen azt érezzük, hogy a saját életünk az egyedül valós és hiteles, a teljesen más utakról pedig meg van a magunk lenéző véleménye. Ezzel szöges ellentétben ezen a háromnapos LMK-n pont az volt a megdöbbenő, hogy mennyire könnyen és természetesen elfogadhatók voltak számomra a sajátomtól teljesen eltérő életutak valóságai. Azzal, hogy a saját vallo-másaikon keresztül bepillantást nyerhettem lelkési pályájuk és egész életük történetébe, jelenlegi szolgálataik, prédikációik, lelkési megnyilatkozásaik váltak teljesen hitelessé a számomra.

3. Akármennyire is különböző hátterekkel érkeztünk ebbe a szolgálatba, akármennyire is különböző személyiségek vagyunk, mégis számtalan közös pont bukkant fel itt is, ott is az élettörténetekben. És ezek megint nem valami felszínes „nahát, kicsi a világ” felismerések, hanem lelkési és emberi fejlődésünk olyan sarokpontjai, amelyeket talán különböző körülmények közt, mégis egyformán éltünk meg. És ezek az egyformán megélt élmények szerintem minket is összekötnek majd ezentúl. Valamiféle „pontosan tudom, miről beszélsz” élmény ez, ami nyilván a kölcsönös bizalom ajándékát adja...

– A lelkési életpályák közös átgondolásánál sok olyan mozzanat került elő, amiről a többéves közös LMK-találkozók és közös szolgálatok nyomán sem szereztem tudomást. Így mintha az életútjaink egy kicsit a múltba visszamenőleg is összefonódtak volna egymással. Különösen érdekesnek tartottam, hogy bár nagyon különböző gyermekkorok, elhívástörténetek és lelkési utak bontakoztak ki, bizonyos motívumok mégis mindnyájunknál előkerültek – lehet, hogy nem vagyunk teljesen egyedül a problémáinkkal és örömeinkkel. Ráadásul többekkel nagyon ha-

sonló konklúzióra jutottunk a sok különbség ellenére: hála a szolgálatért!

– Az egymást meghallgatni akarásunk és tudásunk bizalomerősítő volt.

Az Isten előtti személyes csend (amiből rohanva túl kevés van).

Vezetőnk azt mondta, hogy gondoljuk végig a „kegyelmi történetünket”... Ez a kegyelmi nézőpont sokat segít rajtam.

Mit jelent számomra az évenkénti LMK-lelkigyakorlat?

– Az évenkénti lelkigyakorlat azt jelenti nekem, hogy lelkészként nem csupán hasonló érdeklődésű, valamilyen munkakapcsolatban lévő emberekkel vagyok összeterelve, hanem spirituális közösséget alkotunk. Voltaképpen egyetlen álmom és célom az LMK-csoportunkban: adminisztratív kényszer-összetartozásból igazi meleg fészekké formálni közösségünket. Éhség- és szomjúságcsillapító számomra az LMK-s lelkigyakorlat. Ébren tartja a vágyakozásomat az igazi kincs és a lelkibb egyház után.

– Az első kettőt is nagyon élveztem, az ideire pedig kifejezetten úgy készültem, mint amikor szabadságra megyek: igyekszem mindent úgy elrendezni, hogy az otllétem ideje alatt minden mást el tudjak engedni. Sok dolog kikristályosodott, világossá vált előttem a közös munka és az elmélyülések nyomán, ami korábban így még nem bontakozott ki előttem. Várom már a következőt, és nagyon hálás vagyok a kezdő ötletért és a szervezésért. Sokat kaptunk, és kiderült, hogy van bőven mit adnunk egymásnak is. Röviden tehát a mérleg: lelki feltöltődés, fizikális pihenés, a múlt és a jelen feldolgozásában tett lépések, épülő közösség. A lelkünk is egy kicsit utolérhető minket végre.

– Amikor idekerültem, szinte első pillanatra megszerettem ezt a társaságot, és egyenként a lelkésztársakhoz is nagyon tudok ragaszkodni. Nem tudom megindokolni teljesen, hiszen itt is sok különböző ember van, de mégis tudunk kulturáltan, egymást tiszteletben tartva beszélgetni, és ez még csak nem is izzadságszagú, hanem magától értődő ebben a körben. Biztos az is hozzájárul ehhez, hogy azt érzem, kezdettől fogva elfogadtak olyannak,

amilyen vagyok, sőt talán nem is csak elfogadtak, hanem ilyennek szeretnek... (Ilyen velem korábban sosem történt egyházunkban.)

Ezután a kérdésre a válasz: ez a háromnapos LMK nekem mindig reményt és távlatot, megerősítést ad. Értékes emberekkel lehetek együtt, akiktől valóságos kincseket kapok. Mindenképpen azt érzem, hogy gazdagabban megyek haza, mint ahogy idejöttem. Megsejtek egy olyan egyházat, olyan közösséget, olyan, a társadalomban is megjeleníthető hitéletet, amelyben érdemes szolgálni, ahol egymást kiegészítve van értelme a lelkészi munkának és közte az én munkámnak is.

– Mivel először voltam ilyen lelkigyakorlaton, ezért csak erről tudok beszámolni. Nagyon fontos, hogy legyenek olyan alkalmak, amelyek során a személyes érzéseimről, a személyes szakmai utamról beszélhetek. Ahol őszinte, nyitott közösségben mondhatom el mindazt, ami bennem van. Így nagyon fontos, hogy évente egyszer összejövjünk, bár többször kellene. Az LMK havi ülései szerintem alkalmasak lehetnének ilyen lelkigyakorlatok megrendezésére. Mondjuk minden második találkozó amolyan szupervízió lenne, a többi pedig „agyalás”.

– Úgy érzem, ez után a három nap után nemcsak felszínes találkozásokon kell részt vennem, hanem őszintén is tudunk majd beszélgetni a kollégákkal. Sajnálom, hogy ebbe a közösségbe nem mindenki szeretne tartozni, de elfogodom. Remélem, hogy hordozni tudjuk őket és ők is minket.

– Azt, hogy tudom, kire számíthatok a lelkésztársak közül. Azt, hogy látom azokat, akikkel egy hajóban evezünk.

– Túl régóta zarándokolunk egymás mellett az Úton, jó lenne minél többször találkozoznunk! *„A kegyelmi ajándékok között ugyan különbségek vannak, de a Lélek ugyanaz. Különbségek vannak a szolgálatokban is, de az Úr ugyanaz. És különbségek vannak az isteni erő megnyilvánulásaiban is, de Isten, aki mindezt véghezviszi mindenkiben, ugyanaz.”* (1Kor 12,4–6)

Hivatkozott művek

MAGYAR Balázs 2004. A lelkipásztor és a szorongás. *Embertárs*, 4. sz. 347–353. o.

TOMCSÁNYI Teodóra 2002. A lelki egészség és mentálhigiéne fogalmi kérdésének összefüggései és praxisa. In: uő: *Mentálhigiéne és képzés a Semmelweis Egyetemen*. 2. kiad. Animula, Budapest, 2002. 8–35. o.

Merítettünk

Visszatekintés a 9. Szélrózsára

■ MESTERHÁZY BALÁZS

Országos evangélikus ifjúsági találkozó. Ez a Szélrózsza önmeghatározása immár tizenhat éve. Biztosan ugyanazt értjük mindegyik szó alatt? Alább összefoglalom, hogyan értelmezem ezeket a szavakat.

Országos

Azt gondolom, tizenhat év után nincs már olyan ember az evangélikus egyházban, akinek ne jelentene ez a szó valamit. Azt is gondolom azonban, hogy amilyen sokfélék vagyunk, annyira sokféle módon is közelítünk egy ilyen eseményhez, de hogy a köztudatban benne van, azt talán vehetjük adottnak. A Szélrózsza életre hívásakor az volt a koncepció – és azóta is az –, hogy az egész egyházunk megmozduljon, függetlenül attól a régiótól, ahol éppen rendezük a találkozót.

Hiszen minden nyáron, de más időszakokban is a gyülekezetek, esetleg egyházmegyék – azaz kisebb közösségek – táborai, csendeshétfvégi egy-egy területen tudják biztosítani a találkozást, és látszólag erre van is igény – jó látni például az ifjúsági pályázatok beérkezésekor a sok-sok megvalósuló programot. Az országos táborok létszámai viszont már nem feltétlenül mutatják ezt az igényt, azaz a tematikus (például zenei, kézműves) táborokon kívül lehet, hogy nem is ebbe az irányba kell elmozdulnunk, bár fontos a szórványhelyzetben lévő fiataloknak is lehetőséget biztosítani arra, hogy nagyobb közösségben is megéljék hitüket.

Viszont két évente jó megmozdulni és az egész ország népét hívni arra a találkozásra, amely valóban nem túl nagy létszámú egyházunk minden területét, munkaágát, tehetőségét, szingazdagságát felvonultathatja. Érdekes azt is látni, hogy milyen régiókból érkeznek a résztvevők. Egy kis részlet a statisztikából¹ (72 százaléknyi adat állt rendelkezésre):

- a Déli Egyházkerületből: 28 egyházközségből 335 fő – 24,8 százalék;
- az Északi Egyházkerületből: 37 egyházközségből 248 fő – 18,4 százalék;
- a Nyugati (Dunántúli) Egyházkerületből: 47 egyházközségből: 301 fő – 22,3 százalék;
- 15 oktatási intézményből: 104 fő – 7,7 százalék;

- 58 egyéb felekezetű magyar közösségből + 18 szervezetből, csoportból: 201 fő – 15,2 százalék;
- 2 külföldi + 4 határon túli közösségből: 22 fő – 1,6 százalék;
- erdélyi evangélikusok: 20 egyházközségből 136 fő – 10 százalék.

Winston Churchill mondását sokan ismerjük a statisztikáról, mégis azt gondolom, hogy mutat valamit számunkra az, hogy ki hova tartozónak definiálja magát (például „gyülekezet” vagy „oktatási intézmény”), vagy éppen nem tartja fontosnak ennek az információnak a megadását.

Evangélikus

Ez a jelző identitást ad, de nem korlátoz, hanem – hagyományainkat ismerve – nyit. Szervezésében, megszólítási stratégiájában, anyagi támogatásában (az országos költségvetésből 13 millió Ft) természetesen egyértelműen a saját felekezetünkhöz kötjük a Szélrózsát, de jó látni azt, hogy a meghívást nem csak evangélikusok fogadják el.

Itt szeretnék kitérni oktatási intézményeinkre is, amelyekben kisebb az evangélikusok aránya, mégis az egyház megismerésének egy – szerintem – rendkívül fontos terepe lehet a Szélrózsá. Azok számára különösen is, akik most ismerkednek felekezetünkkel, és azon túl, hogy a diákigazolványukon szerepel ez a szó az iskola nevében, más kötődésük nincsen. Ezért gondolom, hogy a fenti pontban sokak számára meglepő lehet az oktatási intézményekből jövő fiatalok kevés száma, de például róluk tudom, hogy jóval többen voltak jelen, csak a rendszer ennek az adatnak a megadása nélkül is továbbengedte a regisztrációt.

Szervezéskor éppen a fentiek miatt érdemes mindenkit hívni, és az inkluzivitásnak egy olyan szintjét mutatni, amelyre büszkék lehetünk ökumenikus viszonylatban is, de ugyanakkor hangsúlyt kell helyezni arra is, hogy képesek legyünk saját identitásunkat is megerősíteni.

Ez utóbbi kapcsán nagyon fontosnak tartom azt, hogy mindenféle teológiai és kegyességi irányzat jelen legyen a Szélrózsán. Kicsit sajnálom, hogy az elmúlt években kívülről (!) rásütötték a találkozóra a liberális bélyeget, és ezért sokan jóval több vélt, mint valós indok miatt távol maradtak az egésztől, sőt másokat is erre biztattak. Tudok olyan egyházmegyéről, ahol például annyira megerősödött egyházunk egyik kegyességi mozgalma, hogy még a területü-

¹ A statisztikát Bánki-Horváth György és Grendorf-Balogh Melinda készítették.

kön lévő evangélikus iskolákban is az alkalmon való részvétel ellen beszéltek.

Ugyanakkor örülök annak – és kicsit személyes sikernek is tartom –, hogy sikerült az idén egy olyan program-sorozatot integrálni a Szélrózsa kínálatába, amely a Missziói Központtal együttműködésben történt meg, és nagyon is helye volt a palettán. Ez a *Találkozások a kútnál* című sorozat éppen azokat szerette volna megszólítani, akik eddig talán szkepszissel közeledtek a Szélrózsa felé, és csak remélni tudom, hogy itt azt látták meg, hogy jó ehhez a színes egyházhoz tartozni. A színvonalas megszólalásoknak egyaránt örültek a korábban „liberálisított” szervezők is, a megszólalók pedig szerintem hitelesíthették a Szélrózsát azok felé is, akik eddig nem voltak ebben olyan biztosak.

Ifjúsági

Azt gondolom, hogy a Szélrózsa nem csak ifjúsági alkalom. Egy olyan eseménnyé lépett elő egyházunk életében, ahol találkozhatnak az egyházhoz és annak holdudvarához tartozó, egészen különböző generációk. Azt szoktuk kommunikálni, hogy a Szélrózsa a 15–30 éves korosztályt szólítja meg elsősorban, és ez a statisztika alapján igazolható is, hiszen a találkozó 61 százalékát ők adták:

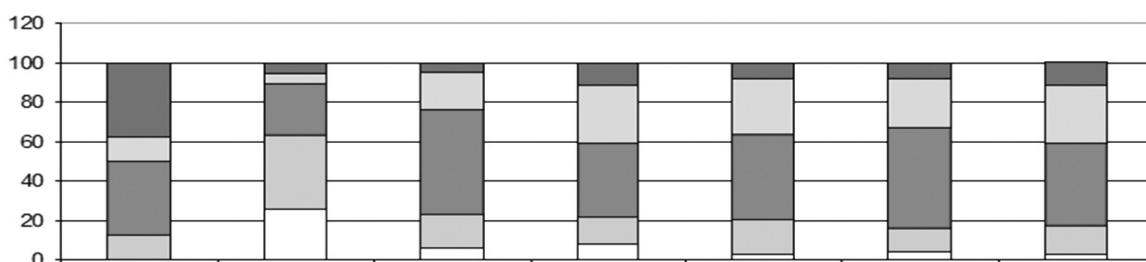
- felnőtt (30+): 439
- fiatal (18–30): 663
- középiskolás (15–18): 386
- gyermek (3–14): 202
- kisgyermek (0–3): 26

Az átlagéletkor nem alacsony (26 év!), éppen ezért ki is kell törnünk abból a könnyen frusztrációt okozható érzésből, hogy a középiskolásoknak, sőt a konfirmáció utáni (12+) korosztálynak kell mindent megadnunk, hiszen ez a generáció (12–14) egyszerűen pszichológiailag nem alkalmas arra, hogy reális visszajelzést adjon az őt érő ingerekről. Ebben a korban sokkal jobban el vannak foglalva a saját testükben zajló, számukra érthetetlen biológiai folyamatokkal, ami miatt akkor sem tudjuk elérni őket – bármilyen groteszk módon is hangzik –, ha éppen jelen vannak. Nagyon érdekes táblázatokat² mutathatnék, de csak kettőt teszek ide, amely nem a szervezőket és az ifjúsági munka területén dolgozó lelkészeket akarja „felmenteni”, de tényleg azt mutatja, hogy a „fejünkre állhatunk”, akkor is inkább bevonulnak a szobájukba az elektronikus kütyüjükkel, vagy – jobb esetben – a vízparton töltik az időt.

Ebből a két táblázatból az is kitűnik, hogy míg a középiskolás korosztálynál már 20 százalék a lelki feltöltődés igénye, addig a konfirmandusoknál ez meg sem jelenik, azaz 0 százalék! Persze ezzel nem azt mondom, hogy el kell engednünk ezt a korosztályt – sőt alapvetően elképzelni sem tudok számukra jobbat, mint a sokak számára legszínvonalasabb programhelyszínné avanszáló Somogy-Zalai Egyházmegye sátrát a kamaszprogramjaival –, mégis valami nagyon átgondolt stratégiára lenne szükség az ő megszólításukhoz, megtartásukhoz.

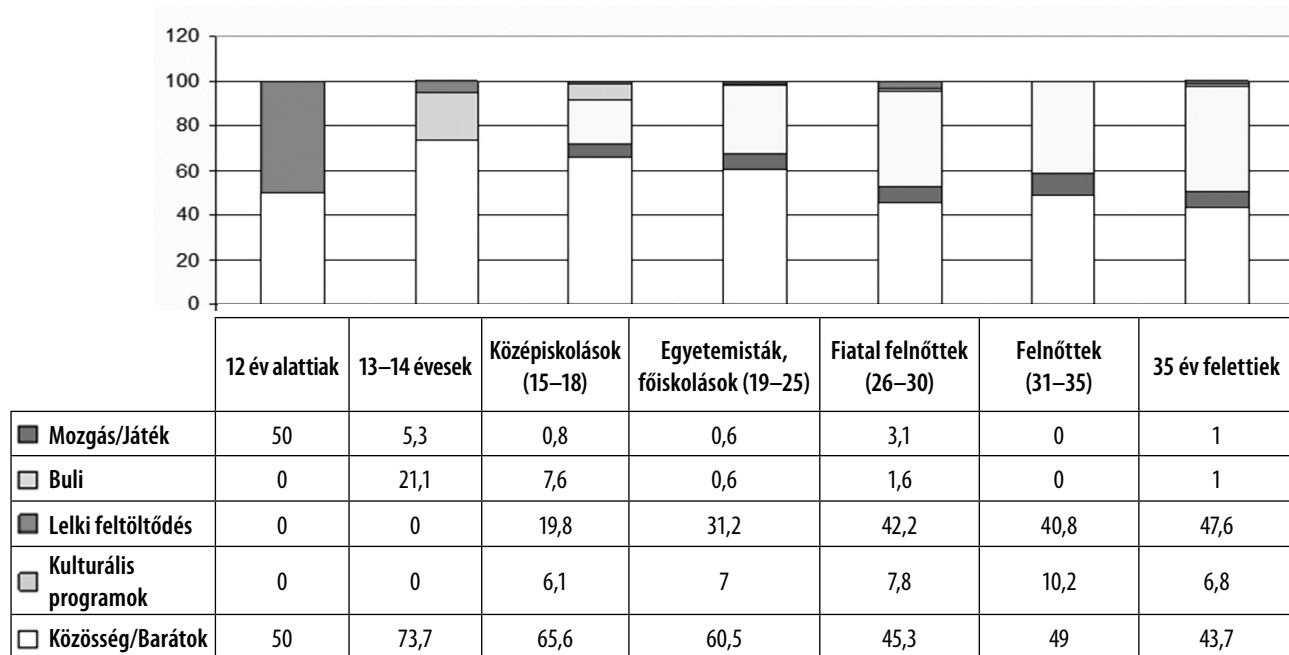
² A kérdőíveket Csadó Balázs alberti lelkész dolgozta fel.

Naponta körülbelül mennyi időt töltöttél a szervezett programokon?

	12 év alattiak	13–14 évesek	Középiskolások (15–18)	Egyetemisták, főiskolások (19–25)	Fiatal felnőttek (26–30)	Felnőttek (31–35)	35 év felettiak
■ 8 óránál többet	37,5	5,3	4,6	11,3	7,8	8,2	11,7
□ 5–8 órát	12,5	5,3	19,1	29,6	28,1	24,5	29,1
■ 2–5 órát	37,5	26,3	53,4	37,1	43,8	51,0	41,7
□ 1–2 órát	12,5	36,8	16,8	13,8	17,2	12,2	14,6
□ kevesebb, mint egy órát	0	26,3	6,1	8,2	3,1	12,1	2,9

Mi volt számodra a legfontosabb a Szélrózsán?

Találkozó

Szerintem maradéktalanul vállalható a „magyar Kirchentag” kifejezés, a Szélrózsá ugyanis valóban annak tekinthető. Méreteiben, szervezési apparátusában természetesen eltérő, de igazából nem más, mint egy seregszemle. Egyházunk megmutatja magát. És itt nem csak a – konkrétan Kirchentagról vett elnevezésű – Lehetőségek piacára gondolok, ahová egyébként örömdetesen sok szervezet jelentkezett be, és csak sajnálni tudom, hogy – bár azt gondoltuk, hogy a legközpontibb helyet találtuk számukra – mégse jutott el a kiállítási standokhoz mindenki a táborhely hosszúsága miatt.

A jamboree jelleg másik aspektusa a személyes találkozásokban rejlik. Abban, hogy a ’90-es években Gyenesen, Szárszón táborozók most már családosan két évente megcsodálják egymás gyerekeit, és a másik fején kezdik számolni a halántékon megjelenő ősz hajszálakat. Őszintén gondolom, hogy ebben is van erő. Ha a fenti táblázatot megnézzük, figyelemre méltó, hogy minden (!) korosztálynál 50 százalék körüli a közösség/barátok aspektus.

Merítések

A 9. Szélrózsá teológiai témájának kiindulási pontja az „Örömmel meríték a szabadulás vizéből” gondolata Ézsaiás 12,3 alapján, amely tulajdonképpen a „Meríts!” mottó bibliai alapja. Az alkalom teológiai vezérfonala a különböző aspektusokból vizsgált szabadulás lehetőségével hét – vizuális, zenei és igei mondanivalóban gazdag – istentiszteleten (fesztiválnyelven: merítésben) került kifejtésre,

melyet két szentségünk, a keresztségre való emlékezés és az úrvacsorával való élés foglalt keretbe.

Szeretnék rátekinteni ezekre az alkalmakra, hiszen az egész találkozónak a gerincét adták, és egyetlen védett sávként valóban a találkozó minden résztvevője számára szóltak. Szinte az összesen ott tudtam lenni elejétől végig, bár előadók fogadása, logisztikai problémamegoldások „walkietalkie-zása” nem feltétlenül teremt ideális közeget az igehallgatásra. Azt gondolom mégis, hogy egy nagyon erős sorozatot sikerült a felkért gyülekezeti ifjúsági csoportoknak összerakniuk, így hálásak vagyunk a kőszegi, a szegedi, a pécsi, az erdélyi, a budapest-fasori, valamint a Tamás-misést szervező ifjúsági közösségnek a munkájukért – hiszem, hogy Isten áldása volt rajta. Örültem, hogy technikailag is kivitelezhető volt a konkrét merítés a Balaton vizéből a színpadon álló korsókba, amelyeket a kivetítőn mindenki láthatott is. Sajnálom, hogy az utolsó két alkalomnál már csak a dézsából tudtunk meríteni, bár hiszem, hogy ennek is megvolt a szimbólumértéke.

Nulladik alkalom: nyitó istentisztelet

A dézsa a megnyitó napján került a hasonló nevű (nagy) színpadunk elé, hiszen a magunkkal hozott víz összegyűjtése és a kicsi Ráhel megkeresztelése – és saját keresztelési emlékeztetőnk – kapcsán olyan kulcsszerepet kapott az egész találkozó alatt, hogy jó volt használni a záró istentiszteleten is.

De nézzük a merítéseket sorban, amelyek a zsidó szukkót hétnapos örömmünnpére emlékeztettek bennünket.

Első merítés – a szabadulás mint fény

A vakon született gyógyításának történetéhez olyan alázattal nyúltak a köszegiek, amely mindenki számára hordozta azt az üzenetet, hogy minden reggel felragyog a napfény, és elúzi a sötétséget. A zeneileg is igényes alkalom jó felütése volt a sorozatnak.

Második merítés – a szabadulás mint az erőszak vége

A szegediek dialógusa a „ne bánts a másikat!” komplexitását körbejárva szintén arra mutatott rá, amit Ézsaiás próféta is ígér, hogy az üdvkorban nem lesz erőszak: az üdv, az erőszaktól való szabadulás el fog jönni, meg fog valósulni, de nem mindegy, hogy általunk vagy nélkülünk történik majd.

Harmadik merítés – szabadulás mint bátorító dal

A pécsieknél éreztem először azt, hogy a merítés aktusát komolyan átgondolták, és három generációt bevonva hozták vissza a Balatonból az ezüstkancsót az oltárra. A gospelkórus zenéje és a föld–víz–levegő hármasát a Szentháromsággal párhuzamba állító igehirdetés szerintem sokakban megmaradt.

Negyedik merítés – szabadulás mint növekedés

Szandál és Luther-kabát. Kinyíló jerikói rózsza és a Tamás-mise remekül átgondolt – idegen nyelvű testvéreinkre is figyelő – forgatókönyve Balatonra néző ablakokkal, megújulásra hívó imádságjárással, úrvacsorai közösséggel. Újra megbizonyosodhattunk arról, hogy a növekedés Isten csodája, körülöttünk és bennünk történő munkálkodása.

Ötödik merítés – szabadulás mint nemzedékről nemzedékre szálló örökség

Az erdélyiek által tartott alkalom a személyes kedvencem a paródiaszerű zsoltáreklés ellenére is. Itt éreztem valami olyat, hogy igen, ezért csináljuk. Egy olyan közösséget hívtunk meg, akik évek óta állandó résztvevői a Szélrózsának, és nagyon is értik, hogy miről szól. A tiszta igehirdetés, a fiatalos lendület, a képek, a flashmob jellegű tánc mind arra hívták a résztvevőket, hogy én is részese lehessenek ennek az örökségnek!

Hatodik merítés – szabadulás mint elengedés

A fasori gyülekezet Budapesten többször tartott már úgynevezett jazz-istentiszteletet, és lehet, hogy rétegalakom, de

mégis örülök, hogy meghívtuk őket is, hiszen egy nagyon különleges szint tudtak hozzáadni a merítéssorhoz. Az amnesztiáról hallva, a táncos fiút nézve, és a MoNaMo igényes zenéjét hallgatva ismét megszólítottam magam.

Hetedik merítés – szabadulás mint örömnünnep

A záró istentisztelet egy ilyen 2000 fős fesztiválon mindig különleges alkalom. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy a ránk erőltetett élő televíziós közvetítés (egészen júniusig úgy volt, hogy felvételtől lesz az adás) görcse segített az alkalom előkészítésében, de talán nem is akadályozta a helyeket abban, hogy megéljék az igazi örömnünnepet, a találkozást a második szentség vételében is azzal, akinek a kezében éljük egész életünket.

A Szélrózsza Band, a finn *Et Cetera*, a mezőberényi fúvósok, a helyszínen alakult (!) *Ad Hoc* kórus és rengeteg laikus és lelkész szolgálatával megvalósult istentisztelet is próbálta mutatni azt a színességet, amely ahhoz a Krisztushoz hív, aki önmagáról mondta azt, hogy „*aki abból a vízből iszik, amit én adok neki, nem szomjazik meg soha*”.

Értékelés

Úgy hiszem, hogy a Szélrózsza alapvető célkitűzése ez alkalommal is sikerült: nevezetesen, hogy lehetőséget adjon fiataloknak a keresztyén közösségekben való fesztiválélmény megélésére, illetve megerősítse kapcsolódási pontjaikat az egyházhoz. Fontos volt most is, hogy az egyház állandó üzenete igényes, fiatalos, színes közegben szólaljon meg. A találkozó minőségét, gördülékenységét közel 400 önkéntes, a Somogy megyei gyermektábor területén és vonzáskörzetében 23 programhelyszínen, és 480 fellépő segítette.

Néhány előadót szívesen kiemelek: a délelőtti bibliatanulmányokon meghívott külföldi igemagyarázók – Klaus Douglass (Németország), Karl Schiefermair (Ausztria) és Pekka Simojoki (Finnország) – inspirálták a hallgatókat a szolgálatra való felszabadulásra.

Számomra nagy öröm, hogy – az utógondozást is szem előtt tartva – a résztvevők hozzájuthattak a kézzelfogható további merítés, feltöltekzés lehetőségével is a Szabó Lajos által szerkesztett *Meríts!* című, a találkozóra készített, fiataloknak szóló imádságos és meditációs kötet által.

Az öt nap során húsz evangélikus együttes, kórus mutathatta meg magát; jó volt látni a tehetséges gyülekezeti ifjúsági csoportok munkáit. A szekuláris zene színvonaláról és gazdagságáról felkért formációk, többek között a *Fool Moon*, a *Csik zenekar*, a *Strokes* és a *Misztrál* gondoskodtak.

Számomra sokat jelentett, hogy a találkozón jelen volt a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet is, amely globális hatású munkájának bemutatása mellett kiemelt projektjé-

re, az Etiópiában lévő kutak megtisztításának fontosságára hívta fel a figyelmet színvonalas akció keretében. Örülünk, hogy anyagilag is hozzájárulhattunk ennek a projektnek a segítéséhez.

A rendezvény további ökumenikus nyitottságát jól mutatja még a református kezdeményezésből született Kontrasztkiállítás bemutatása, amely az élet legfontosabb kérdéseiben való döntés súlyát hangsúlyozta körülbelül háromszázhusz látogató számára: többek között a házasságot a válással, a születés csodáját az abortusszal, az életet az öngyilkossággal, a szentséget a bűnnel állította egymással szembe.

A résztvevők etikai gondolkodásának horizonttágítását tüzték ki célul még az előadások, kerekasztal-beszélgések, többek között vallások közötti párbeszédéről, családi kapcsolatokról és mélységénységéről. Sajnálatos, de el kell

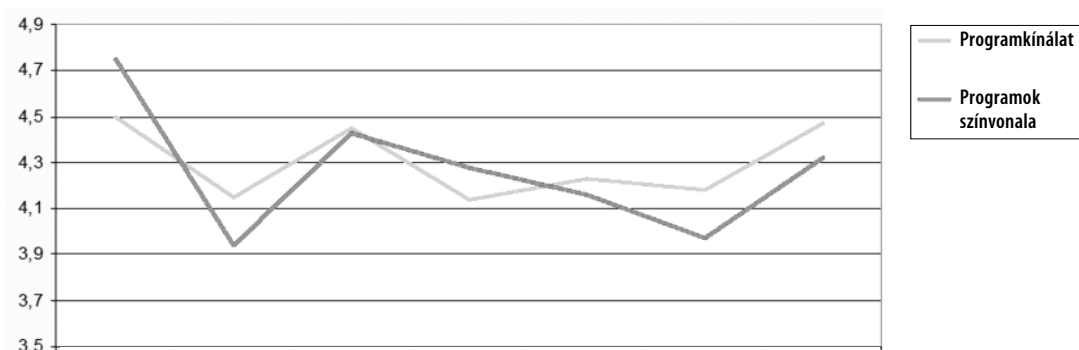
fogadnunk azt, hogy a világi média ingerküszöbét most sem tudtuk áttörni, hiába voltak vendégeink olyan tekintélyes szakemberek, mint Kamarás István, Sztetelszky Zsuzsa, Goda Gyula, Balavány György, Csókay András vagy Oberfrank Pál és Kéry Kitti.

A visszajelzés magas számai is azt mutatják, hogy sikerült színvonalas programot összeállítani a legtöbb korosztály számára.

A könnyedebb elfoglaltságok közé tartoztak a korosztályi és tematikus programok például a játéksátor, a kézműves sátor és az óvoda helyszínein, valamint a mozgásra ösztönző sportprogramok – ez utóbbi az idén nagy szerepet kapott.

A teremtésvédelem – az Ökosátor programjain túl – is fontos szerepet játszott már a szervezésben, lebonyolításban. Minden papíralapú információs anyag újrahasz-

Programkínálat és a programok színvonala

	12 év alattiak	13-14 évesek	Középiskolások (15-18)	Egyetemisták, főiskolások (19-25)	Fialat felnőttek (26-30)	Felnőttek (31-35)	35 év felettiak
Programkínálat	4,5	4,15	4,45	4,14	4,23	4,18	4,47
Programok színvonala	4,75	3,94	4,43	4,28	4,16	3,97	4,32

nosított papírra készült, a programfüzet tartalmazott egy Zöld Tízparancsolatot, a résztvevők nagy népszerűségnek örvendő ajándék kulcsai a csapvíz előnyben való részesítését ösztönözték.

Visszhang

Mindig hatalmas azok felelőssége, akik egy-egy alkalmon való részvétel után elmondják tapasztalataikat, élményeiket. Fontos, hogy mit emelünk ki mondjuk egy hatfogásos ebéd után hazatérve. Azt, hogy sótlan volt az előétel, de a többi egyébként finom volt – vagy azt, hogy olyan jóllaktunk remek gasztronómiai csodákkal, hogy az íztelen malackörmökre az elejéről már nem is emlékszünk. Ugye érezzük a különbséget?

Azok felé meg különösen nagy a felelősségünk, akik nem voltak ott, és csak a mi elmeséléseinkből, képeink-

ből rakják össze, hogy milyen lehetett ez a találkozó. Így alapvetően hálás vagyok egyházunk médiával foglalkozó csapatának, akik a találkozó nagy részében lelkiismeretesen, sokszínűen tudósítottak az alkalomról, de a sok pozitív beszámoló mellett hadd fogalmazzak meg néhány kérdést: vajon a számos önkéntest felvonultató munkatársi csapatból nem kellett volna-e valakinek megszólalnia a püspökökön, a két főszervezőn, az erdélyiekén és a mozgássérülteken kívül a tévés magazinműsorban? Kérdés továbbá, hogy egyházunk hetilapjában hogyan jelenhet meg *Fertőzésveszély* címmel egy olyan írás, amelynek szerzője nem is járt azon a programon, amellyel riogatja az újságolvasókat, és aztán szervezői felszólításra végül újságíró módra elfedezik egy majdnem-bocsánatkéréssel. Kérdés, hogy a tévés istentisztelet után egyházunk egyik levelezőlistáján kell-e védekezni azzal kapcsolatban, hogy miért volt olyan, amilyen.

Jövő?

Nagyon örültem, hogy püspökeink fontosnak tartották, hogy el tudjanak jönni a kiértékelésre a Tízek körébe néhány meghívottal együtt. Ugyanakkor engem mindig meglep az, amikor úgy tekintünk a Szélrózsára, ahová el *kell* jönni, ahol ott *kell* lenni, például iskolalelkészeknek, középiskolásoknak, egyetemi gyülekezeti tagoknak. Sokan tisztában vagyunk azzal, hogy a Szélrózsza egyházunk legnagyobb létszámú és legszínesebb rendezvénye, mégis a nyár közepén bárki dönthet úgy, hogy nem megy el, és ennek ezer oka lehet. Az talán nem, hogy a hívást nem hallotta meg. Talán az sem, hogy ne lett volna megfelelő programkínálat (sőt meglehetősen sok név már tavasz óta szerepelt a honlapon). Természetesen ezen érdemes elgondolkozni, de azt talán fontos mindig szem előtt tartani, hogy a Szélrózsza soha nem lesz egy központilag szervezett, felülről irányított esemény, amelyre „oda lehet terelni” úgynevezett zászlót bontva a különböző intézményi vagy gyülekezeti közösségeket. Ha megszólítva érzik magukat, akkor jönnek, ha valamilyen vélt vagy valós ellenérzéseik alapján pedig távol maradnak, ahhoz is joguk van. Az más kérdés, hogy én is örülnék, ha lelkésztársaknak és fiataloknak belülről jönne az, hogy ne akarják elképzelni a nyarukat két évekenként Szélrózsza nélkül, mert akkor valami lényegesebből kimaradnak.

Mivel az egész Szélrózsza az önkéntességen alapul a kezdektől, fontos, hogy a sajátos mozgalmi jelleg megmaradjon. Most is majd' négyszáz embernek volt valamilyen feladata a találkozón, voltak, akik csak pár órát segítettek, és voltak, akik szinte behaltak a megfeszített munkába. Az arányokon és a megfelelő létszámokon egyes területeként természetesen érdemes elgondolkozni, de összességében jó volt együtt dolgozni. A Tízek szerintem nagyon testvéri, konstruktív közösség volt végig, a fő munkatársakkal megrendezett őszi és tavaszi találkozó is a segítségünkre volt, és tényleg voltak olyanok, akik szép csendben a hátukon cipelték

néhány programnak a sikerét. Természetesen voltak olyanok is, akik vétettek olyan hibákat, amelyek kijavítása aztán másoktól vett el erőt, energiát. Az önkéntes munkánál viszont a számonkérhetőség is nehezebb, ezért nem hangsúlyozhatjuk eléggé az időben felállított megfelelő létszámú és felkészített stábok kiépítését a következő találkozóra is.

Alapelveket határoztunk meg főleg a továbblépésre, és aztán ezt majd úgyis a következő találkozót lebonyolító csapat fogja alkalmazni vagy éppen módosítani. A háttérmunkát mindenképpen több területre bontanánk, hogy ne egyes emberek váljanak túlterheltekké, illetve az előbb említett regisztrációt és az étkezést szeretnénk jóval „felhasználóbarátabbá” tenni.

Ismét felvetődött a kiscsoportos beszélgetések igénye, valamint az, hogy ne legyen ennyire sok program. Ez utóbbinál a választhatóság mindig alapkoncepció volt, bár tényleg könnyű átesni a ló másik oldalára. Ugyanakkor pedig 1500 hetijegyessel muszáj arra gondolni, hogy nyolc-tíz program párhuzamosan nem számíthat soknak, és ne feledjük el, hogy ez nem egy konferencia, nem egy kötött programot kínáló tábor, hanem egy fesztiválszerű találkozó. Ad absurdum az is lehet, hogy valaki éppen egy programra se megy el egy nap, mert annyi rég nem látott ismerőssel találkozik (lásd fent).

Zárásként elmondom, hogy számomra nagyon sokat jelentett a kérdőívek értékelésénél, hogy a közösség és a lelki feltöltődés kapta a legtöbb szavazatot, ahogy az is, hogy a koncertek után az áhítatok következtek. Örülök, ha a találkozó valóban a szó legnemesebb értelmében találkozó – igazi egyházi alkalom. Annak külön is örülök, hogy nemcsak szórakozásban és vidámságban, hanem valódi istenélményben is részünk lehet. Az „*Örömmel meríték a szabadulás vizéből!*” mottó így határozta meg idén az egész találkozó lelkiségét, hátterét, és azt remélem, hogy a 2014-es találkozóra is sikerül majd egy olyan témát találni, amely legalább ennyire biztosítja majd azt, ami megkülönbözteti a Szélrózsát más ifjúsági fesztiváloktól.

KRISZTUSBAN MINDNYÁJAN ÉLETRE KELNEK ◀

Emlékezés Brebovszky Gyula (1925–2012)

evangélikus lelkész szolgálatára

■ KEVEHÁZI LÁSZLÓ

Megint elment közülünk egy lelkész testvérünk. Igaz, hogy volt már szívmitűtje is, járása is egyre nehezebb, minden lépése fájdalmas volt, mégis meglepett bennünket: elment a nyugdíjas lelkészek otthonából, és nem tért vissza. Szó

szerint elment közülünk. Ezzel a néhány sorral szeretnék emlékeztetni, hirtelen halála alkalmából elcsendesedni és testvérünkötől szakfolyóiratunkban is elbúcsúzni. Lelkesi karunk kiemelkedő, jellegzetes alakja volt.

1925. április 19-én született Orosházán, Brebovszky István és Dauda Mária harmadik gyermekeként. A család a Felvidékről, az Árva folyó jobb partján fekvő Nagybiszterec községből származott. A Brebovszky és a Dauda család evangélikus egyházához hú, Bibliát olvasó, szücs-mesterséget folytató szorgalmas iparos nemzedék volt. Brebovszky Gyula az orosházi Központi Evangélikus Iskola tanulója lett, onnan ment polgári iskolába. Tizenéves volt, amikor 1939 őszén az orosházi gyülekezetben Sréter Ferenc lelkész egyhetes evangélizációt tartott. „Özvegy édesanyám engem és három testvéretem estéről estére elvitt az evangélizációra. A Szentlélek csodát tett életünkben” – vallja ő maga visszaemlékezésében. Benne már akkor vágy ébredt arra, hogy az evangélium hirdetője lehessen. A polgári iskola növendékeként Csepregi Béla akkori orosházi lelkész tanácsára beiratkozott az Orosházi Evangélikus Gimnáziumba.

1944 őszén kezdte meg teológiai tanulmányait Sopronban. Ezekből az időkből álljon itt két mondat a visszaemlékezéséből: „23-an voltunk elsőéves hallgatók, mire vége lett a háborúnak, nyolcan maradtunk.” „1945. júniusig nem tudtam az orosházi családomról, de Isten mindnyájunk életét megőrizte.”

Lelkészé 1949. július 27-én szentelte Szabó József püspök. A budafoki gyülekezetben kezdte meg segédlelkézi szolgálatát. Amikor a tőle búcsút vevő istentiszteletre életrajzát össze kellett állítanom, felesége kérte, hogy a következő mondatot hagyjam ki, mert bár igaz, de „dicsekvésnek” tűnhet: „10 hónap alatt az iskolai hitoktatás mellett 134 istentiszteletet, 175 bibliaórát tarthattam, s volt 609 családlátogatásom.” Elgondolkodtató adatok ezek a mai lelkész-nemzedékek számára.

Következő szolgálati helye Óbuda volt, ugyancsak segédlelkézi minőségben. Itt is hamarosan megnőtt az ifjúság számban és hitben is. Az egyházvezetéstől megbízást kapott a budapesti gyermekmissziói szolgálatra is, de egy másik vonal érvényesült: kétéves csepeli munka után a csöglei, majd a pápai gyülekezetbe helyezték, innen pedig 1955-ben Órimagyarósdra, a határsávban lévő helyre került; az egyházközséghez huszonnégy falu tartozott. Gyalog, kerékpáron, majd motorkerékpáron járta az utakat, látogatta gyülekezetét.

Közben 1948 augusztusában Fóton külmissziói konferenciát rendeztek, és nem sokkal később Nagytarcsán megalakult az első Magyar Evangélikus Külmissziói Iskola. Ennek egyik leány hallgatója Radnóti Ilona volt, akit 1945–47

között „malenkij robotra” hurcoltak egy oroszországi bányába. Az említett külmissziói iskola bezárása után Radnóti Ilona Mohácsra, majd a budahegyvidéki gyülekezetbe került. A két fiatal itt ismerkedett meg, majd 1959. május 23-án házasságot kötöttek. Innen az azóta tartó „hegyvidéki kötődés”. A magyarosdi gyülekezetben felesége gyermek- és ifjúsági munkát végzett, a gyülekezet kántora volt, és az énekkart vezette. Ezek az évek a nehéz „missziói” terepen is minden szempontból építkező idők voltak.

Házasságukat Isten két gyermekkel áldotta meg, Jánossal és Évával, akik mindketten lelkézi szolgálatba álltak. Később a nagyszülők öt unokának örvendezhettek.

1969-ben Csorvás következett, az akkori „szocialista viharsarki község”. A szó szoros értelmében lélektől lélekig kellett a lelkésznek mennie, amikor megfigyelték azokat is, akik templomba jártak.

Tizenöt évi szolgálat után került a házaspár a Pest megyei Tápiószentmártonba, ahol már nyugodtabb légkörben végezheték szolgálatukat.

Lelkézi szolgálatának summája években: tizenöt év Órimagyarósdon, tizenöt év Csorváson és tizenkét év Tápiószentmártonban.

1984-ben találkozott Kunos Jenő lelkésszel, misszionáriussal, s ez a találkozás megerősítette missziói szemléletét. 1991 szeptemberében Brebovszky Gyula szervezésével és vezetésével megalakult az Evangélikus Külmissziói Egyesület (EKME).

Brebovszky Gyula életét és szolgálatát az *ébredés és a misszió* határozta meg. 1990 óta nyugdíjas, de 1994-ig aktív munkát végzett. A kilencvenes évek második felében költöztek a hűvösvölgyi nyugdíjas lelkészek otthonába, de ott is minden szerdai bibliaórára odatette az asztalra a missziói perselyt!

Megvígasztalt szomorkodóként álltunk az urna előtt: Gyula testvérünk hitben élt, és így indult a nagy útra. Néhány nappal halála előtt felhívott a szobájába, és elmondta, hogy az augusztus 22-ére tervezett otthonbeli bibliaórára úgy készül, hogy egyedül a feltámadásról szeretne szólni. Ennél is megrázóbb az a momentum, hogy egy-két nappal a halála előtt feleségének ezt írta: „Köszönöm az együtt töltött éveket. Bocsássatok meg. Tudom, hogy van örök életem. Odaát majd találkozunk.”

A feltámadás reményében búcsúzunk tőle. Tudjuk, hogy Isten fel fogja ébreszteni őt. Bennünket pedig az emlékezésen túl tanítson missziói lendülete, élő hite és szorgalmas, munkás élete Urunktól kapott szolgálatunkban.

Igehirdetés Brebovszky Gyula temetésén

■ GÁNCS PÉTER

„Boldog az a nemzet, amelynek Istene az Úr, az a nép, amelyet örökségül választott.” (Zsolt 33,12)

„Nem ti választottak ki engem, hanem én választottalak ki, és rendeltelek titeket arra, hogy elmenjete, és gyümölcsöt teremjete.” (Jn 15,16)

A jó pap holtig tanul, de van, akinek még az is megadatik, hogy holta után szolgálhat közöttünk. Brebovszky Gyula lelkész testvérünk már nem tarthatta meg augusztus 22-ére tervezett bibliaóráját, de most az általa választott igék szólnak meg ravatala mellett arról az Úrról, aki kiválasztott magának egy népet, és arról a Mesterről, aki tanítványokat hívott el gyümölcsstermő szolgálatra.

Nem véletlenül énekeljük a gyászjelentésen is olvasható éneket: „Igen, Atyám...” Brebovszky Gyula egész élete boldog igen volt a Mester kiválasztó szeretetére és parancsára: menj el és teremj gyümölcsöket!

Egész életében ment a krisztusi parancsra, mert általa mobilizált ember volt. Ment éveken át Órimagyarósdon és környékén, összesen huszonnégy faluban. Ment a kemény, szikes, viharsarki terepen, Csorváson... S amikor a rendszerváltás hajnalán nyíltak a kapuk, az elsők között indult, hogy újjászerveze az Evangélikus Külmisziói Egyesületet, amelynek sokáig utazó titkára is volt.

Amikor hivatalosan nyugalomba vonult, akkor sem pihent meg. Ahányszor csak találkoztam vele a nyugdíjas lelkészek hűvösvölgyi otthonában, mindig mozgásban, lendületben volt. Minden érdekelte, mindig kérdezett, nyitott volt minden újra. S ami ritka kincs idős korban: tudott örülni minden pozitív hírnék, egyházi, gyülekezeti eseménynek. So-

kat elárul róla, hogy amikor már csak nehezen tudott járni, akkor is gyakran találkoztam vele a kapuban, a postaládánál, mert szinte szolgálatnak tekintette, hogy ő vigye be a talán nagyon várt leveleket, küldeményeket az otthon lakóinak...

Szimbolikus, hogy még azon az utolsó napon is útra kelt, hogy szeretett hitvese elé menjen, aki hűséges munkatársa volt egy hosszú életem át a missziói szolgálatban is. Elindult a földi otthonból és a mennyei otthonba érkezett meg. A hazahívó szó is útközben, mozgás közben érte el.

Brebovszky Gyula nemcsak a Mester „menjete el” parancsára mondott igent, hanem a gyümölcsstermő élet ajándéka is megadott neki. Aki találkozott vele, szinte mindig „szüretelhetett” egy-egy gyümölcsöt. Jó volt beszélgetni vele, mert valami átragyogott rajta Ura világosságából, ahogy Túrmezei Erzsébet versében olvassuk a keresztyén ember titkát: „átsütött rajta a nap”. Szeméből sugárzott a felülről érkező szeretet, derű, öröm, békesség és reménység.

A Mester kiválasztó és küldő szeretetére kimondott igen embere volt, és ebből következően: az ige embere. Még a halála előtti utolsó naplójegyzetében is megajándékozott minket a két idézett igével. Továbbá személyes hálaadását és bizonyoságtételét hagyta ránk, amelyet drága örökségként adok most tovább: „Tudom, hogy feltámadok. Hiszem, hogy Isten Jézus véérért felold bűneimből, van örök életem. Köszönöm a szép 87 évet, csókolok mindenkit szeretettel. Isten, az én Uram a Tiétek is a Krisztusban. Ne féljete: a halál csak álom. Legyetek hűségesek! Odaát találkozunk!”

Istennek adunk hálát Brebovszky Gyula utolsó szolgálatáért és egész életéért. A viszontlátás reménységével búcsúzunk tőle: az igen emberétől, az ige emberétől, az Isten emberétől.

„Ezüstöm és aranyam nincs nekem. . .” (ApCsel 3,6)

Igehirdetés Záborszky Csabának, a szegények papjának temetésén

■ FABINY TAMÁS

Gyászoló gyülekezet, szeretett testvéreim a Jézus Krisztusban!

Isten nevében állunk meg Záborszky Csaba testvérünk koporsójánál. Isten nevében cselekszünk templom-

ban, egyházban, különböző szertartások keretében. Óriási felelősség és óriási lehetőség ez. Nem a magunk nevében szólunk és cselekszünk, hanem annak a nevében, aki küld minket, aki mandátumot ad nekünk. Mint egy nagykövet, aki nem a saját nevében intézkedik és dönt, hanem a küldőjének a nevében. Most is helytelen volna,

¹ Elhangzott Szügyön 2012. szeptember 7-én.

ha a saját nevünkben próbálnánk vigasztalást, bátorító szavakat mondani, bár természetesen minden bátorító és vigasztaló szó jól jön. Vallom, hogy ennél többet tudunk tenni. Ennél többet tudunk mondani. Valakinek a nevében járhatunk el. Annak a nevében, aki nagyobb a mi hitünknel. Annak a nevében, aki erősebb nálunk. Annak a nevében, aki azt ígérte, hogy letöröl a szemekről minden könnyet. Annak a nevében, aki azt ígérte, hogy lesz majd egy olyan világ, ahol nem lesz fájdalom, szenvedés és nem lesz halál sem. S mi emberek, akik most a halál révén állunk, és el kell, hogy váljunk valakitől, akit szerettünk és becsültünk, ennek az Úrnak a nevében szólhatunk, az ő igéjét hallhatjuk.

Testvérünk, nagytiszteletű úr, vagy hadd mondjam csak így, Csaba bácsi, olyan ember volt, aki oly sokszor, megszámlálhatatlanul sokszor szólt ennek a valakinek a nevében, amikor fölment a szószékre, amikor megállt egy betegnek az ágyánál, amikor belépett egy tanterembe, amikor vigasztaló szóval fordult valakihez. Ilyenkor nem a maga szavát mondta, hanem valakinek a nevében járt el. Akitől a mandátumot kapta, akinek a nagykövete lehetett. Akitől a küldetését fogadhatta. Most erre a valakire kell figyelniünk, akire élete során ő is mindig rámutatott.

A felolvasott történetben Péter és János éppen ezt teszi. Nem a maguk szavát szölik, nem saját kútfőből merítenek, hanem az őket küldőről tesznek tanúságot. A nyomorult embernek, aki ott van a templom Ékes-kapujánál, és koldusként várja az alamizsnát, várja a kézzelfogható segítséget, ezt mondja Péter: „Nézz rám!” S az ránéz. Reménykedve, bizakodva. Talán jön a segítség, talán jön az alamizsna, talán jön a kézzelfogható gyógyulás jele. Ám Péter így folytatja: „*Aranyam és ezüstöm nincs nekem, de amim van, azt odaadom. A názáreti Jézus nevében, kelj fel és járj!*” E gyógyítási történet a legfontosabbra utal. Hogy a názáreti Jézus nevében járhatunk el, és az ő nevében fogadhatjuk ezt a vigasztalást. „*Aranyam és ezüstöm nincs nekem*” – ez először talán csalódást okoz ennek a koldusnak, hiszen ő mi mást várna, mint alamizsnát.

„*Aranyam és ezüstöm nincs nekem.*” Záborszky Csaba testvérünk mindig is a szegények papja akart lenni. „*Aranyam és ezüstöm nincs nekem, de amim van, azt neked adom*” – mondta ő is, és osztotta is szét azt a sok-sok ajándékot, kincset, lelki ajándékot és lelki kincset, amit ő is kapott.

„*Aranyam és ezüstöm nincs nekem.*” Egy olyan korban volt ő lelkész, amelyben az egyháznak szerényebben és szegényebben kellett élnie, mint korábban. Amelyben nagyon sok lelkészcsaládra az élet nyomorúsága nehezedett. Ahol nem voltak kiváltságai egyházi embereknek, Isten szolgálóinak. De talán éppen ezért volt az akkor élők munkája hiteles. Ezért volt az ő szavuk igazán hiteles, mert a szegények papjaiként tudtak élni, tudtak szolgálni.

„*Aranyam és ezüstöm nincs nekem, de amim van, azt neked adom.*” S így a szegények között, Ózdon és Felsőpetényben szolgált, majd Szügyben és nyugdíjas éveinek szolgálatai során is Balassagyarmaton. Ahova meghívták, mindenhová ment, és végezte a szolgálatot. És amivel különösen is megbízta őt az Isten, az a személyes lelkigondozás volt. Az emberekkel való törődésben, a beszélgetésben mindig Isten szolgája tudott lenni. Így fordult oda a fiatalokhoz, így volt joggal büszke arra, boldog attól és hálás azért, hogy fiatalokat indíthatott a lelkészi szolgálatra. És milyen jó, hogy közülük többen most itt vannak, akik tőle tanulták meg először a hitben való járás példáját, a lelkészi szolgálat bukta-tói közötti helytállást, a hiteles szolgálatot. Ezt ő át tudta adni fiataloknak.

Ahogy utolsó szavában is egymásra bízta a család tagjait, egymásra bízott bennünket, itt maradókat, úgy kell ennek a jegyében megfogadnunk azt, amit ő nem a maga nevében mondott, hanem annak a nevében, akitől a mandátumát kapta, akinek a nevében a szolgálatát végezte.

„*Aranyam és ezüstöm nincs nekem, de amim van, azt neked adom. A názáreti Jézus nevében kelj fel és járj.*” Bár csak megértenénk ezt az ígét, ahogyan ez a koldus is ott, a templom Ékes-kapujának lépcsőjén immár nem lehor-gasztott fejjel és bénultan kellett hogy maradjon, hanem felemelhette a fejét, felnézhetett, és immár nem Pétert és Jánost, az eszközt látta, hanem azt az Urat láthatta, akinek nevében Péter és János eljár. Bár csak mi is fel-emelnénk a fejünket, könnytől áztatott arcunkat, és lát-nánk azt az Urat, aki elveszi gyászunkat, és képes most is vigasztalást és reménységet adni, és akire való tekintettel folytatnunk kell egyházban, gyülekezetben, család-ban azt a hűséges szolgálatot, amelyre testvérünk, Záborszky Csaba példát adott. „*A názáreti Jézus nevében kelj fel és járj.*”

Ennek a názáreti Jézusnak a nevében van reménységünk az örök életre tekintve, hogy ott majd valaki még Pé-ternél is erősebben azt mondja, hogy nem maradsz a halál-ban, mert én felkeltelek, feltámasztalak téged. Emeld fel a tekintetedet, és nézz előre, hiszen itt vagy az örökkévaló-ságban, az örök életben. Testvérünk előrement azzal a re-ménységgel, hogy életének nehéz terheit most már átad-hatja ennek az Úrnak. Leteheti mindezt az elé az Úr elé, aki az ő személyes Ura és Megváltója volt. Ő az, aki meg-bocsátja bűneit és örök életet ad neki. Ő az, aki a mi bü-neinket is megbocsáthatja, ha bűnbánattal és Istenre te-kintő szeretettel éljük az életünket.

Szeretett Testvéreim! A gyász pillanataiban is arra az Úrra nézünk, akire Péter tekintett, akire Péter muta-tott rá. Aranyam és ezüstöm nincs nekem, de a názáreti Jézus nevében tudom átadni azt, amim van. Kelj fel és járj! Ámen.

„Tágas térre vitt ki engem...”

Igehirdetés Wiszkidenszky András temetésén

■ GÁNCS PÉTER

„Lenyúlt a magasból, és felvett engem (...) Tágas térre vitt ki engem... (Zsolt 18,17,20)

„Boldogok a tisztaszívűek, mert ők meglátják az Istent.”
(Mt 5,8)

Immár több mint három hete, hogy András szíve egyik pillanatról a másikra megállt... Pedig ha valakire igaz ez a jelző, akkor ő jószívű ember volt. Jószívű, tisztaszívű, tisztalelkű, tisztaajkú szolgatárstól, munkatárstól, útitárstól búcsúzom, akiért végtelenül hálás vagyok Istennek.

2004-től jártuk együtt a Déli Egyházkerület gyülekezeteit. Jó volt beülni mellé a püspöki autóba. Nemcsak azért, mert mindig nyugodt és biztos kézzel tartotta a kormányt. Több volt ő, mint gépkocsivezető, hivatali munkatárs, püspöki titkár. Olyan pozitív kisugárzás áradt belőle, hogy szinte felfrissülés volt egy-egy hosszabb utazás mellette. Pedig a püspöki autó nem feltétlenül terapikus hely. Néha olyan, mint egy „mozgó gyóntatófülke”, ahol rengeteg emberi bűn csapódik le: gyülekezetek, lelkészek nyomorúságai, krízisei. Egyik püspökölődöm, meglehetősen drasztikusan, az egyházkerület „szemetesládájához” hasonlította ezt a helyzetet. Lehet, hogy ez durván hangzik, de tény, hogy a püspöki szolgálat nem csupán ünneplésből és reprezentációból áll...

András alapvetően pozitív személyisége szinte kioltotta az esetenként begyűrűző negatív gondolatokat és indulatokat. Jó volt beszélgetni vele. Mindig örömmel szólt szeretett rákoscsabai gyülekezetéről, melynek szinte ő volt a „főpásztor”. Lelkesen számolt be a bibliaórai sorozatokról, az általa újraindított szeretetvendégségről, a szentesi istentiszteletről...

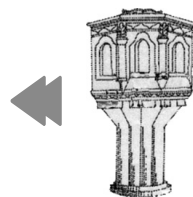
Talán nem mindenki tudja róla, hogy igehirdető szolgatársunk is volt. Talán ennek köszönhetően mindig remekül foglalta össze az igehirdetések üzenetét az *Evangélikus Életnek* és a honlapoknak írott tudósításaiban. Néha meg is jegyeztem: „András, amit leírtál, jobb, mint az eredeti...”

Jókat lehetett beszélgetni vele könyvekről, filmekről éppúgy, mint sportról és utazásról. Soha nem hallottam tőle panaszt vagy negatív megjegyzést bárkiről. Még két évvel ezelőtti infarktusról is – amely szimbolikusan éppen egy rákoscsabai istentisztelet után érte – kedélyesen, derűsen beszélt. Hálás volt, hogy milyen gyorsan került megfelelő orvosi kezekbe.

Hitvestársa találóan fogalmazott, amikor így vallott nekem: „Andrásban egy angyal járt közöttünk...” Távozása is angyalszerű volt, hiszen hirtelen „szállt el” közülünk. Ahogy kedvenc zsoltárversét hallottuk alapigeként és olvashattuk a gyászjelentésen is: „Lenyúlt a magasból, és felvett engem...” Így gyászjelentése valójában nem csupán hirtelen halálának nehezen felfogható tényét közli, hanem hirdeti a zsolttáros és sokunk élő reménységét: Andrást nem a halál ragadta el, hanem az élő Isten vette magához. Ezért olvastam fel a zsolttár 20. versét is, amely további távlatokat nyit: „Tágas térre vitt ki engem...” Tudjuk, hogy mennyire készültek Ilussal a nagy útra, hogy decemberben Ausztráliába repülnek. Már a jegyet is lefoglalták. Hisszük és reméljük, hogy Urunk Ausztráliánál is tágasabb térre vezet te drága testvérünket.

Közel hét esztendőn át ő vitt engem, mindig biztos kézzel, földi célok felé. Most, látszólag, nekünk kell őt elvinnünk a földi végállomásra, a temetőbe. De ne a szemünknek higgyünk, hanem Isten ígéjének! Amit leviszünk ebben az urnában, csupán az, ami porból vétetett és így porrá kellett lennie. Hisszük, hogy az élet és halál Ura hűségese szolgáját felemelte és tágas térre vitte!

Ne a szemünknek higgyünk, hanem az igehirdetés elején idézett jézusi bátorításnak: „Boldogok a tisztaszívűek, mert ők meglátják az Istent.” Ez a reménység szólal meg András egyik kedves énekének utolsó versében, amelyet majd a szertartás végén énekelünk: „De majd meglátják, ha órája üt, / kinyíló szemmel mind és mindenütt: / irgalmad árja végtelen folyam, / tisztulhat benne bárki boldogan!” (EÉ 393,4) Ámen.

Szentháromság ünnepe után utolsó előtti megelőző (Ítélet) vasárnap

► Mt 13,47–50

Igehirdetési előkészítő

A vasárnap jellege

Az egyházi esztendő utolsó három hetéről szinte már közhelyszerűen szoktuk megállapítani, hogy ez olyan időszak, amely a végső dolgokra irányítja figyelmünket. Ez azonban meglehetősen egyoldalú szemléletet tükröz. Hiszen az egyházi esztendő megállás nélküli folyamat. Hasonlítható az órához, amelyen körbejár a mutató. Így például az este tizenegy és éjjel egy óra közti idő az éjszaka időzónájába tartozik, függetlenül attól, hogy emberi megegyezés alapján tizenkét órakor véget ér a nap, és új nap kezdődik. Ilyen értelemben mondhatjuk, hogy az egyházi esztendő utolsó három hetét csak egy emberi döntés választja el az adventi időszaktól, hiszen advent első vasárnapjával új egyházi év kezdődik. Ám ettől függetlenül az egyházi esztendő utolsó három hetének és adventnek a tematikája szoros egységet alkot. (Advent első vasárnapjának eredeti – a reformáció korában is érvényben volt – ógyházi evangéliuma nem a jeruzsálemi bevonulás, hanem Lk 21,25–33: „*És akkor jelek lesznek a napban, a holdban és a csillagokban, a földön pedig a tenger zúgása és háborgása miatt kétségbeesnek a népek...*” Ezzel advent ott veszi föl a fonalat, ahol az egyházi év utolsó vasárnapja elejtette.)

Ezért tehát jó lenne szakítanunk a közhellyel, és helyesebb lenne, ha azt mondanánk, hogy az egyházi esztendő utolsó előtti vasárnapját megelőző vasárnaptól (Ítélet vasárnapja) egészen karácsonyig Jézus eljövételére irányul a figyelmünk. Aki – ez a mai témánk – ítélni jön őket és

holtakat, akinek eljövetele – a jövő vasárnap témája – az utolsó idők egyre kilátástalanabbul fokozódó nyomorúságai között is a megalapozott, szilárd reménységet adja, és akinek eljövetelekor – az egyházi év utolsó vasárnapjának témája – Isten mindeneket újjáteremt, és a mulandó világ az örökkévalónak adja át helyét. Majd advent első két hete is Jézus második eljövételére irányítja figyelmünket, és csak azután lesz szó arról, hogy aki egykor ítéletre fog eljönni, egyszer már eljött a bűnösök megváltására.

Ítélet vasárnapján tehát *nem az ítéletet várjuk, hanem Jézust várjuk*, aki majd mindenről és mindenekről ítélni fog: következőképpen addig a napig nincs helye az ítékezésnek. Ezért ezen a vasárnapon sem az a dolgunk, hogy ítélettel fenyegezzünk, hanem hogy az ítélet bizonyosan bekövetkező napjáig mindenki kedvét elvegyük az ítélektől. Erre utal az idei evangéliumi perikópa is.

A textus

Máté evangéliumának 13. fejezete a „tenger partján” tanítványait és a nagy sokaságot tanító Jézus hét példázatát tartalmazza az Isten országáról: a magvető, a konkoly, a mustármag, a kovász, az elrejtett kincs, az igazgyöngy és a háló példázatát. Mint a sorrend is utal rá, az Isten országának földi előmunkálatai az ige magvetésével kezdődnek és az ítélettel érnek véget.

A háló csak az ítélet napján lesz kivonva a vízből. Addig a háló be van vetve, és mindenféle halat összegyűjt válogatás nélkül. Amikor viszont kivonják a hálót, elkezdődik a bekerített halak szétválogatása. Jézus olyan halászembereknek mondja ezt a példázatot, akiket arra hívott el, hogy ezután emberhalászok legyenek. Tehát magyarázat nélkül is azonnal értik, hogy miről van szó. Értik, hogy számukra most a missziói munka ideje van itt. Válogatás nélkül mindenkit, aki az igehirdetésükre hallgat, a hálóba, a földön élő

egyházba, a gyülekezetbe kell begyűjteniük. Aki hallgat rájuk, azt be kell terelniük az egyház gyűjtőhálójába, és nem szabad vizsgálniuk, hogy alkalmas-e az Isten országára. Ezt később sem nekik kell eldönteniük! A hálóba befogott halakat az ítélet napján az angyalok fogják szétválogatni: ők döntenek majd el, hogy ki alkalmas és ki nem alkalmas az Isten országában való örök életre. A misszióval megbízott tanítványoknak meg kell érteniük, hogy munkájuk során az előzetes ítéletnek éppúgy nincs helye, mint az időközbeni ítéltetésnek. Az ítélet – a jók és a gonoszok, az odavalók és nem odavalók szétválasztása – csak a végső napon lehetséges, amikor az egyház hálóját már kivonták a világ tengereből. És akkor sem emberek feladata lesz a szétválasztás.

De a példázat nemcsak a misszióval megbízott szűk tanítványi körnek szól, hiszen Jézus a „tenger” (Genezárét tava) partján összegyűlt sokasághoz is beszél. Azokhoz, akik a példázatokat hallgatva máris bekerültek a hálóba. Nekik majd tapasztalniuk kell, hogy nem egyformák. És Jézus tudja, hogy a „jók” – akik majd a végén alkalmasnak találtnak az Isten országára – szenvedni fognak attól, hogy az egyház hálójában együtt kell élniük a „nem jókkal”, akik talán maguk sem tudják, hogyan kerültek a hálóba, miért is vannak ott, és megpróbálnak a hálón belül is olyan „ragadozó” életet élni, amelyet a szabad vizeken addig éltek. Jézus nem is vitatja, hogy a „jóknak” ez a keserű tapasztalata a valóságon alapul majd. Mégis óvja őket az ítéltetésről. Mindenekelőtt azért, mert önmagukról is csak a végső napon tudhatják meg bizonyosan, hogy alkalmasak-e az Isten országában való életre. De vigasztalja is őket, hogy a „jók” és a „rosszak” most kényszerű együttélése az egyház hálójában nem örökké fog tartani. Egy napon kivonják a hálót a vízből, és akkor az angyalok majd szétválasztják a „jókat” a „rosszaktól”. A „jók” az Isten országában nyernek örök életet, az erre alkalmatlan „rosszak” pedig tűzre vettetnek.

A „jók”, illetve „nem jók”, „rosszak” megjelölésnél nem véletlenül használom az idézőjelet. Ezek a kifejezések ugyanis nem jelen idejű minősítést jelentenek. Hanem arról van szó, hogy akik az ítélet napján, a szétválasztáskor alkalmasnak bizonyulnak majd az Isten országára, azokra a „jószág” minősítő bélyege csak akkor lesz rányomva. Most tehát még nem viselik. És most még ők maguk sem tudhatják magukról, hogy az ítélet napján ezt a minősítést fogják kapni! Ezért nem is viselkedhetnek úgy, mintha tudnák. De attól még itt élnek a földi egyházban. Mint ahogy itt élnek azok a ragadozó „cápák” is, akik ezt a minősítést szintén csak az ítélet napján kapják majd meg. Az egyházban élő ragadozók, a „cápák” viselkedésének persze lehetnek jellegzetes, felismerhető megnyilvánulásai: ezzel együtt nincs joga senkinek ahhoz, hogy most rájuk süsse a „cápa” minősítés bélyegét. Viszont mindenkinek oka van naponta imádkozni azért, hogy a megfellebbezhetetlen végső ítélet napján ő maga ne találtsék tűzre vetendő ragadozónak, „cápanak”. Mert itt egy lelki valóság képekkel való kifejezésének kísérletéről van csupán szó,

ezért a ragadozók és nem ragadozók közti éles anatómiai határok nem érvényesek. A cápa ragadozó hajlama ugyanis ma még valamilyen szinten mindannyiunkban benne él. Azokban is, akik a végső szétválasztás napján alkalmasnak ítéltetnek az Isten országára. Ma még éppen ezért nem tudhatjuk, hogy kik lesznek ezek. Ma még nem tudjuk, kik azok, akiknek a ragadozó cápa természetű a szétválasztás napján Krisztussal együtt megfeszítve halottnak fog ítéltetni, hogy a megdicsőült Krisztus természetét örökre magukra öltve, az Isten országában éljenek.

Evangélium a szószéken

A szószéken – mint minden vasárnap – az *ítélet vasárnapján* is evangéliumot kell hirdetnünk. Az evangélium pedig nem más, mint Isten cselekvésének örömhíre. Lesz szétválasztás, lesz ítélet, lesz igazságtétel! Ez alapvetően örömhír. És így is kell megszólaltatnunk.

Örömhír és vigasztalás ez azok számára is, akik azt panaszolják, hogy ebben a világban a közmondás fordítottja igaz: minden rossz elnyeri jutalmát, és minden jó elnyeri méltó büntetését. De még inkább azok számára örömhír és vigasztalás, akiknek fájdalmat okoz, hogy az egyház ezen a földön még nem az üdvözültek minden büntől szabad gyülekezete, hanem az üdvösségre elhívottak minden szempontból vegyes összetételű zarándokcsapata.

Legfőképpen pedig azoknak örömhír és vigasztalás, akik nem mások bűnein ütköznek meg, hanem lelkiismeretük őket marasztalja el hitük és szeretetük naponta tapasztalt csődje miatt, ami néha elhibázott döntésekben, máskor meggondolatlanul kimondott szavakban vagy cinkos hallgatásban, esetleg elmulasztott tettekben nyilvánul meg. Elsősorban számukra örömhír, hogy az Isten országára, az üdvösségre, az örök életre való alkalmasságukról nem nekik kell döntenünk, hanem attól a Krisztustól remélhetnek irgalmas ítéletet, aki meghalt értük, hogy az Isten országában örökre vele élhessenek.

Sokan persze korszerűtlennek tartják az ilyen témát feszegető prédikációt, és életidegen teologizálásnak, esetleg egy „szobatudós” filozofálgatásának ítélik az ilyen beszédet. De ez csak annak jele, hogy nem nekik szól. A mi felelősségünk viszont az, hogy elmondjuk, hogy akiknek valóban szól, azok meghallhassák.

■ VÉGHELYI ANTAL

Tallózó

„Isten országának ügye a mennyből nézve világos, csak a földön homályos és titokzatos azok között, akik dolgoznak benne; a halászat folyamata közben nincsen idő a halak válogatására.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Az egyház valójában a szentek és igazán hívők gyülekezete. De (...) ebben az életben sok gonosz és képmutató él közepük keveredve.” (...) Ágostai hitvallás (...) *nem a »jók« és a »rosszak«, hanem az »igazak« és a »gonoszok« (hamisak, igaztalanok) szétválasztásáról van szó.* Az ítélettartásnak tehát nemcsak az időpontja, hanem az alapszempontja is eltér attól, amit emberileg természetesnek szokás tartani. A bibliai szempont a Pál által is használt prófétai igében található: *»Az igaz ember hitből él«* (Hab 2,4; Róm 1,17). Az ítélettartás végső soron nem a (jó, ill. rossz) *cselekedetek*, hanem a (helyes, ill. helytelen) *hit* alapján történik. (...) *az ítélettel való helyes számvetésből következhet csupán a helyes életvitel.* Az *»utolsó nap«* éppen ezért nem az elodázhatóságra, hanem a bizonyosságra figyelmeztet. A kiszámíthatatlanság pedig arra, hogy számvetés és megtérés (!) nem tűr halasztást.” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„A 49–50. versek futurumai és az a tény, hogy ezekben az értelmző versekben nincs szó az igazak sorsáról, csupán a gonoszokéről, arra utalnak, hogy a példázat célzata intó volt, hogy azoknak, akik most még gonoszak, Isten megadja cselekedeteik megjobbításának, azaz a megtérésnek a lehetőségét.” (Kozma Zsolt: *Jézus Krisztus példázatai*. Iránytű Alapítvány)

„Mind a konkolyról, mind a hálóról szóló példázat világosan tanítja, hogy soha nem lesz olyan idő, amikor minden gonosz Istenhez tér. (...) Ezek a példázatok azt is tanítják, hogy az ítélet után már nem lesz kegyelemidő. (...) Isten nem akarja, hogy bárki is elpusztuljon. (...) A kegyelemidő alatt Lelke állandóan kérleli az embereket, hogy fogadják el az élet ajándékát. Csak azokat hagyja elpusztulni, akik nem hallgatnak könyörgésére.” (E. G. White: *Krisztus példázatai*. Advent Kiadó)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

„És mondta: Az ember hasonlít egy bölcs halászhoz, aki kivetette hálóját a tengeren; kihúzta azt a tengerből, és kis halakkal volt teli. A bölcs halász talált köztük egy nagy, jó halat. Az összes kicsiny halat bevetette a tenger mélyére; zokszó nélkül a nagy halat választotta. Akinek van füle a hallásra, hallja!”

Tamás evangéliuma 7

„Minden úgy történt, ahogy a jövődölésekben megjövedölték. (...) És íme, a Mindenség Ura felült trónusának mozdulatlan fénysugaraira, és megkezdődött a végső számadás. Bűntudattal, rémülettől, szorongástól roskadozva vonultak el előtte a szentek és a paráznák, az askéták és a kurvapécérek, az aranynak áldozók, a pompának áldozók, Sívának, Jehovának, Jézusnak áldozók, a bornak és a vérnek áldozók, az eszmés macskajancsik és az eszmétlen szabadgondolkodók, akiknek szabad volt bármiről gondolkodniuk,

ami eszükbe jutott, de rendszerint nem jutott az eszükbe semmi sem, a bölcselők és a tébolyodottak, a zseniálisak és a csorgó nyálúak, nők, férfiak és hermafroditák, jók és rosszak és semmilyenek, egyszóval az emberiség. És mindenkinek a nyakába akasztották az ő igazi történetét, éppen úgy, ahogy a költő megálmodta, és a táblákon vörös betűkkel világítottak a bűnök és szelíd kék fénnel a jócselekedetek. És mindenki félve lesett a szeme sarkából, hogy jobbra vagy balra kell-e térnie, az üdvösségben részesülők vagy a kárhozatra taszítottak közé. De balra nem ment senki sem! Mert amikor valaki az Úr trónusának sugárkörébe lépett, íme, tisztán ragyogott a táblája, nem volt azon egyetlen szó, sem kékkal, sem vörössel, mert a fénysugár mindent letörölt róla. És akkor a jóságosak és az igazak morgolódnak kezdtek, hogy minek tartóztatták meg magukat a bűnöktől, miért mondtak le annyi élvezetről, pénzről, hatalomról az üdvösségükért. Mert íme, jutalmuk nem különbözött azokétól, akik minden erkölcsi törvénynek és isteni parancsnak fittyet hányva éltek kényük és kedvük szerint. Zúgolódtak hát a jók, az istenfélők, a fehér erkölcsi palástjukat be nem mocskolók, és zajongásuk felhatolt az Úr trónusáig.

– Megbántatók-e, hogy hűségesek maradtatok törvényeimhez és törvényeim szelleméhez? Sajnáljátok-e, hogy mennyi földi örömtől fosztottátok meg magatokat énérettem?

És sokan felelének:

– Ha így áll a dolog, bizony megbántuk szamárságunkat. Mert akárhogy is nézzük, ez az egyenlősdi nem igazság, Uram! Ó, ha tudtuk volna!...

És kizárólag ők kárhoztak el, csakis ők, és senki más.”

Popper Péter (1933–2010) pszichológus, pszichoterapeuta, egyetemi tanár: *Az utolsó ítélet*

VERS

Pilinszky János: *Bár színem fekete*

Végül mindig Isten útját követtem,
bár színem fekete.

Ezért, ha egyszer elfogadtatom,
úgy leszek az üdvözültek sorában,
mint leeresztett sötét zászló,
becsavart lobogó,
szótlánul és jelentés nélkül,
és mindeneknél boldogabban

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Fontos üzenetek

Fontos, hogy a világ végén, az ítéletben mindenfajta halat kifognak, azaz senki nem marad a „rég” világban. Fontos, hogy minden egyes halat, azaz embert külön megvizsgálják, tehát nincs kollektív bűnösség, csak egyéni.

Nincs kollektív üdvösség sem, csak egyéni. Fontos, hogy nincs harmadik kategória valahol a kettő között, szemben a földi élettel, ahol minden és mindenki a kettő közé kerül. Fontos, hogy Isten kétszer halász ki minket: először a földi életünkben, amikor megtérít, másodszer az ítéletkor.

Nem értem

Mit jelent az, hogy amikor megtelik a háló? Van egy olyan pillanat, amikor már több ember nem fér el? Vagy Istennél „telik be a pohár”, és ezért vet véget a világnak? Az angyalok hajtják végre az ítéletet vagy Isten? Ez a halászat nem azonos az „emberhalászattal”? Mi lesz azokkal, akiket a háló nem kerített be? A tüzes kemence a tisztítóút? (Római katolikus hívó kérdezte.)

Nem értek egyet

Nem értek egyet azzal, hogy csak a gonoszok sorsáról beszél, és egy szó sincs az igazak sorsáról. Nem jó ez a példa, mert a jó halakat is eladják a piacon, aztán megsütik és megeszik, azaz nekik sem lesz jobb a folytatás. Mi lesz a rég elpusztult halakkal? Ők megússzák a válogatást? A régen meghaltak megússzák az ítéletet? Ez nem igazságos. Az, hogy „kiválogatják a gonoszokat az igazak közül”, arra utal, mintha a gonoszok volnának kevesebben, pedig ez nem így van.

Erről jut eszembe

A halakon nem a halak tartanak ítéletet. Nincs hozzá sem látásuk, sem hatalmuk, sem eszük. Annyi válogatáson megyünk át földi életünkben kisgyerekkorunktól amíg meg nem halunk: válogatnak minket tudás, szépség, erő, anyagi helyzet, hatalom, politikai beállítottság, származás, vallás stb. szerint. Jó, hogy az ítéletben más szempontrendszer lesz az alap.

Szentháromság ünnepe után utolsó előtti (Reménység) vasárnap

▶▶ Mt 24,1–14

Igehirdetési előkészítő¹

Kontextus

Azt vettem észre, hogy az emberek egyre többet beszélnek a világvégéről. Persze maguk az elképzelések korántsem egységesek, de a téma igencsak érdeklő a 21. század emberét. De nemcsak beszélünk róla, hanem nézzük, olvassuk, sőt „csi-

náljuk” is! Egyre-másra jelennek meg a világvégéről szóló, valamint posztapokaliptikus filmek és könyvek, amelyek a „nagy világvégés” utáni életet mutatják be. Vannak olyan alkotások, amelyek egy vírustól, míg mások zombiktól, földönkívüliektől vagy éppen saját magunktól, az emberiség ténykedésétől várják az apokalipszist. (Ez utóbbira nagyon jó példa az *Éli könyve* című film, amely egy atomháború utáni világot mutat be. A történet középpontjában a Biblia utolsó megmaradt példánya áll.) És egyre divatosabb a környezeti ártalmakon, bolygónk rombolásán alapuló világvége-elméletek gyártása, amelyeknek, valljuk be őszintén, van némi valóság alapjuk.

Van azonban minden fent említett elméletnek egy közös vonása. Mind azzal foglalkozik, hogy hogyan fogunk kilépni ebből az általunk ismert és megszokott valóságból, de egyik sem ad – főleg élhető – alternatívát arra, hogy mi lesz utána. Csak megrekednek a következmények mocsarában, és nem látnak lehetőséget az újra, vagy legalább a további progresszióra.

Ezzel szemben a keresztyén tanítás alapvető tézise, hogy nemcsak az egyes ember élete, sorsa van az Isten kezében, hanem a történelem is (CULLMANN 2000, 50. o.). Éppen ezért csak az élő Krisztus képes arra, hogy reménységgel töltsen meg a világvégét, és igazi alternatívát adjon a továbbiakra.

Keresztyén időszemlélet

Minden más gondolattól eltérően a Szentírásnak lineáris időszemlélete, üdvtörténete van, amely beleágyazódik a történelembe, és mind egy nagy isteni terv része. Van eleje (ἀρχή – lásd János-prológos), van vége (τέλος – lásd a textust), és van közepe, van(nak) megkülönböztetett pontja(i) (καίρος), aki nem más, mint Jézus Krisztus (pl. Mt 26,18) és az ő cselekedetei, akkor (Mk 10,45 – διακονῆσαι) és most is! Ez különösen is igaz a lutheránus felfogásra, hiszen a krisztocentrikus szentírás-értelmezésből egyenesen következik a krisztocentrikus időértelmezés is. Nagyon szemléletesen foglalja ezt össze Cullmann: „Az egyház álláspontja szerint ez a befejezett múlt idő [ti. a Krisztus megváltó cselekedetének történelembe ágyazott múltbeli volta] éppoly valóságos, mint amilyen valóságosan kapcsolódik az egyház jelene a maga teljes idői mivoltában visszatekintve a múlthoz, előretekintve pedig a jövődökhöz.” (CULLMANN 2000, 49. o.)

Mindenképpen arra a következtetésre kell jutni, hogy a magát időbe „belezsugorító” Istenben a jövő és a múlt mindig a jelenben csúcsosodik ki. A keresztyénység nem csupán retrospektív, és nem is a jövőt kémleli állandóan, hanem a jelenben próbálja meg építeni, „megvalósítani” az Isten országát. Nekünk is az a feladatunk, hogy magunk és a gyülekezet számára értelmezzük a textust: mit jelent nekünk ez a textus, ez a jézusi üzenet ma, 2012. november 18-án, vasárnap Magyarországon vagy a világ más pontján?

¹ Szeretettel ajánlom mindenki figyelmébe Bajuszné Orodán Krisztina kitűnő előkészítőjét a *Lelkipásztor* 2002/11. 429. oldalán. Az ott leírtakat igyekszem nem elismételni, hanem egészen más oldalról közelíteni.

Néhány hangsúlyos fogalom

Hogy mit jelent? Elsősorban bizonyágtétel (μαρτύριον). A bizonyágtétel a metszéspont a textus (Mt 24,14), a lekcio (lásd 2Thessz 1,10) és a jelen között. A jézusi világvége-értelmezésben a legfontosabb momentum a kitartás és a való kapcsolat kontinuitásának megőrzése és másokkal való megosztása. Ez a feladat, az örök feladat, amelyet Jézus hagyott ránk, bizonyágtétel és az evangélium hirdetése.

Kulcskifejezése a textusnak a „világvége” (συντελείας τοῦ αἰῶνος). Nem igazán jó ez a fordítás, mert bár nagyjából takarja a valóságot, de nem előremutató, nem világítja meg az Isten kegyelmes akaratát, hanem depresszív immanenciába ragad. Talán helyesebb lenne kicsit jobban ragaszkodni a szavak literális jelentéséhez, és „örökkévalóságnak/világkorszak beteljesedésének” fordítani. Nyilvánvalóan egyszer vége szakad a ma ismert világnak, de gondolkunk (emlékezzünk!) arra, hogy új teremtés lesz (Jel 21–22)!

Igen sokszínű fogalom a textusban a τέλος (vég), amely már önmagában is bonyolult, a szövegkörnyezettől erősen függő szó. Éppen ezért többféleképpen lehet fordítani: „tökéletes/befejezett” (Mt 5,48), „érett” (1Kor 14,20), „adó” (Róm 13,7) stb. Ezen is érdemes egy kicsit meditatálni.

Reménység

Mi a reménység? „Bizalom, hit abban, hogy amit óhajt, megvalósul” – írja a *Magyar értelmező kéziszótár*. Azt hiszem, ezzel egyet tudok érteni, de ez előbbi definíció csak az igazság fele, és igencsak jól tükrözi azt, hogy az emberiség már nem „odaáról” értelmezi magát, hanem ide, a földi-anyagi világba helyezte bázisát, ahonnan értelmezi az „odaátot”, legyen az a világvége vagy a halál utáni élet (ZHRNT 2002, 25. o.). S bár természetesen vágyunk arra, hogy megvalósuljon, amit óhajtunk, de annak tárgya nem feltételes mód! Mert a reménység a Krisztus ígéreteibe vetett feltétlen bizalom! Ez a reménység az, ami meg tudja szüntetni, de legalábbis kordában tudja tartani azt a félelmet, amelyet az ember érez a világ és személyes „elmúlása” kapcsán (Zsid 2,14–15).

Ígéret

De mi az ígéret? Két szó: παρουσία (Krisztus második eljövetele) és σωζω (üdvösség). Minden az Úr kezében van; a jelen vagy a múlt megpróbáltatásai, amelyekről a textus is ír (háború, éhínség, földrengés, árulás, kínvallatás, gyűlölet, szeretet meghidegülése stb.), csak előjátéka, ha úgy tesszük, bevezetése az Úr igazi tervének, amely a Krisztus teljes uralkodása és az új teremtés. Márpedig ez nekünk, minden ellenkező irányba mutató jellel ellentétben, csak jót hozhat, hiszen ahogyan a kereszten, úgy ma is és majdan visz-

szajöveletekor is az élő Krisztus cselekszik. Ezt jelképezi a szövegben az üdvösség passivum futuruma (σωθήσεται).

Meditáció

Mire várok? Hogyan élem az életem? Mi a végső meghatározottságom? Honnan indultam és hová tartok...?

Az Úr kezében van minden, az ő kezében futnak össze a szálak, és ő jól kézben tartja a gyeplőt. Rá kell döbennem arra, hogy a legfontosabb kérdés nem az, hogy mit vagy miért, és nem is az, hogy mikor, hanem az, hogy ki! Az Úr az, aki engem felemel, aki engem üdvözít! Jó terve van az életem felől, személyre szabott, testhez és lélekhez álló. De nemcsak az én életem, hanem az egész világ Ura ő. Bármit hozzon a holnap, nekem nem kell aggódnom. Az én életemben nincsen helye a félelemnek, „mert nem a félelemnek lelkét adta nekünk az Isten, hanem az erő, a szeretet és a józanság lelkét” (2Tim 1,7) – írja Pál Timóteusnak. Hadd legyek most én Timóteus! Hálás vagyok az erőért, a szeretetért, a józan észért.

Uram, add, hogy ajándékaiddal jól gazdálkodva várjam Krisztus visszajövetelét, az üdvösség és a kegyelem napját!

Vázlatkísérlet

Az igehirdetést kezdhethetjük egy helyzetleírással vagy éppen egy kérdéssel (1): Ki hogyan gondolkodik a világvégéről? Isten munkája a történelemben (üdv történet, Krisztussal a középpontban) lehetne a következő pont (2). Ehhez tudjuk magunkat viszonyítani, de nemcsak a mában, hanem a jövőben is (3). Majd visszatérhetünk a világvégre, amely csak az anyagi világ ezen formájának végét jelenti, de minden hívő számára üdvösséget és örök életet (4). Ez a mi reménységünk, amely igen szilárd, mert a Krisztus ígéretében gyökerezik (5).

Felhasznált irodalom

CULLMANN, Oscar 2000. *Krisztus és az idő. Az őskeresztény idő- és történelemszemlélet*. Hermeneutikai Kutatóközpont, Budapest. /Hermeneutikai füzetek 22./

KARNER Károly 1995. *Máté evangéliuma*. Magánkiadás. *Magyar értelmező kéziszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004.

ZHRNT, Heinz 2002. *Mire jó a kereszténység?* Luther Kiadó, Budapest. /Teológiai gondolkodók 3./

■ KOVÁCS VIKTOR

Tallózó

„Képanyagát a zsidó apokaliptikából meríti, de tartalma ettől eltérően prófétai (...) a *parousia* előzményei súlyos megpróbáltatásokat jelentenek Isten népére, mert az emberiség

élete a végső válság állapotába jut. (...) behatol e válság az egyházba is, és jelei elárasztják ennek életét is: tagjai elbuknak (...) A beszédnek ebből a részéből különösen világos, hogy az apokaliptikus eseménysorozat mozzanatai nem csupán a végső időkre jellemző események, hanem Krisztus és az egyház korának is tipikus velejárói.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Az »adventnak« – ha helyes – személyes töltete van: Jézusra irányul. (...) Voltaképpen Jézus az evangélium záró szakaszában ugyanazokat a »jeleket« rajzolja tanítványai elé, mint amelyekkel már a Hegyi beszéd elején (5,10–12) találkozunk az olvasó.” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák. Magánkiadás*)

„Krisztus visszajövele egybeesik a mai világkorszak (aeon) katasztrófális elmúlásával, a végítélettel és az új aeon, az üdvkorszak berendezkedésével. Ez a keresztyénségnek egyik legátfogóbb gondolata, amelyhez csak a teremtés és a kereszt fogható.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata. Kálvin Kiadó*)

„Jézus kijön a templomból, mert nem tér vissza többé oda. (...) Életünk időközi próbatételei edzenek, hogy mindennek ellenére maradjunk hűek őhozzá. Mennyit ér nekünk, hősködés nélkül, az ő neve? (...) Tévedés volna úgy mérnünk fel a jövőt, hogy a végén majd egyre többen lesznek, akik hisznek; és mégis hirdettetni fog az evangélium minden népnek, s akkor jön el a vég.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd. Kálvin Kiadó*)

„A tanítványoknak nem szabad az »idők jeleiből« elhamarkodott következtetésekre jutniuk. Jézus megmondta nekik, hogy semmi módon sem állapíthatják meg vizsgatérésének idejét.” (Cornelis van der Waal: *Kutassátok az Írásokat! Iránytű Kiadó*)

„Jézus elsősorban azon fáradozik, hogy lelket öntsön a hívőkbe (...) arra szólít mindenkit, gondolkodjon el az esemény teológiai jelentésén. (...) Az evangélista nem gyászjelentés gyanánt tünteti fel az előjeleket, hanem az új élet előjátékaként.” (Ortensio da Spinetoli: *Máté – az egyház evangéliuma. Agapé*)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

„Az utolsó vacsoránál ültek.

– Ó, Mesterünk, téged mindenki szeret – mondta az egyik tanítvány.

– Nem mindenki – felelte kimérten a Mester. – Tudok valakiről, aki irigy rám, és el fog adni harminc ezüstért az első adandó alaklommal.

– Tudom már, kiről beszélsz – kiáltott fel a tanítvány.

– Nekem is szidott téged.

– Nekünk is, nekünk is – ismételték a többiek. Csak egyikük maradt csendben.

– De ő az egyetlen – folytatta a tanítvány, aki először szólalt meg. – Bizonyítékképpen most majd kórusban ki mondjuk a nevét, pedig előzőleg nem beszéltünk össze.

Egymásra néztek a tanítványok – csak az nem, aki még mindig hallgatott –, számoltak háromig, és fennhangon ki mondták az áruló nevét.

Kiáltásuktól megremegtek a városfalak, mert sokan voltak a tanítványok, és mindegyik más-más nevet kiáltott.

Ekkor az, aki meg sem szólalt, magukra hagyta őket, és minden lelkiismeret-furdalás nélkül véghezvitte az árulását.”

Marco Denevi (1922–1998) argentin író, újságíró:
Az elárult Mester (Ford. Scholz László)

VERS

Remény

(Komancs indián dal)

A nap sugarai kiszikkadnak,
a nap sugarai kiszikkadnak
A nap sárga sugarai elfognak,
a nap sárga sugarai elfognak.

De mi élni fogunk!

Mi élni fogunk!

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Jézus szinte sokkolja a tanítványait azzal a kijelentéssel, hogy a templom hatalmas, pompás épületéből kő kövön nem marad. Az apostolok számára lehetetlennek tűnt ennek bekövetkezése. Mégis voltak, akik még megélték a templom pusztulását. A hihetetlennek tűnő jövődőlés valóra vált, tény lett. Így biztosak lehetünk abban is, hogy Jézusnak a nagy megpróbáltatás idejéről szóló szavai sem üres szavak, hanem valóban meg fognak történni.

„Végidőket élünk.” Gyerekkorom óta ezt hallom. Idén pedig, a maják jóslatát alapul véve, egyre gyakrabban keringenek jövődölések arról, hogy 2012. december 21-én lesz a világvége. A kérdést, amelyet a tanítványok feltesznek, minden korban megfogalmazza az ember, de Jézus választát nagyon sokan elengedik a fülük mellett, és elfogadva a találgatásokat, számolgotásokat, könnyen a megtévesztettek közé sodródnak.

Kisgyermekként megéltém azt, hogy ha meg nem is kínoztak, de csúfoltak, kiközösítettek Jézus nevéért. Félelmetes volt. S ma is félelmet kelt, ha arra gondolunk, hogy Jézus nevéért megkínozhatnak, megölhetnek bennünket, de ott a biztatás: „Meg ne rémüljete!” Jó tudni, hogy van kibe kapaszkodni, hogy van ugyan félelem, de nagyobb, erősebb a kegyelem.

A kitarítás egy folyamat. Nem az a lényeg, hogy mennyire gyorsan kezdted el a futamot, hanem, hogy kitarasz-e, hogy a nehézségektől függetlenül méz-e tovább, vagy en-

geded, hogy a lankadás erőt vegyen rajtad. Ebben segíthet az, ha a célra nézünk végig: a cél pedig az üdvösség.

Valamiféle kettősségben lenne jó megélni a mindennapjainkat: egyfelől abban a reménységben, hogy hosszú ideig élek még, és tervezhetek még hosszú távon, másfelől mégis úgy, mintha a mai nap lenne az utolsó. Mindennap készen kell lennünk. Ne mondjuk, hogy „de jó, hogy nem ma jöttél”! Ne szokjuk meg, hogy még nem jött el a vég.

Szentháromság ünnepe után utolsó (Örök élet) vasárnap

▶▶ Mt 25,14–30

Igehirdetési előkészítő

A textusról

Exegézis bőven áll rendelkezésünkre. Az izgalmas kérdésre teszem a hangsúlyt: mi a talentum? Karner Károly Máté evangéliumáról írt magyarázatában rávilágít, hogy helytelenül tehetségnek fordítjuk a talentumot. Úgy gondolom, azt az elveszett gondolatot kellene visszahozni, amellyel még gyermekkoromban találkoztam, hogy a munka Isten világot fenntartó művében való részvétel, az eredmény pedig Isten áldása. Ha ezt megértjük, vagy talán néhány embert elgondolkoztatunk, akkor azt is felfogjuk, hogy nem a talentumok mennyisége a fontos, hanem az, hogy Isten feladattal bízott meg, és minden feladat fontos, amelyet Isten ránk bízott. Tegyük igénk mellé a szőlőmunkásokról szóló példázatot: ott sem az a fő kérdés, hogy ki mennyi időt dolgozott az Úr szőlőkertjében, a fő kérdés az volt, hogy meghallotta-e a hívást. Ha ezt megértjük, akkor a talentumok száma nem viszi félre a gondolatainkat. Kisgyermekkoromban arra gondoltam, hogy majd valami nagyot teszek Isten ügyéért; most már tudom, hogy ennél fontosabb a küldetés teljesítése, minden feladat nagygyá lehet egy adott pillanatban. Ezt éljük át, amikor visszaidézik egy mondatunkat, amit mi már el is felejtettünk, de valakinek egy adott pillanatban fontos volt. Egy mozdulatunkat, amely természetes volt részünkről, amikor megálltunk a sok csomagot cipelő embertárs mellett autóval és hazavitük, esetleg megsimogattunk egy kisgyermeket.

Igehirdetés

Időnként elszámolást tartunk. Megállunk és elgondolkozunk, milyen volt az elmúlt időszak. Örülünk, ha szép volt. Boldogok vagyunk, ha megdicsérnek bennünket, szomorodunk, ha elmarasztalnak. Hálára és számadásra hív az

egyházi esztendő utolsó vasárnapja is; a kérdés, hogy arra fordítottuk-e ezt az évet, amire Isten adta.

Amikor megállunk Isten előtt, ki kap dicséretet? Kinek mondja Jézus: „Jól van, jó és hű szolgám, a kevésen hű voltál, sokat bízok rád ezután, menj be urad ünnepi lakomájára”? Ki a hű?

Két ember lakik egymással szomszédságban. Mindkét családnál a település megbízottja fölmérést végzett, milyen a lakás állapota, mennyi az ingatlan értéke, milyen a komfortfokozata, víz, villany, burkolat stb. Először szóban, majd hivatalos levélben is értesítik mindkét családot, hogy házuk szanalási területre esik, mert oda lakóparkot építenek. Arra kérik őket, ne építsenek be semmit, mert pár év múlva, amikor majd lebontják a házukat, csak azt fizetik ki, ami most megvolt benne. Ezután az egyik ember nem törődik semmivel, még a gázt sem kaszálja le az udvaron, a cserepet sem igazítja meg a tetőn, beázik a háza, de nem számít, úgymint mindegy, elveszik a házamat. A másik pedig ugyanolyan rendben tartja az udvart, házat, mint régen. Ki az okos? Ki a hű a kettő közül?

Tudjuk, hogy életünk mindenestül szanalásra ítélt élet, erről az igehirdetés nélkül is tudunk, a múltó idő is ezt hirdeti, az ősz is. A mai vasárnapon sok gyülekezetben megemlékeznek az elmúlt egyházi évben elhunytakról. Az egyházi év utolsó vasárnapja van. Urunk mégis azt kéri tőlünk számon, hogy a múltó világban milyen volt a mi helyállásunk. Nem azt kérdezi, el tudtunk-e szakadni a világtól. Sőt inkább azt kérdezi, mennyit tettünk érte. Nem azt kérdezi, melyik országban éltünk, vallásos vagy nem vallásos országban. Urunk azt kérdezi, hallgattunk-e szavára. Nem azt kérdezi, melyik gyülekezetben éltünk, Nógrád vagy Somogy megyében. Ő csak azt kérdezi, éltünk-e a bűnbocsánat evangéliumával. Nem azt kérdezi, hogy szórványban vagy nagy gyülekezetben éltünk-e. Csak az érdeklő őt, hallgattuk-e az igét. Még az sem érdeklő, milyen korban éltünk, az evangéizációk korában, vagy akkor, amikor nem volt divat templomba járni. Ezek a kérdések nem érdeklik őt. Őt csupán az érdeklő, mit kezdtünk azzal, amit tőle kaptunk, a küldetéssel. Ő csak azt kérdezi, mit tettünk a talentumokkal. Elástuk szüleink, gyermekeink, szomszédaink, munkatársaink elől, még meg is indokolva: nem méltók rá? Vagy üzletet csináltunk a talentumokkal, és így megduplázódott a szeretet? Isten ugyanis szereti a világot, ezért küldte Jézus Krisztust. Ezért késik a másodok visszajövele. Ezért kapunk új egyházi évet, hogy Isten terve Krisztus kovászával célba jusson. Milyen sokszor nem értette meg Istent az ő népe, amikor a nyomorgó embereknek a túlvilágot adta csupán vigaszul, elfelejtette Isten népe, az egyház, hogy a teremtő Isten a világ boldogulását is akarja. Hányszor elássuk ma is a talentumokat! Nem méltó Isten szeretetére a világ. Én keresztény vagyok, de ehhez senkinek semmi köze, a magam módján én evangélikus vagyok, de ezek a presbiterek, ez a gyülekezet nekem nem kell.

Felelősek vagyunk az egész világért! Kamatoztassuk ezeket a talentumokat! Urunknak a múltó világ iránti szeretete a szolgálai által lesz tapasztalható. Ezért Urunk feladatokat helyez a lelkünkre, teret nyit előttünk. Igaz, nem egyforma mértékkel méri ki a feladatokat. Senki-nek ne vegye el a kedvét, hogy kevesebbet kapott. „*Aki viszont nem ismerte Ura akarátát, és úgy cselekedett ve-rést érdemlő dolgokat, az kevés verést kap. Akinek sokat adtak, attól sokat kívánnak, és akire sokat bíztak, attól többet kérnek számon.*” (Lk 12,48) Valamit mindenki ka-pott. Valahol mindenkire szükség van, és az én feladato-mat csak én végezhetem el. Lehetséges, hogy a legjelen-téktelenebb feladat lesz egy pillanatban nagyon fontos. Mint az emberi testben is.

A visszatérő gazda kamatostul kéri mindazt számon, amit nekünk adott. Urunk nem nyugszik bele abba, hogy csak az övéinek legyen hite, békessége, reménysége, erőforrása. Urunk azt akarja, hogy mindez kamatozzon a környezetünkben. Ke-vés az én erőm. Mindnyájan hallottunk a Brit és Külföldi Bib-liatársulatról. Ez a világot átfogó társulat egy wales-i cseléd-lány Bibliát kereső vándorútjából nőtt ki. Kevés az én erőm. Próbáljam azt a keveset kamatoztatni, és több lesz. Az önma-gát féltő, mentető ember elveszti azt is, amiye van. S nem állhat meg az ítéletben. Kockázat nélkül nincs reménység.

A talentumok elásásának sokféle oka lehet: felelőtlen-ség, lustaság, önzés. Különös azonban a példázatbeli szolgál indítéka: attól félt, hogy a piaci körforgásban kockára ke-rül a talentum, és akkor mit ad vissza a gazdának? Mint-ha a mi gazdasági helyzetünket példázná ez az eset. Ny-e-reséggel csak az gazdálkodhat, aki nem fél a kockázattól, aki nem fél az újakezdéstől. Ám aki fél erre az útra lép-ni, megmarad a régi módinál, semmi kockázat, semmi új, csak a régi, kipróbált út. Ez egybevág igénk tanulságával: igazán ő kockázta, mindent elveszít.

Jézus életét adta értünk, hogy nekünk életünk legyen. A példázatban olyan szolgálak kerülnek elénk, akik az ügyet féltik, ki így, ki úgy. Az is, aki gazdálkodott, és az is, aki elásta, a számadás félelmében tett így. Amikor a gyüle-kezetek testvéri szeretetből tömegesen kezdték kiváltani a rabszolgálakat, Ignatiosz püspök attól félt, hogy a római hatalom az egész keresztyénséget elsöpri, mert ezzel a hatalom alapja inog meg. Ezért megtiltotta a rabszolgálak kivásárlását. Milyen gyakran kísértés ez, és lesz az ilyen félelem rajtunk is úrrá! Ne legyünk feltűnőek, mert ak-kor észrevesznek bennünket, és baj lesz, csak szerényen húzódjunk meg. A beszédünkön se vegyék észre, hogy kik vagyunk.

Egy nyári este az oltáron a vázában cseréltem ki a vi-zet, hogy a nagy melegben friss maradjon a virág. Bejött egy hölgy a templomba, leült a hátsó padba, és imádko-zott. Én tettem-vettem egy kicsit az oltáron; amikor lát-tam, hogy indul, akkor fejeztem be én is a tevékenység-et. Búcsúzáskor megkérdezte: ön rendezi itt az oltárt?

Erre elmondtam, én vagyok a lelkész, de én lakom a leg-közelebb a templomhoz, és kétnaponta kicserélem a vi-zet. Erre egy hirtelen kérdés: hogyan tudja megállni azt, hogy nem pártpolitizál a szószéken? Megkérdeztem, ezt honnét gondolja. „Aki így nyúl az oltáron a virágokhoz, az nem képes arra, hogy a templomba érkező híveket a tiszta ige helyett napi politikai csatározásokkal lássa el” – válaszolta.

Talán van, aki ismeri Hernád Tibor bácsi történetét. Ő is az oltár körül tevékenykedett a veszprémi templom-ban, a nyitott ajtón besurrant három kisgyermek, lábujj-hegyen lopták a távolságot az oltárig. Amikor találkozott a tekintetük Tibor bácsiéval, a legidősebb azt kérdezte: „Bá-csi, ugye itt a Jóisten dolgozik?”

A két történetet azért írtam le, mert arról szólnak, hogy nem a talentumok mennyisége a fontos, hanem az a tudat, hogy az Úr eszköze vagyok.

A félelemben a veszedelmes az, hogy aki féltőnek és hű-ségesnek álcázza magát, az a hűtlen. Jézus leleplez és rá-mutat a hűtlenség mögötti hitetlenségre.

Az egyházi év utolsó vasárnapján Urunk végignéz raj-tunk. Mit mond az elmúlt évünket tekintve?

Újabb év nyílik meg előttünk. Legyünk érte hálások, és legyünk hűségesek a jövőben, hogy végül elmondhassa Urunk: „*Jól van, jó és hű szolgálom, a kevésen hű voltál, so-kat bízok rád ezután, menj be Urad ünnepi lakomájára!*”

■ SZABÓ VILMOS

Tallózó

„A rest szolgál, kinek tunyaságát el kellett volna ismernie, hibáját az Úrra hárítja (Jerom). (...) igazságtalan vádad, hogy én követelésemben túl szigorú vagyok, nem lehet mentsége hanyagságnak; szigorúságom inkább ösztönül szolgálhatott volna.” (*Káldi-Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„...szolgálni csak a bizalom lelkületével lehet: akiből ez hiányzik, az lehet emberi szemmel nézve becsületes talán (...), de valójában tiltakozik az Urával való közösségvál-lalás ellen.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„...a »talentum« a Gazda saját vagyona, melyet külön-böző mértékben, a szolgálak képessége (!) szerint oszt széj-jel. Vagyis a »talentum« nem azonos az »adottsággal«, a szolgálak egyéni képességével. (...) a »talentum« a rende-zett istenkapcsolatot, a Vele való hitbeli közösséget jelen-ti. Ezzel kell »gazdálkodni«, pontosabban: a használatá-nak kockázatát kell vállalni. (...) A »talentum elásása« le-hetetlen, tarthatatlan helyzetet mutat: sem a kapcsolatot nem lehet biztosítani, (...) sem önmagunkat nem lehet biztosítani (...). Urunktól talentumokat kaptunk azért, hogy sáfárkodjunk velük. *Legdrágább ránk bízott talen-*

tum az Isten Igéje. Nekünk adja Isten továbbá a szentségek, a bűnbocsánat áldásait. Adja az ő békeességét, az imádkozás lelkét, az istenfiúságot (Schlatter).” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„Minden javunkkal együtt Isten tulajdonai vagyunk, amiről majd egyszer el kell számolnunk, s érdekes módon ez nem megkötöz, sőt felszabadít az ötletes cselekvésre. (...) bemenetelt uruk ünnepi lakomájára. Annyi bizonyos, hogy az üdvösség nem tétlen időzés az örökkévalóságban, csak a fáradtságtól pihenünk meg, nem a szolgálattól.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„»Itt van, ami a tiéd« – (...) ez a szolga igazán járt el, hiszen visszaadta a kapott talentumot. De ez azoknak az igazsága, akik a törvényt pontosan betartják, azonfelül azonban semmilyen kötelezettséget nem éreznek. A szolgák kötelességéről szóló példázat szerint ez haszontalan.” (Kozma Zsolt: *Jézus Krisztus példázatai*. Iránytű Alapítvány)

Illusztrációk

GONDOLAT

„Biztos, hogy a játékban is teljesítünk valamit, sőt adott körülmények között nagyon meg kell eröltetnünk magunkat. A játék ismertetőjegye mégis az, hogy az ember teljesen megfelelkezik önmagáról, és teljes figyelemmel az adott dologra koncentrál, és pontosan ez a teljesen önfeledten másra koncentráció ön maga.

Ebben a pillanatban – minden megerőltetés ellenére – az életét nem legyűrendő teljesítményként, hanem ajándékként éli meg, ami magától az »ölébe pottyan«. Ám ha egy ember ezen a módon van teljesen önmagánál, akkor ez azt jelenti, hogy ő ember. Ezért a játék az ember identitásának és szabadságának kifejeződése.”

Heinz Zahrnt (1915–2003) német teológus, író, publicista: *Mire jó a keresztyénség?*

VERS

Kimnowak: *Gyémánt* (dalszövegrészlet)

Éj lettem, csend a hangom,
A napot akartam, s elégett minden.
Éj lettem, álom, árnyék,
Csak te ragyogsz még,
Gyönyörű kincsem.

Vak lettem, világtalan,
Tudom, hiába vezet kezed.
Vak lettem, szemem nem ébred,
Hagyd hát, gyémánt, hogy elveszítelek!

Ékszer a lelked,
Gyermek, hova rejtszelek?
Ékszer a lelked,
Félek, eltöröm fényedet.

Vad lettem, bujdosó,
Vesztett vérem megmérgezett.
Vad lettem, szívem nem ébred,
Hagyd hát, gyémánt, hogy elveszítelek!...

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Minden ember kapott valamilyen talentumot. A feladata ezt kamatoztatni. Nem róhatjuk fel Istennek, hogy ő azt elvárja: ez ugyanis jogos elvárás az Istentől.

Kérdés, hogy mivel állok eléje. Milyen gyümölcsöt termek? Ő hatalmasan cselekedett, vajon én mit teszek? Amit teszek, azt nem önmagamért teszem, hanem őmiatta.

Ugyanakkor felbukkan a félelem, az istenfélelem: meg ne bántsam az Urat! A különböző szolgáknak „adottságaikhoz” mérten ad sáfárkodnivalót. A talentum ezüstben mért súlymérték, komoly érték! Talentumnyit kaptak a szolgák, vagyis komoly értéket. Ezek közül a legkisebb összeg is nagy érték. Az Úr előtt a legkisebb ige is nagy érték – és fontos a gazdának! Ezért kérem kell tőle bölcseséget a helyes sáfárkodáshoz. Meg fogja adni!

A gazda senki elé nem adott lehetetlen feladatot, és mindenkinek adott annyit, amennyiből előnyt kovácsolhatott. A legkevesebb talentumos szolga saját maga döntött úgy, hogy nem hasznosítja, amit kapott. A sátán a hívőket támadja, őket kéri ki. Az egytalentumost ugyanúgy megpróbálja, mint a nagyobbakat. Igyekszik elvonni a figyelmünket a talentumról, s főleg arról, ami a példázatból élénk tárul.

A rosszul sáfárkodótól elveszik, ami van, és odaadják annak, aki jól sáfárkodott: nem veszi vissza a gazda a szerzett összeget. Vagyis valami olyasmi van előttünk, hogy kapsz az Úr ajándékából, igéjéből, és amit sáfárkods, az a végén a tied. Tiszta evangélium ez: nem rabszolgamunkára hív az Isten, hanem hogy teljes mértékben részesedjünk az igazszolgálat nyereségéből: az örök életből. Így érthető a mondat: akinek van, annak adatik... Ha hiszem Jézust, de ez elrejtett kincs marad, akkor gyanús, hogy ez így nem lesz elég.

A kérdés nem mellékes! Kell tudnom, hogy sáfárkodtam-e, vagy elástam a rám bízott kincset. Kell tudnom, hogy vajon én is olyan nagy értékűként kezeltem-e azt, mint az Isten. Kell tudnom, hogy a végén üdvösség vár vagy nem! Súlyos a tudat, hogy a rest szolgától elveszik azt, ami az övé is lehetett volna! Lelkipásztorokat falhoz állító ige ez.

Advent 1. vasárnapja

▶ ApCsel 17,22–23

Igehirdetési előkészítő

Elindulás

Az egyházi esztendő kezdeténél vagyunk. A téli napfordulói egyre hosszabbak lesznek az esték és az éjszakák. Advent sötétje, hűvöse, vágyakozása a szikrázó hóesésre, a gyertyák fénye, a fenyő illata hozzánt az ünnepi időszakhoz. Éppen így a próféciák is, mint Isten hajdani ígéretei érkezéséről. A karácsonyt megelőző négy hétnek jól kitaposott, begyakorolt medre van. Jó, ha a készülődés sűrűjében még keressük a csendet, figyelünk befelé is, és ébren tudjuk tartani a várakozást, hogy el ne vesszen az ajtónyitás pillanata, hiszen szállást, otthont keres az Isten közöttünk.

Pál athéni beszéde mindezt nem kínálja tálcán. Olvasom a mondatokat, és izzó napfényben, nagy nyüzsgésben, harsány hangok közt képzelem el őt az Areopagoszon. Mediterrán piaci forgatagban, kíváncsiskodók gyűrűjében.

Megtorpanás

Az első: tudom, hogy Európán kívül is van advent. Mediterrán vidéken, sőt az egyenlítő közelében vagy a sarkkörön túl is. Az ünnephez nem feltétlenül szükségesek a mi „kellékeink”, a mi éghajlatunk, kultúránk. Persze érdemes volna elgondolkoznunk: vajon mi maradna megszokott díszletek nélkül az ünnepből?

A második: jó, megpróbálom levetni, legalább elméletben, az engem ízig-vérig meghatározó keresztény kultúrát. Egy „minden tekintetben nagyon vallásos” athéni pogány vagyok. Mit kellene hallanom ahhoz, hogy egyáltalán odafigyeljek valami „istenes” beszédre?

A harmadik: most képzeletben Pál vagyok. Szilárd teológiai látással és ismerettel az egyetlen Istenről. Szorongok. Hiszen egészen más srófra jár az agyam, mint azoké, akik körülvesznek. Hogyan kellene megszólalnom úgy, hogy meg is értsenek? Mi az a minimum, amit mindenképpen el kell mondanom ahhoz, hogy a lényeg elhangozzék?

Keresgélés (a szavak között és mögött)

Athén a római világ intellektuális központja volt. Az előző versekből úgy tűnik, hogy az itteniek mindig is kíváncsiak voltak minden új kultuszra, új vallásra (21. vers). Az *Areopagosz* – az Arész (Mars) után elnevezett domb – a legfőbb törvényszék helye és a filozófusok nyílt városi fóru-

ma volt Athénban. Pált itt nem kihallgatták, hanem meghallgatták.

Hallgatói között ott lehettek az *epikureusok* (18. vers), akik nevüket Epikurosztól (Kr. e 341–270) kapták. Ez a filozófiai irányzat az élet legmagasabb céljának az élvezetet és a boldogságot tartotta. Nem feltétlenül szélsőséges formában hirdették, hogy egészséges testben lakik nyugodt lélek. Nem hittek a halál utáni életben. Az erre vonatkozó görög mítoszokat semmibe vették. (Olykor párhuzamba állítják őket a zsidó hallgatóság szadduceusaival.) A másik csoport a *sztóikusok* voltak. Zénón ciprusi filozófus volt az alapítójuk. Ő Athén oszlopcsarnokában, a sztóában tanított. Az istenséget amolyan világléleknek tartották, aki az egész teremtettségben benne lakozik (panteizmus). Úgy tartották, hogy az embernek feltétlenül harmóniában kell élnie a természettel, azaz istennel. Csak így érhető el az önuralom, az önellátás és az érzelmi stabilitás. Hittek a halál utáni életben. (Olykor párhuzamba állítják őket a zsidó hallgatóság farizeusaival.)

A „*nagyon vallásos*” kifejezést (22. vers) némely bibliafordítás negatívan, a babonás kifejezés értelmében használja (pl. a King James angol fordítás).

A 23. versben mondja Pál: „*bejártam és megtekintetem szentélyeiteket*”. Itt nem árulja el azt a borzongását, amelyről a 16. versben olvasunk: háborgott a lelke, hogy a város tele van bálványokkal. Minden bizonnyal ez a fegyelmezettség is a megnyerés eszköztárához tartozott. Hiszen a görög retorika szabályai szerint már beszéde elején erre törekedett.

Az „*ismeretlen istennek*” feliratról azt mondják a kutatók, hogy nem találtak ilyet Athénban. De ha volt, akkor tükrözi azt a „nagyon vallásos”, akár szorongással kísért elővigyázatosságot, nehogy egy is kimaradjon a tisztelt istenek sorából. Még ha számukra ismeretlen is, és tudatlanok is felőle. Az *ἄγνωστος* kifejezés nemcsak ismeretlent, hanem meg nem ismerhető is jelent, amikor valami akadálya van a megismerésnek. Pál éppen őt ismeri, őt hirdeti.

Az apostol a továbbiakban sem használja a zsidó érvelést, amely az ószövetségi iratokra támaszkodik. Nyilván azért, mert a görögökhöz a saját nyelvükön kellett beszélnie. Pál máskor is hivatkozik arra, hogy görögök számára görög, zsidók számára zsidóvá kell lennie ahhoz, hogy mindenképpen megnyerjen embereket Krisztus követésére. Ez a szabadság imponáló, de éppen az areopagoszi beszéd kapcsán sok teológus vitatkozott Pál módszerével. Käsemann egyenesen veszedelmes megalkuvásról beszél. Szerinte a korai kereszténység itt éppen feladni készül mindazt, ami benne eredeti. Azt, hogy nem egy vallás a sok közül, hanem hit. Azzal az érveléssel, hogy az istenek között a száz plusz egyedik éppen a mi Istenünk, beilleszkedik a pogány világba, társadalomba. Egy lesz a vallások kínálatának piacán.

Az igeteológia képviselői (például Barth is) elutasítja a *theologia naturalis*nak azt a gondolatát, hogy a kinyilatkoztatás Istenét természetes filozófusi gondolkodással meg lehetne közelíteni. Ha ez így volna, akkor a hit ajándék és abszolút személyes jellege válna kérdésessé. Lukácsot mint történetírót is vádolják. Úgy látják, hogy számára nem a Krisztussal való átütő erejű személyes kapcsolat a legfontosabb, hanem az intézményesülő egyházba való beilleszkedés.

Első nekirugaszkodás (csak magunknak)

Ki kell állni. Ha nem is az Areopagosz közepére, de emberek közé mindenképpen – advent első vasárnapján is. De kik ők, akik között meg kell szólalnom? Pál bejárta Athént, hogy lásson, halljon, tudjon valamit azokról, akik között beszélni fog a zsinagógában vagy a főtéren. Az emberek gondolkodásmódjára próbált következtetni a várost járva, az istenek oltárait nézegetve. A találkozások, beszélgetések nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy a mondanivalónak, a miénknek is, igazi címzettjei legyenek.

Nem kétséges, hogy a mai vallásosság is nagyon színes. Mi minden kavargó emberek fejében Istenről, Jézusról – a supermantól a pártus hercegig (új pogányság)! Hogyan kellene elmondanom, kicsoda Jézus a mi számunkra? Pál szabadságából mindenesetre jó volna kapnunk egy kis részt. Legalább annyit, hogy el tudjuk engedni megszokott egyházas terminológiánkat, jól bevált szófordulatainkat. Utat kellene építenünk egymás felé. Nem azokon az utakon érkezik-e Isten, amelyeket egymás felé kiépítettünk?

Második nekirugaszkodás (vázlat)

Az ismeretlen jelző most a nagybetűs Isten neve mellé kerül. Azonban nem egészen azt jelenti, mint kétezer évvel ezelőtt, amikor a zsidó gyökerű egyistenhitből kinövő kereszténység először érintkezett a Római Birodalom sok istent tisztelő pogányságával. Ma korlátlanul olvashatjuk tudós kutatók gondolatait, akik egyre mélyebbre hatolva a természet világának rendjébe, csodálattal hajtanak térdet a teremtő Isten előtt.

A bibliai szóhasználatban, a keleti ember gondolkodásában a megismerés nem elvont tudás, nem információ-halmaz, hanem egzisztenciális viszony. Megismerni valamit annyit tesz, mint megtapasztalni. Megismerni valakit azt jelenti, hogy személyes kapcsolatba lépünk vele. A megtapasztalás, a találkozás lehetőségét készíti Isten minden megszólalása. Az adventi idő éppen azért lesz a kegyelem idejévé, hogy a személyes megismerés nagy kalandját készíti számunkra a mi Urunk.

Advent azt jelenti: *eljövetel*. Aki eljön hozzánk, azzal ta-

lálkozni lehet. Az egyházi esztendőnek ez az időszaka mindig azt hirdeti, hogy a kapcsolatteremtésben Isten és ember között, illetve Isten megismerésében ő a kezdeményező. Kész megismertetni magát velünk. Olyan lépésre szánja el magát, amely minden emberi elképzelést felülmúl. Törekeny testbe öltözve jön közénk. Kilép a láthatatlanságból, a megközelíthetlenségből. Leteszi hatalmát, és igazi tár-sunkká, testvérünké lesz Jézusban. Lehet, hogy éppen ez az, amit egyáltalán nem feltételezünk róla, hogy eljön az életünk sűrűjébe, közepébe. Ha kell, az istenektől fülledt levegőjű athéni utcákra vagy megvetettségünk, haragolásunk közepébe, mint Zákéushoz. Vagy tehetetlen mozdulatlanságunkba, mint a Bethesda partján. Vagy éppen lakodalmi örömeinkbe, mint Kánában. De lehet, hogy dühünkben, ellenségeskedésünkben, gyűlölködésünkben lep meg minket, mint Pált a damaszkuszi úton. Nem kell elvágyódnunk, hogy találkozhassunk Istennel. Nem kell oltárt építenünk, hogy eljőjön hozzánk. Eljön, és attól kezdve szívünk mélyén épül az oltár.

Az inkarnáció csodája óta a transzcendencia és az imanencia nem választható el egymástól. Bonhoeffer azt mondja: „Az ismeretelméleti transzcendenciának nincs köze Isten transzcendenciájához. *Isten az életünk kellős közepén transzcendens!*” Pilinszky János ugyanezt fejezi ki: „Olykor belép valaki, és ami van, hirtelenül kitárul.” A szűköséből tágasság lesz. Minél közelebb kerül hozzánk valaki, annál titokzatosabb lesz számunkra. A megismerés mélysége egyáltalán nem szünteti meg a titkot. Az a legnagyobb csoda, hogy Isten ilyen közel van hozzánk.

Felhasznált irodalom

- JELENITS István 2000. Az Apostolok Cselekedetei az újabb kommentárok tükrében. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Catholica Latina*, 45. évf. 1. sz. 37–44. o. http://rocaeteo.ubbcluj.ro/studia/st_Jelenits_2000.pdf. (Letöltés: 2012. október 10.)
- KURZ, William S., SJ 1983. *The Acts of the Apostles*. Liturgical Press, Minnesota. /Collegeville Bible Commentary 5./
- UTLEY, Bob: Lukács, a történész. Az Apostolok cselekedeteinek könyve. Bible Lessons International, Marshall, Texas, 2000. Web: http://www.freebiblecommentary.org/pdf/hun/VOL03B_hungarian.pdf. (Letöltés: 2012. október 10.)
- Válogatás Bonhoeffer legismertebb műveiből. Fegyelem, tett, szenvedés, halál.* MEE Sajtóosztálya, Budapest, 1988.

■ CSERHÁTINÉ SZABÓ IZABELLA

Tallózó

„Pál, ami igehirdetése formai részét illeti, rendkívül rugalmas, tartalmi téren viszont húséges eddigi meggyőződéséhez. Igehirdetésének formája hallgatóságához alkalmazkodik, tartalma Istenhez igazodik. (...) A *megtérés* az Istennel való kapcsolat nyitja. (...) A megtérés olyan fordulat, amely-

nek következtében az ember élete középpontjában már nem önmaga, hanem az élet Ura és a másik ember kerül. Az *igehirdetés* vezet el Isten megismerésére. (...) Isten megismerésének elmulasztását számon kéri majd a *feltámasztott Jézus által* az ítélet napján. (...) Az igehirdető kötelessége, hogy az emberben tudatosítsa az Istennel szembeni kötelességét. (...) *Az »isteneket« alkotó athéniaknak az embereket alkotó és újjáteremtő Istenről szól Pál.* (...) A feltámadás kezdettől fogva botránkoztatja az embert. Egyrészt, mert teljes egészében túl van a ráció határain, másrészt az egész emberiség számára csak a jövőben következik be. (...) Pál beszéde nem volt eredménytelen. Voltak, akik igényelték, hogy legyen folytatása. (...) Voltak az athéniak között azonban olyanok is, akik csatlakoztak hozzá. Voltak, akik hitre jutottak.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Látjuk az apostol módszerét. Nem az emberből kiindulva jut el a postuláció [feltételezés] útján Istenig, hanem a teremtő Isten valóságából érkezik meg az emberig.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata. Kálvin Kiadó*)

„Pál tehát ott kezdte beszédét, ahol hallgatói tartottak, és elvezette őket az igazság helytelen fogalmaitól.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány*)

„Hogy Athén valóban vallásos város volt, azt jól igazolta az a tény, hogy a hírek szerint több bálvány volt benne, mint ember!” (William MacDonald: *Ó/Újszövetségi kommentár. Evangéliumi Kiadó*)

„Luther azt juttatja érvényre fordításában, hogy az ítéletből csak hit által van szabadulás (...): »és a hitet kínálja fel mindenkinek.«” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó*)

„Nem az emberek találták ki Istent, hanem Isten találta ki az embert. Ő teremtette az embert.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre. The Word for Today*)

„A bálványimádásban nincs logika; nem egyéb ez, mint az ember Isten elleni lázadásának természetellenes, abnormális kifejeződése.” (John Stott: *Az apostolok cselekedetei. Harmat – Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány*)

Illusztrációk

VERS

Dsida Jenő: *Krisztus*

Krisztusom,
én leveszem képedet falamról. Torz hamisításnak érzem vonalait, színeit, sohase tudlak ilyennek elképzelni, amilyen itt vagy. Ilyen ragyogó kékszeműnek, ilyen jóllakottan derűsnek, ilyen kitelt arcúnak, ilyen

enyhe pirosnak, mint a tejbeseett rózsa. Én sok éjszaka láttalak már, hallgattalak is számtalanszor, én tudom, hogy te egyszerű voltál, szürke, fáradt és hozzánk hasonló. Álmatlanul csavarogtad a számkivetettek útját, a nyomor, az éhség siralomvölgyeit s gyötrő aggodalmid horizontján már az eget nyaldosták pusztuló Jeruzsálemed lángjai. Hangod fájó hullámokat kavart, mikor a sok beszéd után rekedten újra szólani kezdted. Megtépett és színehagyott ruhádon vastagon ült a nagy út pora, sovány, széltől-naptól cserzett arcodon bronzvörösre gyúlt a sárgaság s két parázsló szemedből sisteregve hullottak borzas szakálladra az Isten könnyei.

TÖRTÉNET

„– Csak úgy tudok magán segíteni, ha megismerem minden gondját-baját. Talán kezdje egészen előlről – kérleli páciensét türelmesen a pszichiáter.

– Jó, legyen – feleli a páciens. – Tehát kezdetben teremtettem az eget és a földet...”

Anthony de Mello (1931–1987)
jezsuita szerzetes, pszichoterapeuta

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A textus üzenete

Pál apostol minden körülmények között, a többistenségű Görögországban is bátran és elszántan „apostoloskodik”. A diplomata simulékonyságával és a kötéláncos egyensúlyérzékekével próbálja téríteni a görögöket. Nagyon szépen, finoman nyitja a beszédét, baráti jobbot nyújtva az athéni férfiak felé, elismerve vallásosságukat, de azért okosan előhozakodik a Jézusban megragadható egyistenhittel.

Fontos Pál apostol „empatikus készsége”, ahogy próbálja megismerni azokat az embereket, akiknek hirdetni szeretné az evangéliumot, keresi bennük a jót, a „közös nevezőt”, amiért megdicsérheti őket.

Néha több az egy, mint a sok. Az úgynevezett „istenek” nem pótolhatják az Istent, az egyetlen Urat.

Sokan érzik, hogy kell lennie egy igazi Istennek. („Kell ott fenn egy ország...”)

Ám ezt az egyetlen, igaz Istent az ige segítségével lehet megtalálni, amikor nem mi keressük Istent, hanem ő mutatkozik be az ige által. Ennek eszköze Athénben Pál beszéde volt.

Az igehirdető legyen tisztában a rábízottak értékrendjével, és méltányoljon abban mindent, ami méltányolható.

Fontos, hogy az igehirdetés a „tanított” embertől, az ő

gondolatvilágától induljon el, és Istenhez érkezzon meg. A hallgatóság számára érthetetlen kánaáni nyelvvel éppen úgy csinján kell bánni, mint az ige élének „legömbölyítésével.”

Kérdések

A 21. században milyen szempontból lenne könnyebb és milyen szempontból lenne nehezebb Pál helyzete Athénban (vagy Magyarországon)?

Mi módon keresik napjainkban az ismeretlen istent?

Mi módon lehet ráébreszteni korunk emberét (sokszor magunkat is) arra, hogy amit, illetve akit igazán keres, az nem más, mint maga Jézus Krisztus?

Nyilván vannak más vallások is, ahol igenis keresik Istent, vagy éppen más istent tisztelnek, ahol nem Jézus Krisztust vallják Megváltónak. Mennyire kell az „igehirdetőnek” (akár lelkésznek, akár csak egy mezei hívőnek) ezekben a vallásokban tájékozottnak lennie?

Szabad-e együtt imádkozni más vallásúakkal, ha tudom, hogy nem ugyanazt az istent tiszteljük?

Advent 2. vasárnapja

▶ Zsid 10,35–39

Igehirdetési előkészítő

Exegézis

A textus exegézise az ítélet és a kegyelem összefüggésében értelmezhető az *Agenda* címe alapján. A nehéz helyzetekben és a szenvedésben való helytállás abból következik, hogy Isten népe miként marad meg a hitben. A bizodalom ítéletre vonatkozó dimenziója a félelmet vagy a reményt erősíti meg. Az első gyülekezetek tagjait a közös meggyőződés, közös élmények, feladatok s nem utolsósorban a közös etika formálta közösséggé. Ebben a közösségben új hittapasztalásként jelent meg az ítélet és a megmaradás összekapcsolása. Az első gyülekezetek életében az egyik legfontosabb etikai motívum Krisztus visszajövetelének, a *parúziának a várása* volt. Ennek intenzitásáról akkor alkothatunk fogalmat, ha meggondoljuk: ezek a gyülekezetek bizonyosak voltak abban, hogy a végidők elértek, hiszen Krisztus feltámadt, s előállott a végidők istennepe: az egyház, amelyben csodálatos megtérések és gyógyulások történtek. Hallgatták az apostoli és prófétai igehirdetéseket, figyeltek a szóban és írásban lefektetett Jézus-hagyományra, s mindebből világos volt előttük, hogy „*nekünk mindnyájunknak meg kell jelennünk Krisztus ítélőszéke előtt*” (2Kor 5,10), hogy számot adjunk arról, amit e testben cselekedtünk. Lehet, hogy a büntetéstől való félelem

és a jutalom iránti vágy motiválta az őskeresztények közösségét, de nem akartak „magasrendű etikát” írni, hanem a sokoldalúan gyakorolt keresztyén közösségi etikát akarták megélni.

„*A parúziának várásán túl döntő szerepe van a levélben az eszkatológia motivációs üzenetének, ahol nemcsak »ama nap« közeledéséről szólnak (10,25), hanem arról is, hogy mi igyekezzünk bemenni »Isten nyugalmába, szombatjába« (4,11). Az eszkatológia szokásos időbeli kategóriái a térbeliekkel váltják egymást a szerző gondolatvilágában. Ez a központi metaforából: »Isten vándorló népe« következik. Ez a vándorló nép egyrészt még úton van (időbeli metafora), de egykor célhoz ér, megérkezik valahova (térbeli kép). Végül a térbeli és időbeli szemlélet egyesül: »Mert nincsen itt maradandó városunk, hanem az eljövendőt (ti. várost) keressük« (13,14). Itt a város térbelisége és eljövendő realitása átfogja az ószövetségi idői-történeti és a görög Hádész-képzet térbeli képzeteit. Ez kettős motivációt ad, amire a megerőtlenedett és csüggedésre hajlamos gyülekezetnek szüksége volt. A levélben a hagyományosabb eszkatológiai motívumok is megtalálhatók: egyszer meg fog rendülni a teremtett dolgok közül minden, ami nem örökkévaló (12,26–29). Lesz ítélet: kárhoztatás és jutalom (10,27). Minél közelebbi a vég, annál nagyobb szükség, egyben lehetőség van a kitartásra, ami etikai magatartásunkban is megnyilvánul.² Ennek az etikának a tükrében fogalmazhatjuk meg nem csupán etikai gondolatainkat az advent áldásról, amely helytállásunk és hitünk következtében megvilágosítja sötét félelmeinket. A kettős motiváció pedig újra középpontba helyezheti Krisztus érkezésének és Jézus napjának aktuális relevanciáját.*

A hívő ember jutalma

„*Ne vesítsétek el tehát bizalmatokat, amelynek nagy jutalma van.*” Amikor a jutalom szót meghalljuk, nyugodt, próba- és problémamentes életre gondolunk – pedig ez a jutalom nem erről szól. A jutalom: az élet tartalma, a tartalmas élet. Értelmes, gazdag – és másokat is gazdagító, beteljesült élet. A gyertyaláng, miközben fogy, végig világít. Ez a jutalom, az ilyen világító élet. Az adventi időszak sokak számára túlfeszített terminus, amikor teljesíteni kell az év végére a célokat, hogy a karácsonyi prémium biztosított legyen. Gyökössy Endrének van egy írása, amelyben egy mérnökről mesél, aki soha nem kap jutalmat munkája végeztével, de aztán az élet mégis őt igazolja, hiszen sokkal többet kap a megelégedettséggel. Milyen jutalmunk van a hit áldásából, milyen jutalmunk van a gyülekezet közösségének erejéből? A mai világ haszonelvű gondolkodásában

² BOLYKI János: *Újszövetségi etika*. Web: www.tavaszs56.hu/szombat/etika/Bolyki.doc.

különösen fontos üzenet az, hogy a hívő ember élete nem elveszett, hanem megjutalmazott élet. Persze arról lehet dilemmázni, hogy mi az igazi jutalom. Az Ézsaiás-féle égszakadás, amikor a bűnösök látványosan bűnhődnek bűneikért, vagy a fejezet későbbi versében megírt közös bűnvallás, amikor már mindnyájan Isten irgalmára szorulunk, és így találjuk meg a közös prémiumot: „*Uram, atyánk vagy te mégis! Mi vagyunk az agyag, te a mi formálónk, kezded alkotása vagyunk mindannyian.*” (Ézs 64,7)

Isten valódi jutalma, hogy Krisztusban mindnyájan érezhetjük azt a közösséget, amelyben a reménység hitvallása közös küldetésé válik. A textus egyik fő üzenete, hogy ezt az életet nyertük jutalmul! A karácsonyi időszak közeledtével egyre több felhívást tapasztalunk azzal kapcsolatban, hogy mi mindent nyertünk. „Ön nyert!” – olvassuk nap mint nap a különböző szórólapon. Aztán kiábrándultan dobjuk a szemeteskosárba a felhívást; ismét becsaptak bennünket! „Ön nyert!” – hangzik az adventi üzenet a bibliai tanításban. Nyertünk illatos, fűszeres, színes, fényes életet, amely az érkező jézusi dicsőség által talán most még élesben látszik. Az adventi idő sokszínűsége, kulturális és kreatív kavalkádja különösen szépen illusztrálja ezt az életet, így az íghirdetéshez jó kapcsolópont lehet a környezetünkben éppen aktuálisan ünnepeelt adventi készülődés, ahol világít annak a tudata, hogy Isten kegyelméből milyen széppé válhat az élet.

Milyen furcsán hangzanak ezek a kifejezések az evangélium végítéletének tükrében! Az ambivalens hatások erős kontrasztját észleljük ebben az igeszakaszban, ahol egyszerre látjuk az élet borzalmát és az érkező szabadítás csodáját. Ebben a kettősségben a kétségbeesés és az isteni maradandóság között hirdessük az apostoli levél hittapasztalatát, amelyben a bizalom nagy jutalmáról hallhatunk. Nem maradhatunk a felszínesen hirdetett „az élet szép”-lözung romantikájánál, de el kell kerülni a végítélet aktualizálásának érzelmi zsarolását is. Ahogy az evangéliumban megjelenik a szabadulás, úgy hirdeti az apostol is a levél végén azt a jutalmat, amely a hívő ember mindenkori bizodalma.

Isten akarata és a beteljesült ígéret

Én és Te tükrében éljük életünket! A levél dialógusában az isteni Te megszólítja az emberi Én/Mi személyét. Ebben a dialógusban elemezhetjük a párbeszéd isteni játszmáját. A Te eljövendő hatalmában válik érthetővé az Én/Mi hitből élő identitása. Ennek a dialógusnak az olvasatában világosodik meg küldetésünk, amely Isten akaratának követése. Ez a játszma nem egy pszichológiai gócpont, hanem a beteljesült ígéret gyógyító útjelzője. Az eljövendő Krisztus megmaradásunk reménye és esélye, amelyből az ember eljut a hit és a bizalom világába. Hitünk világának

gyakorlatiassága különösen tisztán hangzik ebben a tanításban. Kölcsönös szeretet, jócselekedet, hűség és állhatatosság etikai alapelvei összefonódnak a Krisztus-esemény tanításával. Áldozat, közbenjárás, papság és ítélet egybekapcsolódik a hétköznapi élet gyakorlatiasságával. Az adventi prédikáció különösen fontos szerepe, hogy ne csak beszéljen a tanításról, hanem valamiképpen installálja azt. Az adventi koszorú is egy installáció volt, amely egy árvaházi intézetben kifejezte az állhatatosságot és a hitben élés bizodalma. Ma is lehet újra megjeleníteni ezt az üzenetet, gondolhatunk Benczúr Emese installációira, ahol a „Találd meg a helyedet” életérzés kerül előtérbe.³ Egy kiállítás kapcsán a kereszttel megjelenő üzenet kettősséggel hirdette: „minden örök”, illetve „nem minden örök”. Ezt a kettős üzenetet csak egy pontból tudtuk úgy olvasni, hogy a minden örök összefüggésében lássuk a kereszttel. Ez a mi helyünk! Benczúr Emese munkáihoz olyan anyagokat választ, amelyek közvetett vagy közvetlen módon a mához szólnak, amelyek valamilyen módon érintkeznek a jelennel. Létezésünk abszurd kérdéseit mi is feszegethetjük az adventi gyertyán túl könnyed humorral, ironiával. Egy másik akciója is példa lehet az adventi vasárnapra. Egy anyaoththon lakói és a Deák téri gyülekezet tagjai együtt díszítettek és installáltak egy hatalmas méretű virágot, amely a templom előtti térre került prezentációnak, és így fejezték ki az összetartozás erejét. A látványos virág nemcsak fentről, de belülről is helyet ad az embernek és a találkozásnak. Ezek a példák is jól illusztrálhatják, hogy Krisztus szenvedést legyőző hatalmának ma is vannak megjelenési formái. Ahogyan egykor az ősgyülekezetben kellett megtalálni az eljövendő és az ítélő Krisztus tanításából a hétköznapiakra vonatkozó tanítást megmaradásra és állhatatosságra, úgy nekünk is ma kell értelmeznünk Krisztus eljövendő és ítélő hatalmának életformáló erejét.

■ SOLYMÁR PÉTER TAMÁS

Tallózó

„A jövendő titkával kapcsolatos ezerféle kérdésre egy a felelet: Krisztus jön. Az ember jövője az ő eljövételében van. (...) Eljövételének nem időpontja, de ténye a fontos. A megpróbáltatások között, Isten ígéretében bizakodva csak egyféleképpen lehet élni: hitben és hittel. Csak aki hisz, tartja igaznak és tudja elfogadni Isten ígéretét, tud benne bízni, hogy ő nem vezet félre és nem csap be. (...) Azt is jelenti e mondat (38), hogy csak az, aki hisz: él. Még kedvesebb lesz ez az üzenet, ha úgy halljuk, ahogyan a görög Bibliában írva van: az igaz pedig hitből fog élni.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Mire van szükségük az ilyen embereknek, hogy ki-

³ <http://www.evangelikus.hu/interju/benczur-emese>.

tartsanak a reményben? A szerző a választ a Zsidókhoz írt levél 2,3–4 szövegében (...) találja meg: az igaz ember a hit által fog élni.” (*Szegedi bibliakommentár – Újszövetség*. Korda-Bencés)

„... a »nagy jutalom« (10,35b) értelme nem azonos a ma szokásos »megjutalmazással«, hanem azt jelenti, hogy »a bizalomban való állhatatos kitartásnak« (10,35a) van értelme; a kitartás nem fölösleges, hanem »gyümölcsöt« terem. (...) az ígéret személyes teljesedése úgy történik, hogy a megkísértett »állhatatos marad az Isten akarata teljesítésében« (10,36), ami itt (is) nem a Dekalógusban, hanem a »Krisztus ismeretében« való elmélyedésre utal.” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„Miután olyan sokat tűrtek a múltban, most már (...) »Ne szalasszátok el könnyeitek aratását« (F. B. Meyer). Most közelebb vannak Isten ígéreteinek beteljesedéséhez, mint korábban. (...) hitből él. Ez az az élet, amely értékeli Isten ígéreteit, amely látja a láthatatlant, és amely végig rendületlenül kitart.” (William MacDonald: *ÓÚjszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„Az állhatatosság (36. v.) nem a dolgok tétlen elviselését jelenti, hanem az állóképes kitartást, amely megfelel Isten akaratának, s amelyet ő végül jutalmazni fog.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel*. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

„Állhatatosságra szükségük van. A kitartás emberi erény, nem erről van szó, nem is keménységről vagy dacról. (...) A hit azért miénk, mert mi vagyunk a hité. A hit részesedés Isten hűségében!” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

Illusztráció

TÖRTÉNET

Estragon: – Hova megyünk?

Vladimir: – Nem messzire.

Estragon: – De, de, menjünk minél messzebb innét!

Vladimir: – Nem mehetünk.

Estragon: – Miért nem?

Vladimir: – Hogy Godot-ra várjunk.

Estragon: – Persze, persze. (*Szünet*) Nem jött el?

Vladimir: – Nem.

Estragon: – És most már nagyon késő van.

Vladimir: – Éjszaka.

Estragon: – És ha hagynánk a fenébe? (*Szünet*) Ha hagynánk a fenébe?

Vladimir: – Megbüntetne bennünket. (*Csend. A fát nézi*) Egyedül a fa él. (II.)

Samuel Beckett (1906–1989) ír költő,
író, drámaíró: *Godot-ra várva*
(Ford. Kolozsvári Grandpierre Emil)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Nagyon emberi és közvetlen a Biblia, amikor arról is ír, hogy olykor még Isten emberei is meghátrálnak. Jó érzés ezt az őszinteséget olvasni a szakaszban. Én is meg szoktam hátrálni, „Hittem pedig, mint a változó hold, / Hamar elfogy, tölte alig hogy volt.” A szószékről is ezt az őszinteséget szeretném hallani. Van úgy, hogy nem hiszek. Ettől lennék megszólított. Így kérdésem, hogy van-e helyem a templompadban. Azért még lehetek jó ember, ha sokszor hitemben meghátrálok? Hogyan kecmereghetek ki ebből a helyzetből?

Bár a mai életben Magyarországon nem érnek olyan durva bántalmak, mint régen a Római Birodalomban az első keresztényeket, mégsem vagyunk kitartóak hitünkben. Példákat hallanék, milyen élethelyzetben szenvednek kísértést a mai emberek, hogy azonosulni tudjak az igével. Mi a mai keresztény ember állhatatosságának próbája? Miben jelent a hívő élet, a hitem megvallása ma hátrányt – és tegyük hozzá, olykor előnyt?

Az üldözéssel és kereszténységem lenézésével szemben engem az ige állandó olvasása biztat kitartásra, persze ez sem mindig sikerül. Rémisztő, amikor beülök a templomba, és az ige nem mond semmit. Olyankor állhatatosságom megtörik, és már semmi sem segít. Akkor jön a Szentlélek, és fogalmam sincs, hogyan, de újra megerősít. Ebben lehet reménykedni. Ezt a biztatást szívesen elmondanám mindenkinek. Az ige hirdetés ne legyen ledorongoló, de ébreszzen rá arra, hogy hitem dolga nincs a kezemben.

Vezérgondolatként a 38. versre gondolok. Az állhatatosság-meghátrálás ellentéppárra épülő igeszakasz mögött kemény kitartásra való buzdítást érzek. Korunkban nincs meg az emberekben az a fajta elköteleződés Jézus személye és igéje iránt (de ez vonatkozik szinte mindenre), amely sok korban megvolt. Nem az okokra, hanem a kiútkeresésre és a rávezetésére számítok advent 2. vasárnapján, készülve a karácsonyi ünnepre mint kiútra.

Advent 3. vasárnapja

▶ Kol 2,1–7

Igehirdetési előkészítő

Féltő szeretet

„Krisztus egyházát nem kell félteni, mert az a legjobb kezében van, a Krisztus tulajdona.” Nehéz is lenne vitatkozni ezzel a súlyos megállapítással, amelyet régebben mintha gyakrabban emlegettek volna az előttünk járó idősebb lelkesgenerációk. Való igaz, ez a kijelentés felszabadít ben-

nünket a szorongás alól, miszerint rajtunk állna az egyház jelene és jövője. Az egyháztörténelem igazolja, hogy a Krisztus teste milyen válságos időszakokat élt át, és mégis megmaradt. Saját tapasztalatunk is azt a tényt erősíti, hogy a gyülekezeti közösség szinte mindent kibír, bár nem érdemes kísérletezni vele. Emberi számítás szerint egy súlyos probléma okán darabjaira kellett volna szétesnie, meg kellett volna szűnnie. E világi szervezet talán nem élte volna túl ugyanazt a krízist. Krisztus gyülekezete azonban túlélte a megrázkódtatást.

Igen ám, de szabad-e az Istent kísértetni? Szabad-e minden hibánkat, lelohadt felelősségérzetünket betakarni az Isten kegyelmével? Amikor súlyos erkölcsi vagy más problémákat látunk vagy nyilvánvaló tév tanítást érzékelünk, amelyek belülről bomlasztják a gyülekezetet vagy az egyház egészének közösségét, semmittevésünkre igazolás-e, hogy Krisztus megtart így is bennünket, ha akar? Szabad-e a gyülekezetünkért és egyházunkért érzett aggodalmunkat teljesen kioltani azzal a gondolattal, hogy úgyminden az Isten kezében van, rajtunk nem múlik semmi? Pál apostol megadja a választ. Nála jobban aligha tudta valaki, hogy a gyülekezet megszületése és megmaradása Isten csodája. Mégsem hitetlenség a részéről, hogy hatalmas küzdelmet folytat a gyülekezetekért. Az eredeti görög *ἀγων* egyszerre jelent versenyt, küzdelmet, fáradozást és erőfeszítést. Az Isten kegyelme nem tette Pált kényelmessé, nemtörődömmé.

Kívánatos lenne, hogy egyházunk közgondolkodását, laikusok és lelkészek belső irányultságát egyaránt a közösség és az egymás iránti féltő szeretet töltse be. Semmiképpen sem szeretném szembeállítani a gyülekezeteket és az intézményeket vagy a gyülekezeteket és a közegyházat, mert mindennek ugyanazt a célt kell szolgálnia, a Krisztus evangéliumának terjedését. De el kell jutnunk oda, hogy találkozzóink, gyűléseink és beszélgetéseink tárgyai ne csupán a választási eredmények vagy személyi változások legyenek (mint legfőbb izgalmi tényezők), esetleg pusztán pénzügyi adatok, amelyek szintén kiválóan alkalmasak arra, hogy eltakarják a lényegét. Legyen szó a gyülekezetek sorsáról, közösségeink ébredéséről, a hitbéli növekedésről missziói reménységgel. Az egyes gyülekezeti tagok „nyomonkövetéséről”, kíséréséről, pásztorolásáról, a „kívülállók” megszólításának lehetőségeiről. Az önmagunkért való egzisztenciális aggodalmak helyét végre adjuk át a gyülekezetért való küzdelemnek és erőfeszítésnek. Megragadó, hogy Pál ráadásul mindezt úgy teszi, hogy a kolosséi gyülekezettel közvetlen találkozása nem is volt, csupán munkatársán (Epafrász) keresztül ismeri őket. Az apostol, aki Krisztus kozmikus győzelméről szól az elemek felett, a gyülekezetekért is „globális” felelősséget hordoz (amelyet Krisztustól kapott). Nem csupán az általa alapított gyülekezetek sorsa érdekli. Ezen a ponton is tanulhatunk tőle.

Tév tanítások csábításában

Pál aggodalmát az váltotta ki, hogy egyesek kiváló retorikával, megtévesztő szavakkal igyekeztek félrevezetni a kolosséi keresztyéneket. „A tév tanítók bizonyára egy realisabb világismeret megszerzésére ösztönözték őket, és ezt meggyőzően is tudták képviselni. De a tév tanítók filozófiája távolról sem csupán tudásukat, hanem hitüket és életmódjukat is korrigálni akarta. A Kolossében terjesztett világnézet tehát vallásos világnézeté vált, és ezzel túllépett saját korlátain. A kolosséi tév tanítás legnagyobb veszélye abban volt, hogy a Krisztus által ajándékba kapott ismeret helyett hallgatóinak saját belátására épített.” (CSERHÁTI 1978, 98–99. o.) Nem csodálkozhatunk, hogy az akkori, kezdeti képlekeny állapotban bizony sokféle tanítás felé odafordultak a keresztyének. Pál apostol világossá teszi, hogy a gnosztikus tanítók titkos ismeretet kínáló csábítása helyett Krisztusban kell elmélyülnie hitüknek. Minden eltántorító kísértés ellen a legjobb, ha közelebb megyünk a centrumhoz, Krisztushoz. Nem baj, ha a kolosséiak bölcsességre és ismeretre vágnak, de keressék jó helyen. A bölcsesség és ismeret minden kincse Krisztusban van elrejtve. *θησαυρός*: kincsesláda, kincstár, ahol biztonságban van az érték. Ez a felismerés szülte énekeskönyvünk 380. énekét: „Uram Jézus, drága kincsem...” A tév tanításoknak a gyülekezetben a krisztusi szeretet megerősítésével és Krisztus helyes megismerésének elmélyítésével lehet ellenállni. Ma is azokat veszélyeztetik elsősorban a különféle tév tanítások, akik valamilyen ok miatt nem élik át a krisztusi szeretet összetartó erejét a gyülekezetben, illetve nem mélyülnek el Krisztus ismeretében. Ők a potenciális veszélyeztetettek, akik könnyen odafordulnak a megtévesztő tanok irányába, például a Jehova tanúi vagy éppen a rajongó karizmatikusok, esetleg a keleti vallások és filozófiák felé.

Azt gondolom, hogy az előbb elmondottak világosan megszabják a gyülekezeti cselekvés irányát, ha úgy tetszik, egyfajta lelki munkaprogramot ad nekünk Pál. A spiritualitás megélése ne csupán szép szólam, hanem valóság legyen. Tennünk kell róla, hogy sokszor száraz és monoton alkalmaink személyesekké, megszólítóvá, krisztusi szeretettel átjárta találkozásokká legyenek. Ehhez szorosan csatlakozzon a hit tanítás általi elmélyítése.

Feladataink megtartanak, avagy a hordozó szolgálat

Az apostol nem csak a gyülekezet belső életét akarja megerősíteni. A külvilág felé megmutatózó, úgynevezett hététköznapis keresztény gyakorlatban is aktivizálni akarja őket. Hitüket ne csak a gyülekezeti alkalmakon gyakorolják, és ne csak egymás között, hanem hitük a teljes életüket ölelje át. Most azonban elsősorban nem a missziói karakter lesz hangsúlyos, hanem továbbra is a Krisztusban való megma-

radás. Mintha azt mondaná Pál: ha meg akartok maradni a hitben szilárdan, akkor éljetez intenzív keresztény életet. Mintha csak testnevelésről lenne szó: ha egészséges akarsz maradni, akkor sportolj, mozogj. (Gépkocsivezetők tapasztalata, hogy egy autó is akkor hibásodik meg gyakrabban, ha ritkán használják.) Vagyis a helyes Krisztus-hit megmaradásának feltétele az, hogy intenzíven „használják”. Az elrejtőző, rejtekből csak ritkán előbúvó hit veszélyben van, biztos sorvadásra van ítélve.

Pál szavai alapvetően a hit kétirányú növekedéséről szólnak. Ahogyan az egészséges fa folyamatosan növeli a gyökérzetét, ugyanúgy szükséges számunkra is a gyökérzet ápolása és növelése. Nem kell félnünk attól, hogy Krisztus ismeretének végére érünk. Pál, aki személyes meghívást kapott Krisztustól, elragadtatott a harmadik évig, és kimondhatatlan titkokat ismert meg, Krisztus ismeretének páratlan nagyságáról beszél a filippieknek (3,8). Krisztus ismerete és bölcsessége határtalan. Az egyre növekvő és erősödő gyökérzet teszi a fát alkalmassá arra, hogy egyre több gyümölcsöt teremjen. Felső irányban azonban az építkezés képére tér át az apostol. Az építő maga Isten. Engedjük, hogy a helyünkre tegyen! Ő látja a nagy összefüggéseket, ő adja a feladatot. Jó dolog beépülni az Isten által tervezett nagy egészbe. Megőriz az elégedetlenségtől és a zúgolódtástól. Örömteli szolgálattal ajándékoz meg nehéz körülmények között is. A hiányokra figyelés helyett a kapott ajándékokért ad hálát az ember. Az állandó elégedetlenség ugyancsak elsodor a hittől. Elégedetlenség a gyülekezettel, a kapott kegyelmi ajándékkal. Isten ad mindenkinek annyit, hogy használhasson vele a gyülekezetnek és legyen oka hálaadásra, sőt hogy az legyen egyre bőségesebb. A hálaadás nem automatikus és gépies köszönetmondást jelent egy-egy ajándékért, hanem annál sokkal többet. Tudatában lenni annak, hogy csakis Isten kegyelméből élünk minden percben, aki Krisztusban az örök életet is adja nekünk. A hálás szolgálat megtart Istennél.

Hivatkozott művek

CSERHÁTI Sándor: *Pál apostolnak a kolossébeliekhez írt levele és Filemonhoz írt levele*. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest, 1978.

■ SZABÓ ANDRÁS

Tallózó

„Schlatter (...): »Isten ismerete tehát nem azért jelenik meg Jézusban, hogy számunkra elérhetetlen maradjon, hanem épp ellenkezőleg: Isten ezt a kincset Jézusba zárta azért, hogy mi őbenne megtaláljuk. (...) Ha azonban őhöz és ővele megyünk, nemcsak a bölcsességnek egy darabkáját fogjuk feladni, hanem mivel Krisztus az Isten tökéletességét hordozza, az összes ismeretet és bölcsességet elérhetjük elhivatásunk betöltéséhez.«” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„Az ismeret az igazság felfogása, a bölcsesség ennek alkalmazása az életre. (...) A keresztény élet úgy folytatódik, ahogy elkezdődött: amiképpen vették Krisztus Jézust, az Urat, aképpen járjatok is őbenne (Károli). (...) Hitük elsősorban az apostoli evangéliumon nyugodott, ezért Pál arra biztatja őket, hogy ne hagyják el ennek isteni tekintélyét semmilyen emberi okoskodásért.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztény Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Ha valaki nem az igazságot hirdeti, akkor arra kell törekednie, hogy üzenetének ügyes tálalásával szerezzen követőket. Ez pontosan az, amit az eretnekek mindig csinálnak. Valószínűségekből indulnak ki, és következtetésekre építenek fel tanítási rendszert. Másrészt viszont, ha valaki Isten igazságát hirdeti, akkor nincs rá szüksége, hogy olyan dolgoktól függjön, mint az ékesszólás vagy ügyes érvelés.” (William MacDonald: *Ó/Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„Mint cseppben a tenger, úgy tükröződik a világméretű munka minden nehézsége egy-egy gyülekezet sorsában, gondjában. Az apostol számára egyetlen gyülekezet sem olyan jelentéktelen, legyen az akár a kicsiny kolosséi gyülekezet, hogy ne kellene vele törődnie. Viszont a gyülekezetnek is meg kell látnia, hogy gondjai és nehézségei csak az evangélium szolgálatának világméretű összefüggéseiben oldódhatnak meg. (...) Ismét időszerű a felhívás: kételkedjünk a túlzott ékesszólásban, a célzatos történetekben, a teátrális fellépésben, mert semmi sem olyan veszélyes, mint mikor az üres érvelés hatásos beszéddel társul.” (Cserháti Sándor: *A kolossébeliekhez és a Filemonhoz írt levél*. Evangélikus Sajtóosztály)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

„Az öreg Beethovenre gondolok ilyenkor. Sokat tudott a depresszióról és a bánatról. Egész életében költözködött, hogy végre otthonra találjon. Pocsék szerelmi életet élt, és állandóan veszekedett a barátaival. Sokat aggódott egy komisz unokaöccse miatt – nagyon szerette ezt a fiút. Beethoven zongoravirtuóz és énekes szeretett volna lenni. Sajnos már fiatal korától fogva egyre romlott a hallása, ami zongoristák és énekesek esetében enyhén szólva kellemetlen. 1818-ra, negyvennyolc éves korára olyan süket lett, mint egy ágyú. Így még bámulatra méltóbb, hogy a *Kilencedik szimfóniát* öt évvel később fejezte be. Soha nem hallotta igazából, csak gondolatban!

Fekszem hát a földön, és azt próbálom kitalálni, érezhettem-e vajon Beethoven, amit én hallok. A crescendóba beleremeg a gyomrom. És amikor az üstdobos befejezésül azokat a hatalmas F-eket játssza, már állok, és tört német-séggel, teli torokból éneklek a magasztos kórust, és ugrá-

lok, miközben az utolérhetetlen Fulghumovski a *világvége, Isten és az angyalok eljövetele, halleluja, halleluja, halleluja, parampapampapamm* utolsó, nagyszerű taktusait vezényli. Magasságos ég! Emelkedett, áhítatos, izgatott, megbizonyosodott, túlcsoordult a lelkem. *Isten az égben!* Ebből a bánattal és bajjal terhes, csalódásokkal és kudarcokkal teli életből, a mélységes és örök csöndből bújt elő ez a fenség, az öröm és elragadtatás áradata. Beethoven az örömet hívta segítségül, hogy szembeszálljon sorsával.”

Robert Fulghum (1937–) amerikai író, esszéista:
*Már az óvodában megtanultam mindent,
amit tudni érdemes*

VERS

Tóth Árpád: *Láng*

Eldobtam egy gyufát, s legott
Hetyke lobogásba fogott,
Lábhegyre állt a kis nyulánk,
Hegyes sipkájú sárga láng,
Vígat nyújtózott, furcsa törpe,
Izgett-mozgott, előre, körbe,
Lengett, táncolt, a zöldbe mart,
Nyilván pompás tűzvészt akart,
Piros csodát, izzó leget,
Égő erdőt, kigyúlt eget;
De göggel álltak fenn a fák,
És mosolygott minden virág,
Nem rezzent senki fel a vészre,
A száraz fű se vette észre,
S a lázas törpe láng lehült,
Elfáradt, és a földre ült,
Lobbant még egy-kettőt szegény,
S meghalt a moha szőnyegén.

Nem látta senki más, csak én.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A család, a közösség vezetése igen bonyolult... Küzdelem az élet, hiszen a vezetőnek meg kell küzdenie, hogy akaratára érvényesülhessen... Hogy a vezetői gondolatok, ötletek valóban életszerűek, valóban jobbítóak-e, az mindig csak később derül ki... Minden gondolat, ötlet első próbája a diskurzus. Krisztus ismerete valóban titok, nincs meghatározható ideje, hogy mikor s hogyan jön el ez a belső „felismerés”: bennem az Isten, s én öbennem... Mivel Krisztus a szeretet, a szolgálatban van az élet értelme elrejtve. Szolgálat elsősorban mindazok a feladatok, amelyeket el kell végeznünk, mert Isten a mieink (család, gyülekezet) közé rendelt...

Ezután a rend felé mozdult el a beszélgetés. A rend „rendkívül” fontos, mert ez tartja egyben a világot. Mikrokozmosz és makrokozmosz nem létezhetne rend nélkül, s ezért a kettő határán létező ember is rendre/rendbe teremtett! Alapvető probléma, hogy az ember nem tükrözi vissza Isten rendjét, mert „rendetlen”, s itt az ősbűn problematikája vetődött fel. Isten azonban jónak, igen jónak teremtette a világot, azaz rendesnek...

Ezután a rend megnyilvánulásaihoz kanyarodtunk. Általánosságban, a világban (jog) és konkrétan a gyülekezeti életben. A rend megnyilvánul a liturgiában, a munkaévben, a betervezett programokban. De megnyilvánul a testvéri gondoskodásban (rendszeres ruhasegélyező akciónk a luxemburgi testvérgyülekezetünkkel – évente 2,3-2,5 tonna ruhát osztunk szét), testvéri beszélgetésekben, beteglátogatásokban.

A növekedés csak rendben/rendszerben történhet: a fény (Isten) rendszeresen életerőt ad a növényeknek. A gyülekezeti közösség növekedése, emelkedése, gyarapodása nem képzelhető el rendtelenségben. A rendért hálát kell adni, mert annak megtartása mindig sokkal nehezebb feladat, mint újra és újra rendet csinálni...

IGEHIRDETÉS ◀

Kapcsolatkeresésben*

Ezékiel 18,25–32

■ MARTIN MODÉUS

„Az ember szeretné, ha szeretnék. Mert ha nem szeretik, akkor csodálják, félnek tőle, utálják vagy megvetik. Valahogyan éreznünk kell egymás iránt. A lélek retteg az ürességtől, és kapcsolatba akar lépni, bármi áron is.” (Hjalmar Söderberg)

Ez az idézet Hjalmar Söderberg svéd író *Doktor Glas* című regényéből származik. Azt gondolom, hogy az igehirdetési alapige és ez az idézet egyaránt a teljes egymásrautaltságunkról szól, és arról a hajtóerőről, amely meghatározza az egymáshoz való viszonyunkat: szeretet, csodálat,

félelem, utálat, megvetés. Nem tudunk valamilyenfajta válasz (viszony) nélkül élni. Szükségünk van erre az emberektől, de azt gyanítom, hogy Istennel kapcsolatban is ezt keressük.

Ha a Szentírásnak van valamilyen központi gondolata, akkor az nem lehet más, mint hogy Isten kapcsolatba akar lépni az emberrel, és válaszolni akar az ember cselekedeteire. Az Isten nem egy elvont filozófiai fogalom, hanem élő valóság, aki keresi a kapcsolatot az emberiséggel és az egyes emberrel. De Isten nemcsak a cselekedeteinket nézi, hanem a belső indíttatásunkat és motivációnkat is. Ezért szól Isten Ezékiel prófétán keresztül a mai napon is: „*Újuljatok meg szívetekben és lelketekben.*” Ereszkedjünk a mélybe, és nézzük meg, hogy mit találunk ott. Mert ott fel lehetjük az élet új lehetőségeinek a kezdetét.

Isten Ezékiel igéjén keresztül megszólította népét éppen az adott kortörténeti helyzetben, és most megszólít bennünket is saját társadalmunkban. Ki-ki megvizsgálhatja, hogy hol találja el szívet a hallott ige. Isten hallja az emberek ellenállását, kiáltását: *amit Isten tesz, az nem igazságos.* Ott hangzik fel ez a kiáltás, ahol az ember nem látja és nem érti a szeretetet. És Isten éppen ott találkozik az emberrel, ahol az segítséget szenved, és ott hangzik a kérdés: „*Nektek vagy nekem van igazam?*” Egy kérdés, amely a reflektálásból születik.

Úgy tűnhet a számunkra, hogy bizony ez egy kicsit szokatlan kérdés. Kinek lenne igaza Istennel szemben? Ám ez a kérdés mégis tele van tisztelettel. Amikor Isten válaszol, akkor valójában a válaszában helyet ad annak, hogy az ember felemelje a szavát az ő kérdésfeltevésével szemben. Isten nem azt mondja, hogy ehhez nincs jogunk. Isten őszinte választ ad az őszinte kérdéseinkre. Mi kutatjuk az ő válaszát, de ő is keresi a mi válaszunkat. Egymástól várjuk a választ.

Gyere elő, mutasd meg, ki vagy – mondja az ember az Istennek. Gyere elő, mutasd meg, ki vagy – mondja Isten az embernek. Isten tudja, hogy az élet terhei és fájdalmai néha nem mozdítják elő a szeretetet. „A lélek retteg az ürességtől, és kapcsolatba akar lépni, bármi áron is.”

Ábrahám vitatkozott az Istennel. Jób, az apostolok, Péter és Tamás is ezt tették, de Isten nem hallgattatta el őket. De abban a pillanatban, amikor az emberek Isten elé áll-

tak, és megfogalmazták ellenvetéseiket, Isten is előállt, és láthatóvá tette magát, rámutatva az élet és a szeretet útjára. Íme, az emberiség örök tapasztalata: Isten útja az élet útja, amely az ember megújulását szolgálja. De ha az ember letér erről az útról, akkor annak következménye nem lehet más, mint a halál és a pusztulás.

Mintha Isten arra bátorítana, hogy mi magunk is elgondolkodjunk: vajon ő cselekszik-e, vagy mi, amikor a föld elpusztul, amikor az emberek fegyvert fognak egymás ellen, amikor gyűlölködünk egymással szemben, amikor falakat építünk egymás között, amikor félelemből és haragból fájdalmat okozunk egymásnak életünk során? „*Nektek vagy nekem van igazam?*” – kérdezi az Úr.

Isten erővel, szenvedélyesen, érzelmekkel telve, haraggal és örömmel cselekszik és válaszol a Szentírásban, de mindig a szeretet melegével.

Néha úgy érzem, hogy a mi nyugati kereszténységünknek az egyik legnagyobb problémája az, hogy teológiánk túlságosan hangsúlyozta az Isten igazságosságát és azt, hogy Isten olyan Úr, aki örökös a világ rendje felett. Luthernek is éppen a megigazulás kérdése volt a legnagyobb vitatémája. Az elnyomó teológiai rendszereknek sokszor éppen a rend az alaptémája: a fennálló rend az, amely megjeleníti Istent.

Hogyan is ábrázolják Justitia istennőt? Bekötött szemmel, aki érzéketlen az egyénnel szemben, az emberekkel szemben, az emberi sorsokkal szemben. Ez lenne az istenség lényege, hogy felmutassa az igazságot és a rendet?

Köszönjük, Urunk, hogy te nem vagy ez a rideg istenség. Amikor az ember megismerheti a szeretetet, és amikor az ember megismerheti Istent, akkor nincs szüksége arra, hogy a csodálathoz, a félelemhez, az utálatához és a megvetéshez folyamodjon – ahogy a bevezető idézetben hallottuk. Mert Isten válaszol – a szeretet válaszával.

De a szeretet válasza néha felszólít bennünket, hiszen olyan világban élünk, ahol nem kerülhetjük ki a félelem, az utálat és a megvetés érzéseit. Amikor Isten érzelmmel telve és elkötelezettségből felkiált – „*Nektek vagy nekem van igazam?*”, és erővel mondja: „*Újuljatok meg szívetekben és lelketekben*” –, arra hív, hogy a szeretet erejével jelen legyünk a világban, formáljuk környezetünket, és hatással legyünk azokra, akik még nem ismerik a szeretetet. Isten az, aki az új szívet és az új lelket adja. De te, én és minden jó szándékú ember az, aki továbbadhatja ezt a szeretetet a világban.

Fordította Joób Máté

* Martin Modéus püspök igehirdetése a Deák téri templomban 2012. szeptember 1-jén.